

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

SAMU ISTVÁN

Soproni Egyetem
Sopron
2024

Soproni Egyetem
Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok
Doktori Iskola

IPOLYHÍDVÉG ÉS DRÉGELYPALÁNK HATÁR
MENTI TELEPÜLÉSEK TÁRSADALMI
REINTEGRÁCIÓS VIZSGÁLATA

Doktori (PhD) értekezés

Készítette:
Samu István

Témavezetők:
Prof. Dr. Kulcsár László CSc
Dr. habil. Tóth Balázs István PhD

Sopron
2024

**IPOLYHÍDVÉG ÉS DRÉGELYPALÁNK HATÁR MENTI TELEPÜLÉSEK
TÁRSADALMI REINTEGRÁCIÓS VIZSGÁLATA**

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében

Írta:

Samu István

Készült a Soproni Egyetem

Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Emberi erőforrások programja keretében

Témavezetők: Prof. Dr. Kulcsár László CSc professor emeritus

Dr. habil. Tóth Balázs István PhD egyetemi docens

Az értekezés témavezetőként elfogadásra javasolt: igen / nem

témavezetők aláírása

A komplex vizsga időpontja: 2018. június 5.

A komplex vizsga eredménye: 85 %

Az értekezés bírálóként elfogadásra javasolt (igen/nem):

1. bíráló: Dr. _____ igen / nem _____
(aláírás)2. bíráló: Dr. _____ igen / nem _____
(aláírás)

Az értekezés nyilvános védésének eredménye: _____ %

Kelt, Sopron, 20 ____ év _____ hónap ____ nap

a Bíráló Bizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése: _____

az EDHT elnöke

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	1
1.1. A témaválasztás indoklása	1
1.2. Az értekezés szerkezete.....	1
1.3. Kutatási célok	3
1.4. Hipotézisek.....	7
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS ÉS A KULCSFOGALMAK ÉRTELMEZÉSE. 9	
2.1. A reintegráció fogalmának áttekintése	9
2.2. A határ, a határtérség fogalmának értelmezése	12
2.3. Az európai „határ vizsgálatok” rövid áttekintése.....	19
2.4. Miért lett fontos és mit jelent a határtérség integrációja	22
2.5. A humán dimenzió (tényezőinek) szerepe a reintegrációban	26
2.6. A mentális határ értelmezése.....	28
3. ALKALMAZOTT MÓDSZERTAN ÉS A KUTATÁSI TEREP	35
4. A VIZSGÁLT TÉRSÉG KUTATÁSI EREDMÉNYEI.....	40
4.1. A népességdinamika, demográfiai helyzet és gazdasági mintázat fontosságának bemutatása az egységesülési folyamatok kutatásában	40
4.2. A vizsgált térség járási szinten történő népességdinamikai, demográfiai és gazdasági mintázatának összehasonlítása	41
4.3. A vizsgált két település népességdinamikai, demográfiai és gazdasági mintázatának az összehasonlítása	52
4.4. Az eredmények kétdimenziós és többváltozós statisztikai elemzése	61
4.4.1. A kapcsolatok, rokoni és baráti kötődések.....	62
4.4.2. A falvak hátrányai és előnyei az egységesülési folyamatok szempontjából	74
4.4.3. Mit jelent a fahíd a reintegráció szempontjából	108
4.5. A hipotézisek értékelése	120
5. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK.....	124

6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	125
7. ÖSSZEFOGLALÁS	127
8. SUMMARY	128
MELLÉKLETEK.....	129
M1. FELHASZNÁLT IRODALOM.....	129
M2. IPOLYHÍDVÉGI – DRÉGELYPALÁNKI KÉRDŐÍV	134
M3. INTERJÚ VÁZLAT	140
FÜGGELÉK.....	141
EGYEZŐSÉGI NYILATKOZAT.....	141
JOGI NYILATKOZAT	142

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat: Az értekezés alkérdései.....	5
2. táblázat: A határ funkciói és hatásuk.....	18
3. táblázat: A határon átnyúló integráció dimenziói Durand kategóriarendszere alapján és az empirikus vizsgálat térbeli kiterjedése.....	23
4. táblázat: Térbeli határok rendszere.....	32
5. táblázat: Adatok a kérdőívvel kapcsolatosan.....	37
6. táblázat: Népeségdinamika a Nagykürtösi járásban 2000-től 2010-ig.....	42
7. táblázat: Népeségdinamika a Nagykürtösi járásban 2011-től 2020-ig.....	42
8. táblázat: Népeségdinamikai trendek a Balassagyarmati járásban 1980-tól 2019-ig.....	42
9. táblázat: A Balassagyarmati járás és Drégelypalánk iskolázottsági adatai 1991, 2001, 2011.....	58
10. táblázat: A Nagykürtösi járás és Ipolyhídvég iskolázottsági adatai 1991, 2001, 2011.....	58
11. táblázat: Emberi kapcsolatok a két falu lakosai között (%).....	63
12. táblázat: Munkakapcsolatok a másik faluval (%).....	63
13. táblázat: Rokoni, baráti kapcsolatok alakulása a másik faluval (%).....	64
14. táblázat: A kapcsolattartás és látogatások motívumai.....	65
15. táblázat: Kapcsolattartás és látogatások motívumai – rotációs mátrix komponensei.....	65
16. táblázat: Kapcsolattartás és látogatások motívumai település szerint.....	66
17. táblázat: Az egymásról alkotott képben a látogatások motívumai.....	69
18. táblázat: Az egymásról alkotott képben a látogatások motívumai – rotációs mátrix komponensei.....	69
19. táblázat: Egymásról alkotott képben a látogatások motívumai település szerint.....	70
20. táblázat: Az egymásról alkotott képben a látogatások motívumai iskolai végzettség szerint - Drégelypalánk.....	72
21. táblázat: Az egymásról alkotott képben a látogatások motívumai iskolai végzettségek szerint, egymáshoz viszonyítva - Drégelypalánk.....	72
22. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön a lakosok - többváltozós elemzés.....	77
23. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön a lakosok – rotációs mátrix komponensei.....	78
24. táblázat: Hogyan viszonyulnak a faktorokhoz a vizsgált települések.....	80
25. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön az ipolyhídvégiek.....	83
26. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön az ipolyhídvégiek – rotációs mátrix komponensei.....	84
27. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön a drégelypalánkiak.....	85
28. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön a drégelypalánkiak – rotációs mátrix komponensei.....	87
29. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön az ipolyhídvégiek és a drégelypalánkiak.....	88
30. táblázat: Életkor szerinti szignifikáns összefüggések Ipolyhídvégen egyes problémákhoz való viszonyulásukat tekintve a lakhelyükön.....	88
31. táblázat: Melyek a település előnyei – Drégelypalánk és Ipolyhídvég együttvéve.....	94
32. táblázat: Melyek a település előnyei – Drégelypalánk és Ipolyhídvég együttvéve, rotációs mátrix komponensei.....	95
33. táblázat: Melyek a település előnyei az ipolyhídvégi lakosok szemszögéből.....	96
34. táblázat: Melyek az előnyök az ipolyhídvégi lakosok szemszögéből – rotációs mátrix komponensei.....	97

35. táblázat: Melyek a település előnyei a drégelypalánki lakosok szemszögéből	98
36. táblázat: Melyek az előnyök a drégelypalánki lakosok szemszögéből – rotációs mátrix komponensei	99
37. táblázat: A vizsgált két település előnytérképének összehasonlítása.....	100
38. táblázat: Pearson-i korrelációk, a település hátrányainak és előnytérképének összehasonlítása Ipolyhídvég vonatkozásában.....	101
39. táblázat: Pearson-i korrelációk, a település hátrányainak és előnytérképének összehasonlítása Drégelypalánk vonatkozásában.....	102
40. táblázat: Miért gondolkodnak az elköltözésen, a két települést együttvéve.....	104
41. táblázat: Miért gondolkodnak az elköltözésen, a két települést együttvéve – rotációs mátrix komponensei	105
42. táblázat: Mit jelent a (fa)híd a reintegráció szempontjából a drégelypalánkiak számára.....	114
43. táblázat: Mit jelent a (fa)híd a reintegráció szempontjából az ipolyhídvégiek számára	115
44. táblázat: Mit jelent a (fa)híd a reintegráció szempontjából a drégelypalánkiak számára – rotációs mátrix komponensei	116
45. táblázat: Mit jelent a (fa)híd a reintegráció szempontjából az ipolyhídvégiek számára – rotációs mátrix komponensei.....	117
46. táblázat: Mit jelent a (fa)híd a reintegráció szempontjából a drégelypalánkiak és ipolyhídvégiek számára.....	118

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Martinez határtípus modellje	17
2. ábra: Nagykürtösi járás etnikai térképe (2011)	32
3. ábra: Nagykürtösi járás vándorlási egyenlege 2000-től 2020-ig (%)	43
4. ábra: Természetes szaporodás és a vándorlási egyenleg alakulása a Balassagyarmati járásban 1990-től 2019-ig (ezrelék)	44
5. ábra: A népességdinamika alakulása a Balassagyarmati járásában az 1980-as évektől 2019-ig ..	45
6. ábra: A Balassagyarmati járás (1990-2019) és Nagykürtösi járás (2000-2020) öregedési indexének összehasonlítása.....	46
7. ábra: A Balassagyarmati járás (1990-2019) és a Nagykürtösi járás (2000-2020) függőségi rátájának összehasonlítása	47
8. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (%) a Nagykürtösi járásban három népszámlálás tükrében 1991, 2001, 2011	48
9. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (%) a Balassagyarmati járásban három népszámlálás tükrében 1991, 2001, 2011	48
10. ábra: Nagykürtösi járás foglalkoztatási és munkanélküliségi arányának (%) alakulása a produktív lakossághoz viszonyítva 2001-től 2020-ig.....	50
11. ábra: A munkanélküliek aránya (%) Drégelypalánkon és a Balassagyarmati járásban a produktív lakossághoz viszonyítva 2000-től 2019-ig	51
12. ábra: A tényleges szaporodás alakulása Ipolyhídvégen 2001-től 2020-ig	52
13. ábra: Népességdinamikai trendek Ipolyhídvégen 2001-től 2020-ig	53
14. ábra: A népességdinamika alakulása Drégelypalánkon az 1980-as évektől 2019-ig.....	53
15. ábra: Ipolyhídvég és Drégelypalánk öregedési indexe 2001-től 2020-ig	54
16. ábra: Ipolyhídvég és a Nagykürtösi járás függőségi rátái 2001-től 2020-ig	55
17. ábra: Drégelypalánk és a Balassagyarmati járás függőségi rátái 1990-től 2019-ig.....	55
18. ábra: Munkanélküliek aránya (%) a 15-64 éves produktív lakossághoz viszonyítva Ipolyhídvégen és a Nagykürtösi járásban 1991, 2001, 2011	57
19. ábra: Munkanélküliek aránya (%) a 15-64 éves produktív lakossághoz viszonyítva a Balassagyarmati járásban és Drégelypalánkon 1990, 2001, 2011	57
20. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (%) Nagykürtösi járásban és Ipolyhídvégen három népszámlálás időszakában 1991, 2001, 2011	59
21. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (%) a Balassagyarmati járásban és Drégelypalánkon 1990, 2001, 2011	60
22. ábra: Mit gondolnak egymásról, milyen okok miatt látogatják egymás településeit.....	67
23. ábra: Melyek a legnagyobb problémák Ipolyhídvégen	75
24. ábra: Melyek a legnagyobb problémák Drégelypalánkon	76
25. ábra: Melyek a legnagyobb előnyök a két faluban együttvéve	91
26. ábra: Melyek a legnagyobb előnyök Ipolyhídvégen	92
27. ábra: Melyek a legnagyobb előnyök Drégelypalánkon	93
28. ábra: A gazdaság melyik területe erősítheti a fejlődést a faluban.....	106
29. ábra: Milyen haszonnal jár a híd helyreállítása Ipolyhídvég és Drégelypalánk között.....	113

KÉPJEGYZÉK

1. kép: Ipolyhídvég és Drégelypalánk (Palánka), 1617.....	109
2. kép: A régi híd, ami összekötötte a két települést (1930-as években készült).....	110
3. kép: Szilveszteri ünnepi találkozó a „szeretet hídon”	111
4. kép: A híd előkészületei Ipolyhídvég és Drégelypalánk között (Ipolyhídvég felől nézve)	112
5. kép: Az épülő új beton–vaskonstruktív személyforgalmat összekötő híd.....	112

IPOLYHÍDVÉG ÉS DRÉGELYPALÁNK HATÁR MENTI TELEPÜLÉSEK TÁRSADALMI REINTEGRÁCIÓS VIZSGÁLATA

Kivonat

1920 után a Kárpát-medencén belül keletkezett határok közös történelmi, kulturális együttműködések, azonos etnikai csoportokat, egységesülési folyamatokat állítottak meg, mentális tereket vágtak szét, vagy éppen ellenkezőjét tették: különböző kulturális és etnikai csoportokat erőltettek bele az új államon belüli közigazgatási térbe. Nemcsak az új államhatárok térségében, hanem az „új” ország közigazgatási struktúráján belül is létrejött a társadalom térhasználatában az etnikai alapú (belső) mentális határ.

Az értekezés a reintegrációs folyamatok alakulását elemzi egy szomszédos határ menti térségben, az Ipoly mentén, Drégelypalánk (Magyarország) és Ipolyhídvég (Szlovákia) esetében, összehasonlítva az értekezésben a két település, illetve a járásaik társadalomszerkezeti, népességdinamikai trendjeit, demográfiai, valamint gazdasági mintázatát és a kérdőívre adott válaszokat. Az említett határtérségben kvalitatív (mélyinterjúk, terepbejárások, stb.) és kvantitatív (kérdőív, statisztikai adatok, faktoranalízis) módszerekkel történt a reintegráció vizsgálata.

Fontos a reintegráció vizsgálata, a felvidéki közösség gondolkodásmódját, autonóm gondolkodását fejezi ki. Az elemzés során bebizonyosodott, hogy az Ipoly menti régióban keletkezett államhatárok nem akadályai a reintegrációs folyamatoknak, ugyanis nem váltak mentális határrá (a mentális határ a politikai határtól északra van). A reintegrációs folyamatok elmúlt 30 évben történő felerősödése Ipolyhídvég és Drégelypalánk társadalmait újra egymás felé fordíthatja, ezáltal az Ipoly mente (határ)térségét is.

SOCIAL REINTEGRATION STUDY OF BORDERLINE SETTLEMENTS IPOLYHÍDVÉG AND DRÉGELYPALÁNK

Abstract

After 1920, borders within the Carpathian Basin halted common historical and cultural collaborations, separated identical ethnic groups, and disrupted unification processes. Conversely, diverse cultural and ethnic groups were forced into the administrative spaces of the new state. This not only affected regions within the new state borders but also created an ethnic (internal) mental boundary within the administrative structure of the country, influencing the use of societal space.

The dissertation scrutinizes the progression of reintegration processes in an adjacent border area, 'Ipoly mente', focusing on Drégelypalánk (Hungary) and Ipolyhídvég (Slovakia). It compares the social structures, population dynamics, demographic and economic patterns of the two settlements and their respective districts, along with their responses to a questionnaire. Reintegration in these border regions is assessed through qualitative methods (in-depth interviews, participatory observations, etc.) and quantitative approaches (questionnaire, statistical data, factor analysis).

Analyzing reintegration is crucial as it reflects the thought processes and autonomous thinking within the community of Felvidék (Highlands). The analysis confirms that state borders established in the region along the river Ipoly do not hinder reintegration processes, as they have not evolved into a mental barrier (the mental boundary lies to the north of the political border). The recent intensification of reintegration processes may reorient the societies of Ipolyhídvég and Drégelypalánk towards each other, thereby influencing the Ipoly (border) area as well.

1. BEVEZETÉS

1.1. A témaválasztás indoklása

Az első világháborút lezáró békeszerződés drámai változásokat hozott a Kárpát-medence politikai térképében, kijelölve az Ipoly folyót az addig meglévő fizikai határról államhatárrá. A trianoni határok azonban nem csupán politikai, hanem gazdasági és természeti tájak figyelmen kívül hagyását is eredményezték, befolyásolva a kialakuló régiókat. Ezen határok gyorsan szigorú politikai és vámhatárokká váltak, jelentős mértékben zavarva meg a Kárpát-medencei regionális fejlődést (Gulyás, 2010).

1945-től egészen 1989-ig – köszönhetően a csehszlovákiai és magyarországi politikai berendezkedésnek, főleg a csehszlovák nemzetállami célkitűzéseknek – a közös határok zártabbá váltak. Ez nagyon megnehezítette a térségben a kölcsönhatások (baráti, rokoni kapcsolatok személyes kölcsönhatásai, személyes gazdasági kapcsolatok, kulturális együttműködés a határ egyik és másik oldalán élő közösségek, csoportok között, stb.) továbbélését.

A politikai rendszerváltások során, különösen 1989 után, a határok újra megnyíltak, lehetővé téve a kölcsönhatások újbóli kibontakozását a határtérségben. Ebben az időszakban kezdett el jobban foglalkoztatni a határtérség reintegrációjának témaköre, különösen szlovákiai magyarként, azáltal, hogy sajátos módon érintett vagyok a térség történelmében személyes vonatkozásból is.

Ebben a bevezető fejezetben röviden áttekintettem a trianoni békeszerződés által okozott változásokat, amelyek elválasztották a korábban egységes határtérségeket. Rávilágítottam a politikai változásokra és zártagra, amelyek átalakították a kölcsönhatások természetét a térségben. Az értekezés későbbi fejezeteiben részletesen vizsgálom, hogy hogyan alakultak át ezek a kölcsönhatások 1989 után, miként változtak meg a határok nyitása után, és milyen hatással voltak a térség lakóira és kulturális kapcsolataira.

1.2. Az értekezés szerkezete

Az értekezés nyolc számozott fejezetre tagolódik, legfeljebb harmadik szintű alfejezetekig.

Az 1. fejezet „BEVEZETÉS”, ismerteti a kutatás háttérét, kiindulási pontját, céljait, kérdéseit és az értekezés szerkezetét tárgyalja. A bevezetésben egy különálló részben a kutatás céljait fejtem ki és a kutatás problémafelvetéseit tárom az olvasó elé. Különálló részt

kapott a bevezetésben a vizsgált térséggel kapcsolatos kutatást meghatározó hipotézisek megfogalmazása.

A 2. fejezet „SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS ÉS A KULCSFOGALMAK ÉRTELMEZÉSE”, a tudományterület lehatárolásával a kutatás elméleti háttéréhez kapcsolódóan az európai határ menti térségek egységesülési folyamatait értelmezi, megragadja annak legfontosabb jellemzőit egy rövid történeti áttekintéssel. A határtérségek egységesüléséhez kapcsolható kutatások tematikai hangsúlyait a határtérségi integráció szempontjából igyekszik megközelíteni.

A 3. fejezet „ALKALMAZOTT MÓDSZERTAN ÉS A KUTATÁSI TEREP”, a kutatás módszertanának részletes ismertetésével és a vizsgált térség rövid bemutatásával foglalkozik.

A 4. fejezetben „A VIZSGÁLT TÉRSÉG KUTATÁSI EREDMÉNYEI” kerülnek bemutatásra. Arra vállalkozom, hogy a közelmúlttól egészen napjainkig megismertessem az olvasót a kutatási területtel kapcsolatos társadalom-szerkezeti, demográfiai és gazdasági mintázat háttéradatainak változásairól, illetve összehasonlítom egymással a vizsgált két települést és a közigazgatás nagyobb egységeit, a határtérségben a szomszédost két járást. A társadalmi-gazdasági térszerkezet, valamint a humán dimenzió átalakulását próbálja bemutatni a határral kettéválasztott két szomszédos település és járás (nagykürtösi és balassagyarmati járások) esetében 1989-től napjainkig. Az elmúlt két-három évtized statisztikai adatai alapján bemutatom a lakosság szerkezetének népességdinamikai tendenciáit, demográfiai és a gazdasági mintázatainak szintjét. Ennek a fejezetnek a részeként megtörténik az összehasonlítás és az elemzés a vizsgált két település és járasaik szintjén, de a térség bemutatása is fő célkitűzés. A fejezet további alfejezeteiben a kétdimenziós és többváltozós statisztikai adatokat elemzem, amelyek a két településről származnak. A megkérdezettek válaszait statisztikai adatokon keresztül kétdimenziós elemzésben, valamint többváltozós faktoranalízissel is vizsgálom, a reintegráció folyamataira igazolást vagy éppen cáfolatot próbálok találni. A fejezet végén összegzésre kerül a kutatás céljainak, kérdéseinek és eredményeinek kiértékelése. Külön alfejezetben foglalkozom a hipotézisek értékelésével a felállított feltételezések tükrében és a kutatás eredményeinek (interjúk és kérdőív) elemzése alapján.

Az 5. fejezet „ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK” részben az értekezés új és újszerű tudományos eredményeit mutatom be.

A 6. fejezet „KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK” részben fogalmazom meg elképzeléseimet a kutatás folytatásának jövőbeli lehetséges irányait. A visszaellenőrzés eredményei alapján a vizsgálat célkitűzéseinek kérdéseire is megadom a választ.

A 7. fejezet „ÖSSZEFOGLALÁS”, összegzi az értekezés fő mondanivalóit.

A 8. fejezet „SUMMARY” címmel az összefoglalás angol nyelven. Az értekezés legvégén a „MELLÉKLETEK” (felhasznált irodalom, további mellékletek), majd a „FÜGGELÉK” részeként a kötelező nyilatkozatok találhatók.

1.3. Kutatási célok

A Kárpát-medence történelmileg gazdag és sokszínű területei közül kiemelkednek a száz évvel ezelőtt létrejött határövezetek, különösen a magyar–szlovák határtérségben. Ebben a kontextusban a kutatás legfőbb célja az, hogy átfogóan vizsgálja ezeknek a határoknak a térségében zajló egységesülési folyamatokat, értékelve a vélt vagy valós integrációs folyamatokat. Az értekezés célkitűzése továbbá többretegű: egyrészt meghatározni a határon átnyúló területi integráció, azaz a reintegráció fogalmát, támaszkodva a hazai és nemzetközi szakirodalomra. Ezek az elemzések mélyebb betekintést nyújthatnak abba, hogy milyen tényezők járulnak hozzá az egyes határ menti területek egységesüléséhez. Másrészt a kutatás elméleti szakirodalom alapján vizsgálja az integrációban szerepet játszó humán tényezőket, konkrétan a kutatott határtérség példáján keresztül. A cél az, hogy megértsük, az emberek közötti kapcsolatok és az emberi tényezők milyen módon befolyásolják az integrációs folyamatokat. Emellett a demográfiai és gazdasági mutatók alapján két évtizedes összehasonlítás segítségével vizsgálja azt, hogy a határral elválasztott területek milyen helyzetben vannak jelenleg. Az adatok hasonlóságai vagy különbségei mennyire és hogyan befolyásolják a jelenben zajló reintegrációs folyamatokat?

A vizsgálat kitér arra is, hogy a vizsgált határtérség típusa miként hat az integrációs – reintegrációs folyamatokra, valamint, hogy az emberek közötti interakciók milyen szerepet játszanak ebben a folyamatban. A kutatás fő kérdése, hogy milyen társadalmi és gazdasági interakciók, valamint folyamatok támogatják vagy gátolják a vizsgált határ menti településeket a reintegrációs folyamatokban. Az egységesülési folyamatok összetett jelenségek, melyeket a társadalom, az emberek és a gazdaság összehangolt tevékenységei hoznak létre. Az értekezésben alkalmazott kutatási célok legfontosabb kérdései további alkérdéseket generáltak, melyek kiterjednek a határtípusoktól az emberi kapcsolatokig, és a strukturális, funkcionális, intézményi, valamint humán dimenziókat érintik.

A kutatás legfontosabb célja, hogy megvizsgálja a Kárpát-medencében (a magyar–szlovák határtérségben) száz évvel ezelőtt létrejött határövezetek térségében a vélt vagy valós egységesülési folyamatokat.

A fenti célkitűzésen kívül az értekezés célja többértű, az alábbi kérdésekre keresem a választ:

- Egyrészt igyekszik meghatározni a határon átnyúló területi integráció (a kutatási területünk, határtérségünk esetében a reintegráció) fogalmát a hazai és nemzetközi szakirodalom alapján, amely támpontot adhat annak megértéséhez, hogy milyen tényezők befolyásolják az egyes határ menti terek közötti egységesülési folyamatot.
- Másrészt, megvizsgálni az elméleti szakirodalom alapján az integrációban szerepet játszó humán tényezőket a kutatott határtérség példáján keresztül.
- Továbbá vizsgálni kívánom, hogy az elmúlt két évtized járási és települési szintű összehasonlítása népességdinamikai mutatók, demográfiai mintázat alapján, valamint a társadalmi szerkezet és gazdasági mintázat alapján jelen időszakig milyen helyzetbe került (az időközben légiesült) határral elválasztott Ipoly mente egyik vagy másik oldala. Vajon az adatok hasonlósága, különbözősége mennyire és hogyan befolyásolják a jelenben a reintegrációs folyamatokat?
- Vajon befolyásolja-e a vizsgált határtérség típusa az általam vizsgált két határ menti település integrációs-reintegrációs folyamatait?
- Vajon az emberek közötti interakciók hogyan hatnak az integrációs-reintegrációs folyamatokra?

A vizsgálat lényegét meghatározó fenti célok alapján megfogalmaztam a kutatás fő kérdését.

Milyen társadalmi és gazdasági interakciók (emberi kapcsolatok, népességdinamikai tendenciák, gazdasági mintázat, demográfiai tényezők) valamint folyamatok támogatják, vagy éppen gátolják a vizsgált határ menti településeket a reintegrációs folyamatokban?

Az egységesülési (integrációs – reintegrációs) folyamatok összetett folyamatok. Az egységesülési folyamatok alatt azt értem, hogy milyen társadalmi, emberi, gazdasági folyamatok jellemzik az adott térség integrációját vagy reintegrációját, s ezek között a létező, vagy nem létező interakciók vajon támogató jelleggel bírnak-e az egységesülési folyamatokra vagy sem?

Az értekezésben megfogalmazott fő kutatási célok legfontosabb kérdései további alkérdéseket generáltak (1. táblázat).

1. táblázat: Az értekezés alkérdései

K1: A vizsgált térség Martinezi határtípusa (<i>egyenrangú határvidék</i> ¹) vajon hatással van-e az egységesülési folyamatokra?	
K2: Milyen humán, társadalmi, gazdasági, kulturális és történelmi tényezők segítik a határ menti egységesülési folyamatok kialakulását Ipolyhídvégen és Drégelypalánkon?	
A fő kérdések alapján a következő egységesülési dimenziókra keresem a választ alkérdések formájában a vizsgált határtérségben:	Alkérdések:
• az egységesülés <i>strukturális</i> dimenziója	– K2/1: Vajon milyen társadalmi szerkezet jellemzi és segíti a reintegrációs folyamatokat a határral kettéválasztott térségben?
• az egységesülés <i>funkcionális</i> dimenziója	– K2/2: Milyen a határon átnyúló közlekedési elérhetőség a vizsgált két település között?
• az egységesülés <i>intézményi</i> dimenziója	– K2/3: Milyenek a határon átnyúló intézményi kapcsolatok? – K2/4: Milyen a vizsgált kistérség határ menti szereplőinek hálózatosodása?
• az egységesülés <i>humán</i> dimenziója	– K2/5: Az Ipoly mente határ menti térségben élő emberek nyelvi kommunikációja és identitása? – K2/6: Milyen népességdinamikai trendek, demográfiai és gazdasági mintázat, illetve milyen társadalmi, személyi kapcsolatok jellemzik a határral kettéválasztott két települést, valamint a határtérség érintett két járását?
Forrás: Uszkai (2018:15) alapján a saját kutatásra átszerkesztett kiegészítésekkel (2020)	

Ahogy az 1. táblázatban látható, az egységesülést (integrációt/reintegrációt vizsgáló) kutatási alkérdést Uszkai (2018) alapján fogalmaztam meg és Durand (2015) dimenzióhoz hasonlóan csoportosítottam² Azonban ellentétben velük, a kutatásom esetében a strukturális dimenzió belül földrajzi szempontból a fizikai térszerkezetet (amely az egységesülés vizsgálódásának a tér fizikai szerkezeti dimenziója) nem szükséges vizsgálni. Az Ipoly mente határtérségében a két vizsgált település reintegrációjára nem bír meghatározó erővel a földrajzi térszerkezeti vizsgálódás. A magyarországi és a szlovákiai oldalon hasonló fizikai térszerkezeti adottságokkal rendelkezik mindkét település, mivel az

¹ A 2004-es EU-csatlakozás óta (Magyarországnak és Szlovákiának), valamint 2007-ben a határok fizikai eltűnésével (schengeni határtérség) ez a határtérségi típus érvényesülhet.

² A Durand-i dimenziók fogalmi áttekintését később bővebben tárgyalom.

Ipoly mente egy regionális tér. Ha azonban a szerkezeti dimenziót interdiszciplináris megvilágításban elemezzük, akkor a térszerkezet bizonyos aspektusait is vizsgálni kell, mert azok bele tartoznak a reintegráció strukturális dimenziójába. A helyi területre lehatárolva, egyes jelenségeknek térformáló vagy identifikáló hatásai vannak, s így a jelenség térszerkezetére is vonatkoznak (Rechnitzer et al., 2003). Ilyen például a strukturális dimenzió belül a társadalmi szerkezet, amelyet részben vizsgálni kell.

Alkérdeéseim a reintegrációt tekintve összességében négy dimenziót érintenek: a *strukturális*, a *funkcionális*, az *intézményi*, és legfőképpen a *humán* dimenziót.

A *funkcionális* dimenzió esetében, nagyon fontos azt a kérdést megvizsgálni, vajon van-e, létezik-e olyan funkcionális eszköz, amely a vizsgált területen az egységesülési folyamatot erősíti, vagy ha ilyen nem létezik, akkor ez mennyiben gyengíti az egységesülési folyamatokat, egyáltalán az interakciók konform fenntartásának eszköze létezik-e a két település között? Ezért kell, hogy megvizsgáljam azt a kérdést is, hogy vajon milyen a határon átnyúló közlekedési elérhetőség a vizsgált két település között?

Az integráció, illetve esetünkben a reintegráció folyamatai elkerülhetetlenül érintik az intézményi dimenziót. Hiszen, ha az *intézményi* dimenzióban nem érhető tetten az egységesülési folyamatok, akkor az igaz, hogy mélyebb szinten az integráció, vagyis történelmi háttérismeretből kifolyólag a vizsgált kistérség reintegrációja ettől még társadalmi szinten megvalósulhat, de ennek következményei a régió életét befolyásoló intézmények nélkül kevésbé lesz érezhető. Ennek kutatására alkalmasak az 1. táblázatban K2/3 és K2/4 alkérdések.

Az egységesülés *humán* dimenziója alatt értem a térségben élő ember-emberek közti kapcsolatokat, interakciókat, amely szintén az integráció egy mélyebb megnyilvánulása. Az emberek közötti interakció egy bizalmi tényező, illetve az Ipoly mentén történelmi, kulturális, családtörténeti kapcsolatok közös örökségének átörökített bizonyítékai lehetnek a kutatott térségben. A K2/5 alkérdést, mint az értekezés szintén fontos alkérdéskörét, már a terepbejáráskor meg tudtam vizsgálni az ott élő emberekkel való interakcióim során. Bizonyos statisztikai adatoknál (népesség dinamikájára vonatkozóan, demográfiai, gazdasági jellegű információknál) céлом, hogy összehasonlítsam járási (balassagyarmati járás és nagykürtösi járás) és települési szinten is (Drégelypalánk és Ipolyhídvég), azért, hogy képet kapjak arról, hogy az utolsó két-három évtizedben vajon a lakosság szerkezete – népességdinamikai tendenciák, a társadalom szerkezete – demográfiai mintázat – gazdasági mintázat szintjén milyen eltéréseket, vagy hasonlóságokat mutat a határtérség egyik, vagy

másik fele. Vajon ezek mennyiben, hogyan, és milyen minőségben hatnak az (újbóli) egységesülési folyamatokra? Nemkülönböztetve érdemes arra is rávilágítani, hogy kialakult-e az ott élő társadalmak gondolkodás világába mentális határ az államhatár létrejötte miatt, vagy azt valahol máshol találom meg a vizsgált térségben.

Összegzés: Az értekezés bevezető fejezeteiben a kutatás széles kontextusba helyezte a magyar–szlovák határtérségben zajló egységesülési folyamatokat, kitérve az elméleti keretekre és a célkitűzésekre. A kutatás mélyebben vizsgálja majd a határtérség emberi, társadalmi és gazdasági dimenzióit, különös figyelmet fordítva az integrációt és reintegrációt meghatározó tényezőkre. Az egyes alkérdések és dimenziók vizsgálata révén a kutatás hozzájárulhat a határok menti területek fejlődésének megértéséhez és a határok által szétválasztott közösségek egységesülési folyamatainak feltárásához.

1.4. Hipotézisek

A kutatási témát megelőzően különféle feltételezéseket fogalmaztam meg a vizsgálatban szereplő problémákkal kapcsolatosan. A kutatás megkezdésekor a hipotéziseimet induktív módon fogalmaztam meg. A hipotézis-alkotás deduktív folyamata a szakirodalom áttanulmányozásával bővült. A következő hipotéziseket állítottam fel:

- **H1:** A vizsgált térségben az egy évszázaddal ezelőtt keletkezett új politikai (állam)határok, – a Haggett-féle határtípusok közül – az „erőltetett határtípus” a két szomszédos határ menti térségében nem töltötte be az elválasztó funkcióját az ott élő helyi társadalmi kapcsolatokban.
- **H2:** A térség Martinezi határtípusaiból – a határtérségben élők interakciói alapján – az „együttműködő határvidékből” (1990 és 2004 között) 2004 után „egyenrangú határvidék” határ típusúvá való alakulása pozitív és felerősítő hatással bír a meglévő reintegrációs folyamatokra.
- **H3:** A közös kulturális-történelmi múltban gyökerező családi, illetve rokoni kapcsolatok a kölcsönös bizalom megléte miatt a száz éve meglévő határok ellenére is tovább élnek baráti, gazdasági és intézményi együttműködésekben.
- **H4:** Az Ipoly mentén – Ipolyhídvég és Drégelypalánk között – száz éve kialakított államhatár kizárólag politikai határzónává vált és nem vált ún. „mentális határrá”, amely akadály lehet az integrációs folyamatoknak a két település között.

- **H5:** A két település társadalmában meglévő különbségek (akár a lakhely, az életkor, iskolai végzettség) különbségeket mutatnak a két település integrációs folyamatainak motivációban.
- **H6:** A két falu lakosai különbözően viszonyulnak az emberi, személyes kapcsolattartás lehetőségeihez.
- **H7:** A két falu lakosainak különböző emberi kapcsolatai nem gyengítik a reintegrációs folyamatokat.
- **H8:** Ipolyhídvég és Drégelypalánk települések reintegrációs folyamatait – tekintve a több százéves közös történelmi, kulturális, gazdasági múltat – egységes motívumok erősítik.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS ÉS A KULCSFOGALMAK ÉRTELMEZÉSE

2.1. A reintegráció fogalmának áttekintése

A második fejezet célja a reintegráció fogalmának átfogó vizsgálata a Kárpát-medencében, különös tekintettel a magyar–szlovák határtérségben zajló egységesülési folyamatokra. A reintegráció fogalmának sokféle értelmezése létezik, de ezen fejezet hangsúlyosan foglalkozik annak a részével, amely a határtérségek egységesülési folyamataira vonatkozik. Az interdiszciplináris megközelítésre való törekvés révén a kulturális antropológia és szociológia szempontjait összehozva igyekszik mélyebb megértést nyújtani a kutatási területen.

- Reintegráció és kulcsfogalmak

A reintegráció fogalmának áttekintése a területi integráció kulturális, szociális és gazdasági dimenzióit körüljárva történik. Az értekezés kulturális antropológusi megközelítése azt célozza, hogy ne csupán regionális földrajzi nézőpontból, hanem elsősorban szociológiai és kulturális antropológiai aspektusok alapján értelmezze a kulcsfogalmakat. A reintegráció számos területen megnyilvánuló folyamat és a vizsgált térségben a társadalmi, intézményi, és emberi kapcsolatokra, valamint gazdasági interakciókra koncentrálnak.

A regionális vagy területi integráció nem csupán gazdasági tevékenységeket foglal magában, hanem különféle szinteken – városok, falvak, régiók, nemzetek – különböző szintű kölcsönhatásokat, beleértve a politikai, társadalmi, és kulturális kapcsolatokat. Az értekezés kulturális antropológusként azt vizsgálja, hogy hogyan alakítják a határtérség lakói mindennapi életüket a térségi integrációs folyamatok közepette.

- Reintegráció és „előző egységesülés”

A reintegráció és az integráció fogalmát a fejezet azért nem választja teljesen szét, mert a kutatott területen az újraegyesülés folyamata a terület egykor már megtörtént integrációját is magában foglalja. Az integráció fogalmával leírható folyamatok újraismétlődnek, és a határtérségben élők mindennapi életére is hatással vannak.

Az értekezés kulcsfogalma a reintegráció. A reintegráció fogalmának számtalan értelmezése van. Az értekezésben azzal a részével foglalkozom, amely a két határtérség egységesülési folyamataira értendő. Maga a fogalom és a kutatás további kulcsfogalmai interdiszciplináris megközelítést igényelnek, ugyanis a kutatási terület, a határtérség vizsgálata nem merülhetett ki csak gazdasági paraméterek, vagy demográfiai adathalmazok felsorolásában, összehasonlításában, mivel a társadalmi vizsgálatok ennél összetettebb kutatást és fogalmi

értelmezést is igényelnek. Fontosnak tartottam, hogy az antropológia, illetve szociológia tudományág vizsgálati módszerei, megközelítései szolgálják egymást, és ezáltal kiegészítsék az értekezés kutatási témájában felmerülő további tudományágak kérdésköreit a vizsgált témával kapcsolatosan. Ezért is van szükség a kulturális antropológia, a szociológia, a demográfia, illetve a közgazdaságtan, valamint a történelemtudomány szemléletére és megközelítésére is.

A kulcsfogalmakat az értekezésben – kulturális antropológusként – nem regionális földrajzi szempontból tárgyalom, hanem a szociológiai és kulturális antropológiai szempontjából.

A *reintegráció* fogalmának vizsgálata nem egyszerű, mivel több tudományterület is használja, különféle megközelítésekben. Az (újra)egységesülési folyamatra, vagyis reintegrációra általánosságban igaz, hogy részek (újbóli) közeledését, (ismételt) összekapcsolódását, összeolvadását, (újra)egységesülését és egy új, minőségileg magasabb rendű, növekvő hatékonyságú egység létrejöttét értik alatta (Varsádi, 1987; Juhász, 1989; Kulcsár–Rostás, 1989; Kovács, 2001; Kiss, 2005; Losonc, 2005).

A regionális vagy területi integráció alatt, vagyis az (újra)egységesülés fogalmának meghatározására a sok féle értelmezésén belül az értekezésben legfőképpen a kulturális, személyi interakciók lehetőségeire és annak intenzitására, valamint gazdasági kapcsolatokra gondolok. *„Ezek a kölcsönhatások különböző területi, társadalmi, közösségi és gazdasági szinteken mehetnek végbe. A különféle városok, falvak közötti integrációtól a régiók, vagy nemzetek, határtérségek közötti integrációs szintekig. A kölcsönhatások jellemzően nem csupán gazdasági tevékenységeket jelentenek, hanem különféle politikai, társadalmi, kulturális kapcsolatokat is, ideértve például a migrációs mozgásokat is.”* (Uszakai, 2018:21)

Amikor arra vagyunk kíváncsiak, hogy a határtérségben élő emberek hogyan alakítják a mindennapi életükben a térségi integrációs folyamatokat, vagy képet szeretnénk kapni arról, hogyan élük meg a *(re)integrációs* folyamatokat, még ha a két állam területén élve eltérő jogrendszerhez is kell igazítaniuk életüket, akkor a két szomszédos térség – a két szomszédos járás, illetve Ipolyhídvég és Drégelypalánk települések – közötti kulturális, gazdasági, társadalmi, személyes, önkormányzati interakciók lehetőségeit, valamint egymáshoz viszonyított helyzetét is meg kell vizsgálnunk.

Az integráció és a reintegráció fogalmát nem választom teljesen szét egymástól a témámmal kapcsolatosan, mert a *reintegráció* fogalma a vizsgált határtérségi egységesülési folyamatokban csak annyiban különbözik az *integráció* fogalmától, hogy az egységesülése a vizsgált területnek egy (újra)ismétlődő folyamat. Tudniillik, száz évvel ezelőtt a kutatott

terület egy integrált természetes kulturális–történelmi–gazdasági egységet képezett, tehát minden, ami a napjainkban történő egységesülési folyamat, az *reintegrációs* folyamat. Ez a folyamat már egyszer végbement és ismétlődik, azaz az integráció meghatározásával leírható, értelmezhető, csak újból, ismétlődően megtörténik.

Az Ipoly mentén a határtérség integrációjának a mérési összetevői lehetnek társadalmi, intézményi, emberi kapcsolatok megléte, intenzitása, illetve közös kulturális rendezvények, együttes helyi gazdasági stratégiák (ha vannak), helyi települési önkormányzatok együttműködése és turisztikai kooperációk. Az értekezés szempontjából nagyon fontos, hogy az Ipoly mente határtérségében élők hogyan élik meg a mindennapjaikat. A vizsgált határtérség integrációs állapota vagy folyamata kimutathatja az államhatárral elválasztott területeken élők közötti interakciókat, társadalmi, rokoni, családi, baráti kapcsolatok meglétét, politikai kapcsolatokat, vagy a vizsgált két település közötti gazdasági kapcsolatokat (munkavállalást, kereskedelmet, közös gazdasági kooperációk lehetőségét, meglétét) a kulturális élet egymás közti érintkezéseit, közös programjait, illetve a helyi önkormányzatok együttműködését. Nem utolsó sorban a demográfia mintázat alapján, a népességdinamikai mutatók alapján részben a társadalmi, illetve demográfiai szerkezetről, valamint a gazdasági mintázat alapján a gazdasági-szociális helyzetről is képet kapok, amelyek az integrációra és reintegrációs folyamatokra valamilyen módon hatással vannak.

A reintegrációra vonatkozó határkutatásokban használt fogalom interpretációs megállapításainak közös jellemzője, hogy a határon átívelő térségi integrációt olyan fogalomként határozzák meg, amelyet az államok politikai (állam)határai mentén vizsgálnak, de az ott élők határon átnyúló kapcsolataira vonatkozóan értelmeznek és elemeznek (Sohn, 2014). Ez a megállapítás vonatkozik azokra a nemzetállami határookra is, amelyek az elmúlt száz évben keletkeztek és létrejöttükig semmilyen történelmi háttérük, mint politikai határtérség nem volt.

Összegzés: Ebben a fejezetben célunk volt feltérképezni a reintegráció fogalmát, különös tekintettel annak értelmezési lehetőségeire a határtérségben. Kiemeltük a kulturális, szociális, és gazdasági dimenziókat, valamint az integráció és reintegráció közötti kapcsolatot. A fejezet bevezető és összegző részeivel összességében nem haladja meg a meghatározott terjedelmi kereteket. Az értekezés további részeiben ezekre a fogalmakra építve mélyebb betekintést nyújt majd a határtérség egységesülési folyamatainak különböző dimenzióiba és megnyilvánulásaiba.

2.2. A határ, a határtérség fogalmának értelmezése

A határtérségek kutatása az elmúlt évtizedekben kiemelt figyelmet kapott, részben a geopolitikai változások, regionális tudományok és kulturális antropológia érdeklődése iránt. Az integrációs törekvések és határviszonyok változása, különösen a Magyar Királyságot érintő területi változások, például a magyar–szlovák határkérdések, elvezettek a határtérségek szerepének újbóli felértékelődéséhez. A határok nem csupán állandó intézmények, hanem folyamatosan változó entitások, melyeket az időben és térben zajló események alakítanak. Ebben a kontextusban vizsgáljuk a *határ* és *határtérség* fogalmát, különös tekintettel a vizsgált térségre, amely száz évvel ezelőtt vált határtérséggé és határrá a történelmi események hatására. A határ nem csupán fizikai elválasztó vonal, hanem kulturális antropológiai szempontból is kiemelkedő szerepet játszik a területi identitás kialakításában. E bevezetés keretében megvizsgáljuk, hogy a határ és határtérség fogalmainak értelmezése milyen kihívásokat és lehetőségeket vet fel a kutatás számára.

Ezek között is különösen jelentős tényezők a száz évvel korábban történt, főként a Magyar Királyságot érintő területi változások, köztük a magyar és a szlovák határkérdések. Mindezen tényezők azt jelzik, ahogyan Kolossov és Scott (2013) megjegyezték, a határok nem állandó intézmények, hanem inkább véget nem érő folyamatok termékei.

A határ fogalmával azért is kell külön foglalkoznom, mert 1920 után tíz évtizeden keresztül az általam vizsgált térség, minden határtérségre vonatkozó történelmi fejlődés előzménye nélkül határzónává lett. Másrészt azért, mert kulcsfogalma és vizsgálati témája az értekezésnek.

A fogalom értelmezésének egyik fontos aspektusa, hogy a *határ* és a *határtérség* mögött álló jelentéstartalmat figyelembe véve, vajon a vizsgált területen milyen határtérség alakult ki? Merthogy az itt húzódó határ és határtérség a földrajzi, történelmi, kulturális fejlődési háttérrel nélkülözi. Hiszen a történelmi tényeket figyelembe véve az említett fogalmak értelmében, az Ipoly mente például csak száz évvel ezelőtt vált határtérséggé és határrá.

A földrajzban a határ a fizikai teret felosztó eszköz, a kulturális antropológiában, egy térségben még a kulturálisan azonos közösségben is „mi és ők” mentális válaszlínia, illetve mentális kapcsolódási vonal is lehet. A földrajzi értelemben a határ segítségével megkülönböztetjük, vagy kiemeljük a határtalan teret a területből, amely ezáltal elhatárolódik. Antropológiai értelemben pedig láthatóvá válik, hogy ki a „mi” és az „ők” a vizsgált térségben.

A határ alapvető funkciói szerint lehet elválasztó–szétválasztó elem, gát (pl. természeti határok, államhatárok), szűrőzóna (kapukkal: vásárvonal, vásárváros, hivatalos határátkelő), perem és ütközőzóna (térben előre haladó folyamatok mozgó peremzónája: *frontier*, folyton változó határa), kontaktuszóna, konfrontációs és interferenciazóna (Nemes Nagy, 1998). Ezenkívül a *határra* – antropológiai szempontból – tekinthetünk úgy is, mint összekötő kapocs, vagyis vizsgálhatjuk ebből a perspektívából is, hiszen a jelen kutatási témája esetében csak száz éve létező elemként „választja” szét azt a térséget, amelynek ilyen előélete 1920 előtt sosem volt.

Az elmúlt évtizedek alatt a keletkezett határ hol nyitottabb maradt, hol a politikai történéseknek köszönhetően zártabbá vált. A 2004-es EU-csatlakozást és 2007-ben a schengeni határövezetbe lépést követően légiesült, de államjogi, politikai, illetve közjogi szempontból valóban határ keletkezett Ipolyhídvég, valamint Drégelypalánk között. Mindenesetre jól szemlélteti azt a megállapítást, hogy a határ állapota, funkciója nem állandósult jelenség, hanem változó.

A *határ menti* területek, *határtérség* vizsgálata a társadalomtudományokban és regionális kutatásokban is elterjedt és fontos vizsgálati területté vált, mivel egy másik államhatárhoz való közelség az adott térséget különleges jellemzőkkel ruházta fel az állam centrumterületeihez képest. A határtérség értelmezéséhez Hansen megfogalmazása adott kiindulási pontot, mely szerint a *határtérség* a „*természetes tér azon részére vonatkozik, ahol a gazdasági életet közvetlenül és jelentősen befolyásolja a nemzetközi határ jelenléte.*” (Hansen, 1977:1) Természetesen, ha a gazdasági életet befolyásolja, akkor az kihatással van a társadalmi életre is, kölcsönhatásban vannak egymással. Hansen definíciójából kiindulva, addig tart a határ menti terület, határtérség, ameddig a határ társadalmi, gazdasági módosító hatása elér. A *határtérségek* kapcsán megkülönböztetünk nyitott vagy majdnem nyitott és elzárt régiókat.

Hansen (1977) megállapította, hogy e területek jellegzetességeire a határ jelenléte gyakorolja a legfőbb hatást, így a határ típusai határozzák meg a határ menti terület jellegzetességeit is.

Fontos kutatási kérdés az értekezésben, hogy a vizsgált határtérség milyen határvidék típus, ugyanis feltételezhetően ez is hatással van az egységesülési folyamatokra.

A határtérségekkel foglalkozó nagyszámú vizsgálatok az évek során lehetővé tették az úgynevezett határvidék-modellek kidolgozását. Ezek közül is a kutatás szempontjából Peter Haggett (1979) határtípus modellje volt a legkézenfekvőbb, amelyben ráismertem az egyik

határtípusból az általam vizsgált határtérségre is. Haggett három határterület típusról tesz említést aszerint, hogy hogyan jött létre ez a határ. A Haggett-féle határtípusok a következők:

a) *A határ, mint következmény* (subsequent boundaries):

Abban az esetben, ha a határ azután rajzolódik ki, miután egy adott etnikum letelepedett, és ez a határ illeszkedik ennek a népcsoportnak a letelepedési határához, akkor *a határ, mint következmény* alakul ki.

b) *A határ, mint előzmény* (antecedent boundaries):

Ezzel ellentétben az *előzményként létrejött határ* már a letelepedést megelőzően létrejön. Annak a csoportnak, amelyik a területet birtokba veszi, ehhez a határhoz kell igazodnia.

c) *Az erőltetett határ* (superimposed boundaries):

A harmadik esetben, a térségben már megtörtént a letelepedés, ezután viszont olyan határ jön létre, amely nem illeszkedik a kulturális vagy etnikai választóvonalakhoz, *erőltetett határvonal* jön létre (Peter Haggett szó szerint „ráerőltetettnek” nevezi ezt a határtípust).

A vizsgált határtérség történelmi múltját ismerve – akár az egész szlovák–magyar határvonalat beleértve – a Haggett-féle határtípusok közül a harmadik eset az, amelyik érvényes rá, vagyis „*erőltetett határvonal*”, amelyet 1920-ban hoztak létre. Ennek az ott élő társadalomban – a határ mindkét oldalán – meg vannak az összetett következményei. Ilyen például az, hogy az ott élők kollektív emlékezetéből fakadóan a határvonalról alkotott „*mentális határ*” képe más, mint az államhatár, vagyis máshol húzódik a mentális határ, mint az államhatár.

A határtérség nyitottságával vagy zártságával, vagyis a térségben élők, a határ egyik vagy másik oldalán lakók egymással kapcsolatos interakcióinak határtérségi hatásaival, annak leképezésével Martinez (1994b) is foglalkozott és viselkedési csoportokat különített el. Vizsgálata jelentőséggel bír jelen kutatás szempontjából, mivel hozzá hasonlóan magam is vizsgáltam a határtérségben élők társadalmi reakcióit is (humán dimenzió), amely szintén árulkodik a határtípus meghatározásáról. Martinez minden csoportot speciális, a határra vonatkozó, a határ által meghatározott csoportspecifikus magatartásmintával jellemezett. Kutatásában kulturális antropológiai és szociológiai jellegű vizsgálatokkal ő is azt figyelte, hogy a szomszéd állam/nemzet tagjaival (a mexikói–amerikai határtérségben) vajon milyen jelentős kapcsolatokat építettek ki az ott élők. Megkísérelnek-e úgy cselekedni, hogy a határt, mint akadályt legyőzzék, és vajon minden lehetőséget kihasználják-e, hogy a másik oldalon bevásárolhassanak, ott tanuljanak, dolgozzanak, vagy egy ideig ott éljenek.

„Martinez szerint a *borderland milieu*-ben öt indikátor befolyásolja különösen a határrégiókon belüli életet:

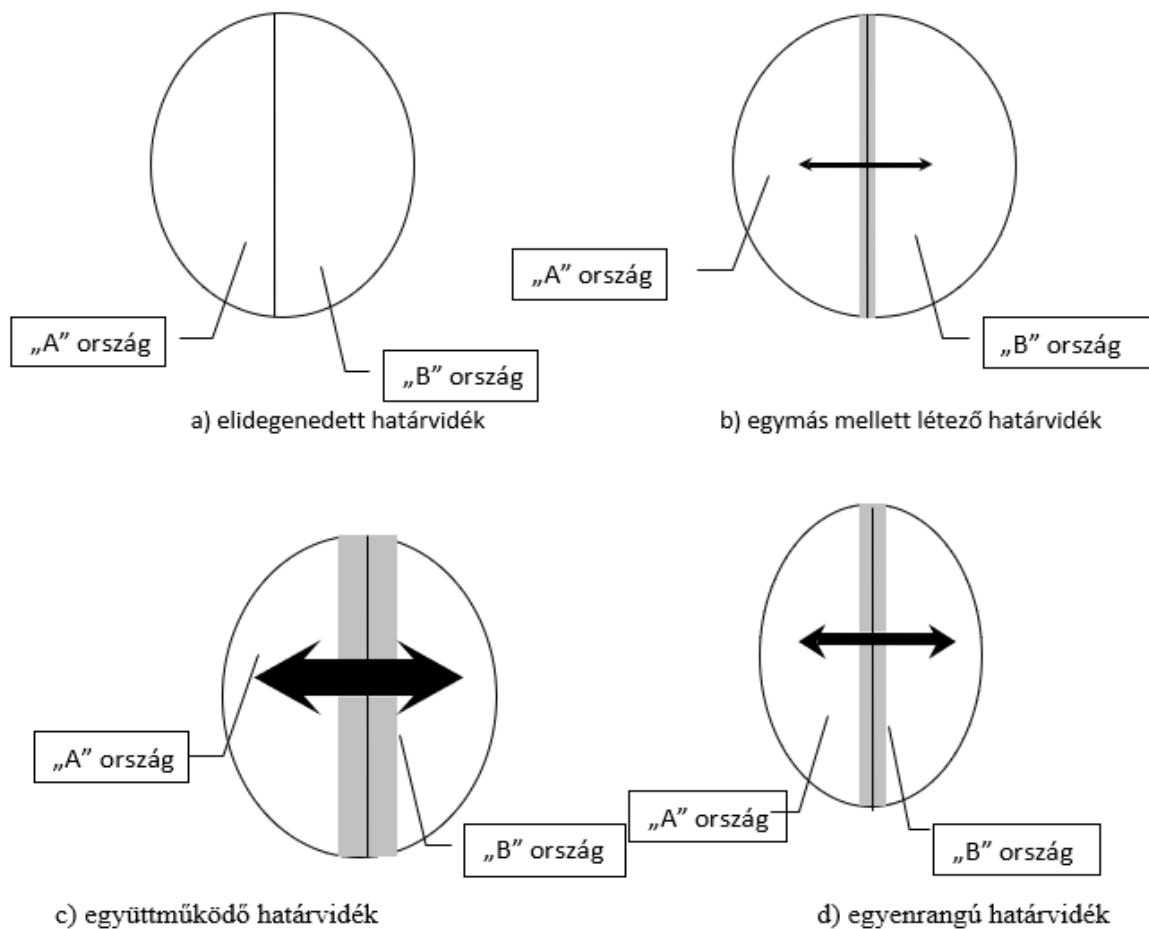
1. *Államok közötti orientáció*: az államok egymás közötti viszonyától, a határ menti népességkoncentrációtól és a gazdasági körülményektől függ (kereskedelem, turizmus, migráció, információcsere, kulturális kapcsolatok, személyes kapcsolatok).
2. *Állami konfliktusok*: A határrégiók lakosságának viselkedése különbözik a belső államter népségének viselkedésétől, különösen a vitatott határu országokban, vitatott határ menti területeken, illetve az államok közötti krízisszituációk vagy kisebb belső állami konfliktusok során.
3. *Etnikus (kulturális) konfliktusok*: Minél nagyobbak a határ két oldalán élő népesség közötti ellentétek, annál nagyobb a belső összetartás. Ezek az ellentétek az etnikum, a vallás, a vámok, az értékek és a gazdaság állapota következtében alakulhatnak ki és erősödhetnek.
4. *Elzárttság, elkülönültség*: Izolált helyzetben – többnyire a belső hatalmi központtól távol – az állampolgárok különös típusa alakul ki; érdekeik nincsenek szinkronban a kormányzat érdekeivel vagy az ország kultúrájának fejlődésével.
5. *További faktorok*: A határrégiókban más a hozzáállás az állam törvényeihez, mert ezeket nem egy átmeneti zóna számára alkották.” (Martinez, 1994b; idézi Ilyés, 2004:12)

Ezen interakciók, *határtérségi magatartási formák* alapján a határvidékeket Martinez határtípus kategóriákba sorolta. Martinez (1994a, 1994b) a határvidék két oldalának kapcsolatrendszerére alapján négyféle határvidékről beszél (1. ábra):

- a) *elidegenedett határvidék*: erről akkor beszélhetünk, ha a nagyon kedvezőtlen helyzet következtében a hétköznapi életben a határon keresztül semmilyen átjárás nem létezik. Martinez szerint az elidegenedés fő okai lehetnek a hadviselés, a politikai viták, az erős nacionalizmus (sovinizmus), ideológiai, illetve vallási különbségek és ebből fakadó ellenségeskedések, kulturális különbözőség, valamint az etnikai versengés. Ez a harc a fegyverkezéshez és a „határforgalom” nagyon szigorú ellenőrzéséhez vezet.
- b) *egymás mellett létező határvidék*: ilyenkor a határos országok közötti konfliktus kezelhető szinten van, de a helyzet nem optimális, hogy a megfelelő együttműködés kialakuljon.
- c) *együttműködő határvidék*: amikor a szomszédos országok határvidékei között megvalósul a szimbiózisban való együttműködés, fennáll az egymásrautaltság.

Martinez szerint ennél a típusnál gyakrabban előfordul az az eset, hogy a szomszédos államok közül az egyik erősebb a másikinál, így számára jut a domináns szerep. Csak annyival egészíteném ki, hogy periodikus időintervallumokban az is előfordulhat, hogy egyik vagy másik határos ország gazdaságilag jobban teljesít, ezért különböző érdekek is dominálhatnak a határtérségben az együttműködés szándékára. Ilyen esetben a termelő kapacitás a gazdaságilag éppen jobban teljesítőnél van, míg a szegényebbik fél esetében a nyersanyagok és az olcsó munkaerő lehet az együttműködés záloga. A gazdasági egymásrautaltság vagy az ebből fakadó személyi kapcsolatok, esetleg a közös történelmi és kulturális múltból származó rokoni, baráti interakciók elegendő alkalmat biztosítanak a határvidéken élők számára a határon átnyúló társadalmi, kulturális kapcsolatok kialakítására. A különböző negatív jelenségek, mint pl. a feketekereskedelem, csempészet, a migrációs folyamatok a szomszédos országok, határtérségek között, azonban arra kényszerítik a központi kormányzatot, hogy megfelelő lépéseket tegyen a határ ellenőrzésére, és csak annyira tartsa nyitva, amennyire az még az említett kapcsolatrendszer nem akadályozza. Az „*egyásra utalt*” határtípus esetében azért is alakulhat ki az *együttműködő határtérség*, mert a határ két oldalán élők azonos történelmi örökséggel és kulturális azonossággal rendelkeznek, amelynek folyamodványa a meglévő személyes (rokoni, baráti) kapcsolatok is, amely a határtípus kategóriájának meghatározására hatással lehet, főleg, ha ez alapján léteznek interakciók. Ez a Kárpát-medencében száz éve létrejött határtérségek típusának meghatározásakor fontos alapinformáció lehet.

- d) *egyenrangú határvidék*: akkor jöhet létre, ha a szomszédos országok kiküszöbölik az egymás közötti főbb politikai nézetkülönbségeket, neuralgikus történelmi örökségekből származó narratívákat, valamint megszüntetnek minden akadályt, ami a kereskedelmi, gazdasági és az emberi, társadalmi mozgásokat illeti. Természetesen nem kell, hogy mindezt a felsorolt helyzeteket megoldják, de egyik vagy másik tényezőnek meghatározónak kell lennie. Ha már az előbb említett tényezők közül a többsége megoldott, akkor érezhető, hogy a kapcsolat minden területén a két fél teljesen egyenrangú. Ehhez hasonló Szlovákia és Magyarország kapcsolata, határtérségei, főleg az EU-s és a schengeni csatlakozást követően. Az ilyen fajta együttműködéshez, illetve szoros szövetségi államok kialakulásához leginkább az járul hozzá, ha a felek politikailag és katonailag szilárdak, gazdaságilag erősek.

1. ábra: Martinez határtípus modellje

Forrás: Martinez (1994b)

A Ratti (1993) alapján Hardi és szerzőtársaitól (2009) származó 2. táblázat szerkezetétől eltérően bővítettem az összekötő tényezőket az azonos történelmi múlttal rendelkező kultúrák és azonos vallású közösségek tényezőivel, ugyanis a vizsgált határtérségben ezek a tényezők jelen vannak és összekötő funkcióval bírnak. Mivel az európai határtérségben az odasorolt összekötő tényezők jelenléte nem jellemző, ezért is specifikus a vizsgált határtérség.

A szakirodalom alapján (Ratti, 1993, idézi Hardi et al., 2009) az államhatár három funkcionális típusát szokás megkülönböztetni:

- *Védő funkció* – a határ véd, elválaszt (sokszor azonos minőségű területeket) a külvilág számunkra káros, idegen jelenségeitől, tehát *barrier*-t alkot;
- *Összekötő funkció* – összeköt, mivel eltérő minőségű területeket fűz egybe (vagy mesterségesen azonos minőségű területet választottak szét vele a Kárpát-medencén

belül), s a csere, a kommunikáció vonalává válik, ahol bizonyos javak felértékelődnek;

- *Szűrő funkció* – a határnak minden esetben szűrő jellege is van, hiszen a szuverén hatalom számára nem kívánatos elemeket, jelenségeket távol tartja a határokon belüli területektől, s csak a kívánatos jelenségek, személyek és javak átjutását engedélyezi.

2. táblázat: A határ funkciói és hatásuk

A HATÁR EGYIDEJŰLEG KETTŐS JELENSÉG:		
a) Funkciója szerint:		
Elválasztó tényező: <		> Összekötő tényező:
eltérő politikai-jogi intézményi rendszerek között		eltérő társadalmak / vagy azonos történelmi múlttal rendelkező kultúrák, vallású közösségek között
b) Hatások:		
<i>A „barrier” határ</i>	<i>A szűrő jellegű határ</i>	<i>A „nyitott” határ</i>
<ul style="list-style-type: none"> • az elválasztó és lezáró tényezők uralkodnak • gazdasági büntető hatás 	<ul style="list-style-type: none"> • a határ átjárható, de a nemzeti politika határozza meg a szűrést • szegmentált, eltérő és pozicionált jövedelmek 	<ul style="list-style-type: none"> • az összekötő funkció uralkodik • határ menti együttműködés, mint az integráció folyamata

Forrás: Ratti (1993) és Hardi et al. (2009) alapján módosított saját szerkesztés (2020)

Ahogy teljesen zárt határ úgy teljesen nyitott határ sem létezik. 2004 és 2007 (Schengen) után Magyarország és Szlovákia között az EU-s csatlakozást követően *“nyitott határrá”* alakultak át a határok, Ipolyhídvég és Drégelypalánk között is teljesen kinyílt a határ. A két állam a *szűrő* és *elválasztó* funkcióját teljes mértékben leépítette a határon a jogi helyzet változása, így ez magának a határnak a megszűntét jelentette és jelenti a jelenben is. Csupán a száz évig létező határrégió gazdasági különbözősége, az Ipoly folyó, valamint a folyón átívelő, a második világháborúban felrobbantott híd hiánya éreztette az 1920-ban létrehozott az egykori mesterséges államhatár jelenlétét. Megállapítható, hogy a 2004-es EU-csatlakozás és a 2007-es schengeni határok életbe lépésének következményeképpen Magyarország és Szlovákia közti határtérségek – amelyek majdnem minden esetben egységes, természetes, történelmi régiókat képeztek az 1920-as szétválasztásuk előtt – integrációjának a kerete ilyen formán biztosítva van.

„A határ menti terület valamiben mindig más, mint a nem határ menti terület, de nem határolható le elméletileg egy, vagy néhány mutató alapján, mint egy vonzáskörzet vagy agglomeráció.” (Hardi, 2009:28). Minden határ mente egyedi jelenségeket rejt magában,

csak a megismert határtípusok szemszögéből, és főleg kijelölt határszakaszonként vizsgálhatjuk (Hardi et al., 2009).

Az értekezés részletesen elemzi a kijelölt határ menti területen zajló reintegrációs folyamatokat. A térség egységesítési törekvéseinek vizsgálatakor a társadalmi, humán és gazdasági kapcsolatrendszereket, valamint azok aktuális állapotát és megjelenési formáit is górcső alá helyezzük. Ebben a kontextusban kiemelten foglalkozunk a mentális határ jelenségével és fogalmával. A mentális határ fogalmának tudományos alapú vizsgálata kiemelten fontos, mivel ez a felvidéki közösségek autonóm gondolkodásmódjának megnyilvánulása, ami az államigazgatástól való mentális elszakadást is sejteti. Egy természetes terület száz évvel ezelőtti államhatárral történő mesterséges szétválasztása nem feltétlenül hoz létre olyan mentális határt, amely számottevően akadályozná a társadalmi kapcsolatokat vagy a térség integrációját. Ez a fogalom kritikus jelentőséggel bír az integrációs folyamatok mentális dimenziójának és a térbeli egységesülés potenciális határainak meghatározásában. A szakirodalmi áttekintés révén következtetéseket vonunk le arról, hogy a mentális határ miként befolyásolja kutatási területünk integrációs folyamatát. Például, az Ipoly mentén élő lakosság esetében a mentális határ nem feltétlenül esik egybe az államhatár fizikai vonalával.

Összegzés: A határok és határtérségek kutatása során feltárult, hogy ezek a fogalmak nem csupán fizikai entitások, hanem szorosan kapcsolódnak a területi, történelmi és kulturális fejlődéshez. A vizsgált térség esetében, ahol a határok és határtérségek a történelmi események hatására alakultak ki, érdekes megfigyelni, hogyan vált egykor egységes terület határtérséggé. A határ, mint fizikai teret elválasztó eszköz, és a határtérség, mint kulturális identitás kialakítója, összetett és állandóan formálódó jelenségek, melyek az értekezésünk középpontjában állnak. Az értelmezésük során felmerülő kihívások és az ezekből fakadó kutatási lehetőségek segítenek mélyebben megérteni a határok dinamikáját és határtérségek sokféleségét.

2.3. Az európai „határ vizsgálatok” rövid áttekintése

A határtérségek integrációjának történeti vizsgálatait az értekezés terjedelme miatt nem kívánom a 19. század végéig visszavezetni, azonban a 1980-as évektől származó vizsgálatok mutatják meg a határok szerepének fokozódó jelentőségét történelmi, gazdasági és politikai szempontból. Az észak-amerikai és európai államok szuverenitásuk egy részét feladva bekapcsolódtak az országok közötti integrációs folyamatokba, amelyek határokon átívelő

szabadalmaztatási és gazdasági rendszereket hoztak létre. Ezen lépések eredményeként az államok egy része elengedte az önálló határok ellenőrzésének jogát, előnyben részesítve a nemzetközi együttműködést.

Az integráció szerepe főleg történelmi, gazdasági és a politikai szempontból növekedett meg. Azok az észak-amerikai és európai államok, amelyek kormányai bekapcsolódtak a nyolcvanas években az országok-államok közötti piaci (gazdasági) határok felett átívelő integrációs folyamatokban (NAFTA tagállamai között és az Európai Közösség tagállamai között elfogadott Közös Piac törvénye alapján) szuverenitásuk egy részét feladták. Az állami függetlenségük belső jogi önállóságából a közös határok ellenőrzése és zártsága kapcsán, az áruszállítás és kereskedelem szabályozása területén, vagy a tagállamok közötti szabad munkavállalás kérdésében engedtek a nemzetközi elvárások javára. A történelem folyamán egy különleges precedens állt elő. Az államok saját maguk mondtak le arról, hogy az országhatáraik működése – amely az egyik legfontosabb attribútumuk volt az önálló államiságuk esetében – csak a központi államirányítás kompetenciái közé tartozzon. Mindezen folyamatok legitimitását erősítette, hogy mindenről az államok önszántukból mondtak le részben a rugalmasabb államok közötti kapcsolatok miatt. Következésképpen határok nagyobb, könnyedebb átjárhatósága, a szolgáltatások egyszerűbb, országhatárokon átívelő térhódítása a határtérségek régióiban élő helyiek bekapcsolását eredményezte a folyamatokban. A határokon átívelő együttműködésekben nagyobb feladat hárult rájuk (Duleba et al., 2017).

A határok vizsgálatainak megközelítése megszűnt csak a hagyományos nemzetközi jog kontextusában létezni. Már nem csak, mint demarkációs vonal a független államok között, vagy mint a nemzetközi kapcsolatok értelmezése létezett a kutatásokban, nem csak az államok egymással szembeni területi konfliktusainak tudományos megközelítése, illetve geopolitikai, biztonságpolitikai tanulmányok megközelítésében értelmezendők a velük kapcsolatos kutatások, hanem ennél sokkal mélyebb, újszerűbb értelemben közelítenek a témához. Rendkívül aktuális minőségében vált a tudomány számára vizsgálati tényezővé. A létező rokon társadalom- és politikai tudományokban a kutatók individuális, célirányos érdeklődése egyre jobban a „határ vizsgálatok” (*border studies*) tekintetében nemcsak a határok elválasztó funkciójára (*exclusion function*), hanem az összekapcsoló funkciójára is (*inclusion function*) kiterjedt. A mai kutatások már arra összpontosítanak a határ menti régiókban, hogy az ott élő helyi társadalmakban, azok hétköznapi életében milyenek az oda-vissza ható, határon átívelő interakciók. Ezeknek a vizsgálatoknak a tárgya a határtérségi folyamatok (*processes of bordering*) tanulmányozása, amelyek feltételezik az ott élő

közösségek: határon átívelő interakcióit, vagy éppen elválasztó viselkedéseinek megnyilvánulásait, véleményformálóinak narratíváit, egymásról alkotott képeinek változásait, vagy éppen állandóságát, valamint az identitásuk alakulását. Ezenkívül a vizsgálatoknak egy része a határtérségi folyamatok kutatásánál fontosnak tartotta a határ menti közösségek regionális, kistérségi, szociális, gazdasági és politikai folyamatainak vizsgálatát összehasonlítását, mert az adott határtérségi környezeti hatás ezeket a folyamatokat specifikussá tette. „Az angolszász tudományos életben ezeknek a folyamatoknak – határon átívelő együttműködéseknek, amelyek a határ, határtérség karakterétől váltak specifikussá – van külön terminológiai szakkifejezése, „*processes of bordering*.” (Duleba et.al., 2017:8)

A határkutatások több évtizedes vizsgálatai megmutatták, hogy a *határ* nem csak fizikai, természeti formában, vagy politikai szemléletben létezik, hanem ha az antropológiai vizsgálatok szemszögéből tekintünk rá a társadalmi közösségi identitásokban is jelen van. Mivel jelen van, feltételez valamilyen fajta mintát a politikai megnyilvánulások kapcsán, ugyanilyen módon a lakosság, az értelmiségi elit köreiből és a társadalom minden szintjén (Ruggie, 1993; Paasi 1996, Paasi 1998, Anderson–O’Dowd, 1999; Van Houtum–Naerssen, 2002; Newman, 2006a; Newman, 2006b).

A határkutatások célkitűzéseire vonatkozóan a legmegfelelőbb megfogalmazást Kolossov (2005) munkája alapján fogalmazom meg, amely szerint a határtérségek nem csupán statikus, formális intézmények, hanem dinamikus és állandóan változó folyamatok. Ezen megközelítés tükrében a vizsgált terület határ menti jellegét teljes mértékben igazolhatónak találom.

A modern technológiai fejlődések – különösen az internet és a közösségi hálózatok terjedése – jelentősen átalakították a határok szerepét. A fizikai határok elválasztó funkciója csökkent, míg az online tér új "mentális" határait a közösségi identitások és csoportérdekek hozták létre, még a fizikai közelség ellenére is.

A határ menti térségek kutatásának magyarországi kezdetei a nyolcvanas évek elejére nyúlnak vissza (Tóth–Csatári, 1983; Erdősi, 1988; Rechnitzer, 1990), de a téma kiemelkedő jelentőségre a rendszerváltozás után tett szert. A határok megnyitása és az önkormányzati rendszer kialakulása lehetővé tette a határon átnyúló kapcsolatokat, kezdeményezéseket és szervezetek számának növekedését, amelyek kutatási érdeklődésünk középpontjába kerültek (Ruttkay, 1995; Golobics, 1996; Nárai–Rechnitzer, 1999; Szónokyné, 1999). A 2004-es EU-csatlakozás és a schengeni határok megnyitása további kutatási irányokat nyitott meg,

amelyek a határ menti lakosság attitűdjeire fókuszáltak, mint meghatározó elemekre a reintegrációs folyamatokban (Prescott, 1987).

Összegzés: A fejezet rész zárásaként összegzünk, hangsúlyozva, hogy az integráció általánosan növelte a határok átjárhatóságát és elősegítette az országok közötti együttműködést. A kutatások nem csak a hagyományos nemzetközi jogi kontextusban vizsgálják a határokat, hanem azoknak az összekapcsoló és elválasztó funkcióit is. Rámutatunk arra, hogy a határkutatások a határtérségek folyamataira és a helyi társadalmak határon átívelő interakcióira összpontosítanak. A határtérségi folyamatok tanulmányozása a regionális, szociális, gazdasági és politikai aspektusok összehasonlítását is magában foglalja, hozzájárulva a határok jelentésének teljesebb megértéséhez az európai és észak-amerikai kontextusban.

2.4. Miért lett fontos és mit jelent a határtérség integrációja

Nem egyszerű a kérdés megválaszolása. Ami a kutatást érinti, azért lett fontos a határtérségek kutatásában az egységesülési folyamat, mert a Kárpát-medencében az 1920-at követő új államhatárokkal történt felosztáskor, olyan határtérségi régiók jöttek létre, amelyek sok esetben, önmagukban életképtelenek lettek, például gazdaságilag, vagy az új országokban peremterületekké váltak, és felzárkóztatásuk megoldhatatlan problémává vált. A reintegrációjuk lévén meg van az esély arra, hogy egységes európai régióként újra élhető térségekké váljanak.

A határtérség reintegrációjának dimenziói: a határ két oldalán élők emberi kapcsolatai, a határon átívelő gazdasági, illetve munkakapcsolatok, átjárások különböző céljai, az intézményeknek, civil szervezeteknek és önkormányzatoknak a kulturális és turisztikai programokon keresztüli együttműködései. Ezekon az integrációs dimenziókon keresztül megtudhatjuk, hogy vajon hova tart (hol tart) a térségben élő közösség mentális, gazdasági-társadalmi, kulturális kötődéseinek irányvonala. Követi-e a száz évvel ezelőtti természetes történelmi-kulturális térbeli *integrációs* irányvonalat? Hiszen a határ egyik, vagy másik oldalán száz éve nem egységes a jogrendszer, bizonyos fokú eltérések vannak a közigazgatási intézmények között, a társadalmi struktúrákban is eltérések mutatkozhatnak, illetve az interakciók is megváltozhattak.

Ezen a ponton merül fel egy rendkívül fontos kérdés. Mikor integrálódott egy *határtérség*? Tulajdonképpen mitől válhat egy határtérség integrált határrégióvá, milyen támogató és gátló tényezők játszanak szerepet ebben? Ennek – az értekezés szempontjából

alapkérdésnek – a megválaszolására Durand (2015) kategória-rendszerét hívom segítségül, aki dimenziók szerint határozta meg a határon átnyúló területi integráció mozgatórugóit, megkülönböztetve strukturális, intézményi, funkcionális és humán dimenziót. A saját kutatás során leginkább a humán dimenziót vettem vizsgálat alá. Durand (2015) kategorizálása szerint a *strukturális dimenzió* a határon átnyúló terek jellemzői alapján vizsgálja az *integrációt*, ami nem más, mint egy összehasonlító elemzés a területi egységek között, ami arra keresi a választ, vajon csökkentek, vagy növekedtek-e a közöttük észlelhető területi különbségek, konvergencia vagy divergencia, homogenizálódás, vagy specializálódás mutatható-e ki. Emiatt a területi és társadalmi összetétel kerül a vizsgálatok középpontjába. Az *intézményi dimenzió* a különböző formájú együttműködésekben indul ki, a határon átnyúló kooperációban részt vevő szereplők hálózatosodására, valamint a szereplők együttműködési hajlandóságára, közös projektek és stratégiák megalkotására összpontosít. A *funkcionális dimenzió* a határon keresztül történő áramlásokon alapszik, ideértve az egyéni és csoportos területi gyakorlatokat, valamint a kommunikációs hálózatokat is. A *humán dimenzió* az integrációs folyamatok szubjektívebb elemeit foglalja magába. A határtérségben élők értékrendje, szimbólumrendszere és identitása is ide sorolható, továbbá figyelembe veszi az integrációs folyamatban résztvevő szereplők percepcióit, különösen a másik három dimenzióra vonatkozóan (3. táblázat).

3. táblázat: A határon átnyúló integráció dimenziói Durand kategóriarendszere alapján és az empirikus vizsgálat térbeli kiterjedése

A határon átnyúló integráció dimenziói	Mozgatórugók	Magyarázat
<i>Strukturális</i>	Státusz - hierarchia és gazdasági helyzet	<ul style="list-style-type: none"> – területi és társadalmi összetétel – a térségek területi fejlődésének konvergencia vagy divergencia folyamata
<i>Intézményi</i>	Szervezeti kapcsolatok	<ul style="list-style-type: none"> – a szereplők hálózatosodása (politikai, gazdasági, civil, kulturális) és együttműködések kialakítása – a szereplők hajlandósága az együttműködésre, stratégiák és közös projektek megalkotására – határon átnyúló tervezés és politikák
<i>Funkcionális</i>	Cserekapcsolatok	<ul style="list-style-type: none"> – határon átnyúló áramlások – egyéni és kollektív területi és társadalmi gyakorlatok – kommunikációs hálózatok
<i>Humán</i>	Reprezentáció	<ul style="list-style-type: none"> – hasonló kulturális, társadalmi és politikai beállítottság – identitások közeledése és határon átnyúló élettér érzése – a szereplők percepciói, az emberek közti interakciók

Forrás: Durand (2015:315) alapján saját kiegészítéssel (2020)

Mindenképpen meg kell említeni, hogy a 3. táblázatban a fenti kategorizálás dimenzióinak elemei a gyakorlatban sokszor oly mértékben összekapcsolódnak, hogy egymástól való elhatárolásuk sokszor nehézséget okoz. Ez azt jelenti, hogy miközben a nagy kiterjedésű, határon átnyúló infrastrukturális rendszerek (pl. közlekedési hálózatok) alapvetően a *strukturális dimenzióhoz* sorolhatók, mégis – a rajtuk keresztül zajló például utasforgalom miatt – már a *funkcionális dimenzióhoz* tartozik. Ha pedig maga az utasokra, mint emberekre tevődik egy elemzés hangsúlya, máris *humán dimenzióról* beszélünk. Annak ellenére, hogy az elkülönítés problémás lehet, Durand (2015) négyes felosztásának aspektusai jól megfigyelhetők az integráció elméleti és gyakorlati kutatásai során, valamint a különböző elemzéseknél. Éppen ezért az értekezésben az integrációt meghatározó Durand-féle fogalmi felosztásra támaszkodom. Az empirikus adatok elemzésénél a területi integráció különböző dimenzióit összesítve vizsgálom. Miközben ezt teszem, a kutatásom során mégis erőteljesen a humán dimenzió kerül elemzés alá, az említett szubjektív elemei miatt, amelyek véleményem szerint mélyebben hatnak a reintegrációs folyamatokra. Már a hipotéziseim megfogalmazásakor is feltételeztem, hogy a humán dimenzió az egységesülési folyamatok legfőbb inputja. A kutatás eredményeit vizsgálva ez a feltevés feltehetően megerősítést nyer.

Egyes szerzők (De Boe et al., 1999; Decoville et al., 2010) azt állítják, hogy a területi integrációt (reintegrációt) úgy is lehet értelmezni, mint az egyes benne érintett területi egységek közötti strukturális különbségek csökkenésének folyamata. Amennyiben ebből a nézőpontból indulunk ki, akkor az egységesülési folyamat nem más, mint a területi egységek konvergenciájához, politikai, társadalmi és kulturális homogenizálásaihoz vezető folyamat (Boe De et al., 1999; Markova, 2014). A Metrolux kutatás (2011-2013), amely a határon átnyúló területi integrációt az európai nagyvárosi térségekben vizsgálta, a területi integráció fogalmát úgy határozta meg, mint egy olyan konvergencia-folyamat az elválasztott területek között, amely a „kölcönös érintkezések” intenzívebbé válásából ered a különböző földrajzi egységek szereplői között (Metrolux 2013). Ugyanakkor – a későbbi vizsgálataim is ezt erősítik meg – az integrációs területek közötti kapcsolatok a területi egységek közötti jelentős különbségekkel bírhatnak és lehetnek erősen aszimmetrikusak, vagy antropológiai szempontból a térség humán dimenziójának kapcsolatait figyelembe komplementerek is. Mindazonáltal ezek a körülmények nem zárják ki erős és stabil integrációt. Az interakciók szempontjából vezethetnek az integráció folyamatainak erősödéséhez, de a területi homogenitás tekintetében ezek területi egységének különbözősége továbbra is szerteágazó marad, viszont az állandó és erős interakciók szintén nem jelentik feltétlenül a területek egymáshoz hasonlóságát. Ugyanakkor a területi konvergencia sem garantálja a határon

átnyúló stabil kapcsolatokat (Uszkai, 2013, 2014a, 2014b). Úgy gondolom, hogy a határon átnyúló területi integrációt főleg a humán dimenzióinak az értelmezésén keresztül a térségek konvergencia-divergencia folyamatain is túllépve, nyitottabban kell vizsgálnom.

A térszerkezetet a reintegrációs vizsgálatok tükrében nem csak, mint földrajzi fogalom értelmezem, hanem mint infrastrukturális összekapcsoltság (pl. közlekedési elérhetőség, társadalmi érintkezések). Vagyis ilyen módon veszem figyelembe a térszerkezetet a reintegráció emberi dimenziói kapcsán. Hiszen e tényezők szorosan kapcsolódnak, kiegészítik, vagy éppen átfedések vannak köztük. E tényezők közös átfedéseire az integráció más dimenziói sem fordítanak kellő figyelmet, annak ellenére, hogy a korábbi kutatások (Hardi, 2009b, 2012) és a gyakorlati tapasztalatok is azt igazolják, hogy az integrációs folyamatot a térstruktúra jellege, valamint a határ túloldalának fizikai elérhetősége is befolyásolhatja. A kutatási területem esetében is a határ túloldalának fizikai elérhetősége (infrastrukturális megközelíthetősége) az Ipoly folyó miatt kulcskérdés és vizsgálódási pont, itt a két települést összekötő híd hiányára gondolok, amely egészen 1945-ig nem csak a szimbolikus összetartozást jelképezte.

Összegzés: Ez az alfejezet a területi integráció dimenzióinak széles skáláját érinti, különös hangsúlyt fektetve a strukturális, funkcionális és humán dimenziókra. Durand (2015) fogalmi felosztása segítségével megvizsgálja az integráció elméleti és gyakorlati aspektusait, különös tekintettel az általa említett humán dimenzióra. A kutatás során a humán dimenzió kiemelkedő szerepet játszik, mivel a szerző szerint ez az egységesülési folyamatok főbb inputjává szolgál. Az integráció értelmezésekor a területi egységek közötti strukturális különbségek csökkenésének folyamatát is figyelembe veszi. Ezen nézőpont alapján az egységesülés a területi egységek konvergenciájához, politikai, társadalmi és kulturális homogenizálásához vezető folyamat lehet. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az integráció területi egységek közötti kapcsolatai erősen aszimmetrikusak lehetnek, és a humán dimenzió kapcsolatai komplementerek is lehetnek. A kutatás a térszerkezetet nem csupán földrajzi fogalomként értelmezi, hanem infrastrukturális összekapcsoltsággként is. Az emberi dimenzióval összekapcsolva vizsgálja a térszerkezetet, és hangsúlyozza, hogy ezek a tényezők szorosan összefüggenek, egymást kiegészítik vagy átfedésben vannak. Kiemeli az infrastrukturális megközelíthetőség jelentőségét, különös tekintettel az Ipoly folyó által elválasztott településekre, és rámutat, hogy a fizikai elérhetőség is befolyásolhatja az integrációs folyamatokat. Az összegzés alapján megállapíthatjuk, hogy a kutatás célja a területi integráció különböző dimenzióinak vizsgálata, különös tekintettel a humán dimenzióra és az infrastrukturális összekapcsoltságra. A továbbiakban részletesen elemezve

ezen dimenziók kapcsolatát és kölcsönhatásait, a kutatás célja az egységesülési folyamatok mélyebb megértése a vizsgált határtérségben.

2.5. A humán dimenzió (tényezőinek) szerepe a reintegrációban

Az értekezés további részében a humán dimenzió szerepét vizsgáljuk a reintegrációs folyamatokban. A humán dimenzió komplex hatással bír az egységesülési folyamatokra, és az emberi kapcsolatok minősége, a lakosság iskolázottsága, foglalkoztatottsága, korösszetétele, kommunikációs nyelve, identitása, kulturális és civil társadalmi aktivitása mind meghatározó tényezők ebben a kontextusban. Annak érdekében, hogy teljes körű megértést nyújtsunk, az értekezés ezen része kiemeli a humán dimenzió fő összetevőit, amelyek közé tartoznak az emberi kapcsolatok, a részt vevő intézmények, a társadalomszerkezeti feltételek, valamint a kulturális azonosság és adottságok. Ezek az elemek együttesen alkotják azt a feltételrendszert, amely meghatározza a területi egység reintegrációs potenciálját. A humán dimenzió erőteljesen befolyásolja a reintegrációt, például az emberi interakciók a vizsgált területen erősíthetik vagy gyengíthetik ezt a folyamatot. Az értekezés további része részletesen elemzi ezeket a tényezőket és a humán dimenzió szerepét a határon átnyúló területi integrációban.

A humán dimenzió, illetve annak tényezőinek, a befolyásának vizsgálata a reintegráció kapcsán az értekezés egyik legfontosabb kutatási eleme. Ennek rendkívül összetett a hatása az egységesülési folyamatokra. Természetesen ennek tényét már évtizedekkel ezelőtt a hetvenes években is felfedezte a tudományos vizsgálódás, csak ezekben az időkben az endogén fejlődés elméletben a belső tényezők között kutatta és tartotta fontosnak az emberi dimenziót. Az elemzések, illetve az értékelések súlypontjai leginkább a gazdasági szerkezetben mutatkozó adottságokra (Hahne, 1985), vagy éppen a lokális és regionális politika intézményrendszerének alakítására, az abban rejlő korlátok és feltételek leküzdésére irányultak (Stöhr–Barta, 1987).

Az egységesülési folyamatok humán dimenziója, – annak is a legmeghatározóbb része – az emberi interakciók a vizsgált területen bizonyos esetekben erősíthetik a reintegrációt, bizonyos helyzetekben gyengíthetik. Ugyanakkor előzetesen úgy gondoltam, hogy a legmeghatározóbb eleme az egységesülési folyamatoknak, ugyanis a strukturális, funkcionális intézményi dimenzióját a reintegrációnak közvetetten és közvetlenül is alapvetően a humán dimenzió alakítja, befolyásolja. Egyértelmű példával élve, az ott élők akarata, kölcsönös bizalma, határon átívelő kapcsolatai hiányában és együttes befolyása

nélkül nem épülhetne híd az Ipoly folyó mentén, amely egyúttal funkcionális dimenziója is az egységesülési folyamatoknak. A humán dimenzió tényezőit, legerősebben az emberi kapcsolatok, az azok alakításában részt vevő intézmények, valamint a társadalom-szerkezeti feltételek, kulturális azonosság és adottságok együttese jelenti, amely képez egy olyan feltételrendszert, amivel egy terület egység rendelkezhet, és amivel alapul szolgálhat a reintegrációnak. Ezek a tényezők a térségben külön-külön és együttesen is jelen vannak, sőt hatnak, egymást erősítve vagy gyengítve formálják az adott területi egységet, s azok sokasága révén a térszerkezetet is (Enyedi, 1996), így a határtérségben a reintegrációs folyamatokra is hatással vannak a két település esetében is.

Összegzés: A humán dimenzió szerepe kulcsfontosságú a reintegrációs folyamatokban és a vizsgált területen meglévő emberi kapcsolatok minősége, a lakosság jellemzői, kommunikációs nyelve, identitása, kulturális és civil társadalmi aktivitása meghatározó tényezők. Az értekezés ezen részében hangsúlyozva van, hogy a humán dimenzió hatása összetett és komplex, és az elemzések során szükséges figyelembe venni az emberi kapcsolatok, intézmények, társadalmi feltételek, valamint kulturális és civil aspektusok egységes hatását. A humán dimenzió vizsgálata a reintegrációban az elmúlt évtizedekben fokozott figyelmet kapott. Az értekezés további részében részletesen elemzésre kerülnek a humán dimenzió tényezői és azok együttes hatása a határon átnyúló területi integrációra, így teljes körű megértést nyújtva az érintett térségek és a reintegrációs folyamatok összefüggéseiről. A hetvenes években az endogén fejlődés elméletében a belső tényezőként kezelt humán dimenzió számos területen tárta fel hatását. Korábbi elemzések főként a gazdasági szerkezet és a politikai intézményrendszer szempontjából vizsgálták az adottságokat, de az értekezés kitér arra, hogy a humán dimenzió, különösen az emberi kapcsolatok jellemzői meghatározóak a reintegráció folyamatában. Az emberi interakciók, mint a humán dimenzió kulcsfontosságú eleme, bizonyos esetekben erősítik, míg más helyzetekben gyengíthetik a reintegrációt. Az értekezés kitér arra, hogy az egységesülési folyamatoknak a kutatásban való legmeghatározóbb eleme a humán dimenzió, amely közvetetten és közvetlenül formálja, befolyásolja a strukturális és funkcionális intézményi dimenziót. A tényeket az Ipoly folyó mentén építendő híd példájával illusztrálva az értekezés hangsúlyozza a humán dimenzió nélkülözhetetlen szerepét az egységesülési folyamatokban.

2.6. A mentális határ értelmezése

A mentális határ fogalma kiemelkedő fontosságú a reintegrációs folyamatok szempontjából, különösen olyan területeken, ahol a politikai határ egyben mentális határt is képez a lakosság számára. Ez a fejezet a mentális határ fogalmát vizsgálja, és annak potenciális szerepét az Ipoly mente területén élő közösségek integrációs és reintegrációs folyamataiban.

A mentális határ egy képzeletbeli vonal, amely az egyes emberek területi identitását összeköti. Ez a pszichikai távolság térbeli leképezése, amely elválasztja a "mi" közösségét az "ők" csoporttól. A mentális határ kialakulásában kulcsszerepet játszhatnak az államhatárok, különösen olyan területeken, ahol az azonos anyanyelvű közösségek élnek mindkét oldalon.

A kutatás során felmerülő kérdések közé tartozik, hogy az államhatár mennyire akadályozza meg az ismeretek áramlását és a kapcsolatokat a két oldal között. A mentális határ jelentősége abban rejlik, hogy nemcsak a fizikai teret, hanem a közösség saját helyével kapcsolatos gondolkodást is formálja. Az államoknak nemcsak a térszerkezetet, hanem a kultúrákat is alakítaniuk kell, beleértve az emlékezet manipulációját is. Az Ipoly mente esetében az eredmények azt mutatják, hogy bár az államhatár nem vált teljesen mentális határrá az ott élők szemében, az mégis jelen van. A közös történelmi és kulturális háttér, valamint a családi kötelek mély kapcsolatokat eredményeznek, ellensúlyozva az államhatár okozta szétválasztottságot. A mentális határ tehát egy többdimenziós fogalom, nemcsak fizikai, hanem pszichikai tér is, amely befolyásolja az emberek szemléletét és identitását az Ipoly mente területén. Ezen érzékelések hatással lehetnek a mentális határ kialakulására és fenntartására a területen.

A reintegrációt mindenképpen befolyásoló tényező a mentális határ jelenléte, illetve értekezés későbbi szakaszában – vagy tovább fejlesztve a kutatási témát – érdekes lehet, hogy a politikai határ jelent-e egyben mentális határt is a két oldalon élő népesség számára. Ha igen, akkor milyen erősségűt? Ha ezt meg akarjuk tudni, akkor először ki kell fejtenünk, hogy mit értünk a mentális határ fogalma alatt.

„A *mentális határ* fogalma alatt azt az adott térség képzeletbeli vonalát értjük, amely az egyes ember területi identitásának földrajzi pontjait köti össze, amelyen a belül élőket még a „mi” közösségébe, s a rajta kívül élőket, az „ők” csoportjába sorolja, tehát egy pszichikai távolság térbeli leképezése.” (Hardi, 2001a:3)

A kérdés első felére azt válaszolhatjuk, hogy a nemzetállami határok minden esetben mentális határt is kell, hogy jelentsenek. Egy új határ esetében a politikai hatalom

mindenképpen kialakítja a lakosság tudatában ezt a képzeletbeli vonalat, amely a másik hatalomtól elválasztja. Magyarország nagy részének elvesztése után a kis utódállam és a korábbi terület közötti különbség állandó hangsúlyozása megkezdte ennek a mentális határnak a kiépítését (Hardi et al., 2009). Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni a fogalom értelmezése kapcsán, hogy a mentális határ nem csak az előbbi módon jöhet létre és értelmezhető. Egy-egy közösség, társadalmi csoport az országokon, államokon, közigazgatási elrendeződésen belül, saját ön-ön magát behatárolja természetföldrajzi–történelmi–etnikai–kulturális sajátosságai révén és mentális határt épít ki. Akár többségi társadalommal szemben, vagy az állami, „mesterséges” közigazgatási határokon belül más társadalmi csoportoktól, etnikumoktól önmagát elkülönítve, szinte földrajzilag behatárolhatója. Nem csak az új államhatárok térségében, hanem egy országon belüli közigazgatási struktúrában belül is létrejött a társadalom tér használatában a (belső) mentális határ. „A társadalmi térbeliséget vizsgálva a határ fogalmát nagyon nehéz tehát pusztán térelemként értelmezni.” (Ilyés, 2004:10)

Az erősség megállapítását illetően fontos az államhatár két oldalán élő közösség közötti különbségek, interakciók, versenyhelyzetek stb., a közös történelmi múlt, s nem utolsósorban a politikai hatalom által generált különbségtétel vizsgálata. Azonban az Ipoly mente esetében is így van ez? Annak ellenére, hogy az államhatár mindkét oldalán élő közösség évszázadokig családi, rokoni, baráti kötelékekkel, kapcsolatokkal, közös kulturális örökséggel rendelkezett, vajon a száz évvel ezelőtt húzott nemzetállami határ mentális határrá tudott változni Ipolyhídvég és Drégelypalánk között? Vajon akadályozza ez az Ipoly mentén az integrációs, vagy inkább a reintegrációs folyamatokat? Újabb kérdés, hogy az adott államhatár mennyire tudta/tudja megakadályozni a bővebb ismeretek szerzését a másik oldalról?

Ezekre a kérdésekre a kiindulási pont lehet Kocsis (2004) publikációjában megjelent megállapítás: „*Ha azonban a határ egy nyelvterületet szel át, a határ mindkét oldalán azonos nyelvűek élnek, ez megkönnyítheti a két állam közeledését, kommunikációját.*” (Kocsis, 2004:24). Megkönnyítheti, de a kutatási területén éppen azért, mivel a határ mindkét oldalán azonos anyanyelvű közösségek élnek az 1920 után Magyarországgal határosan létrejött új államszerkezetek, így Csehszlovákia (1993-tól Szlovákia) is pontosan ebből kifolyólag bizalmatlanul tekintett nem csak a magyar–szlovák határtérségre, de Magyarországra is, ugyanis a fennálló helyzet emlékeztette az új államot a mesterséges határ létrehozatalára. Vagyis ez a két állam közeledését nem könnyítette meg, sőt sok esetben a közelmúlt történelmi eseményei dokumentálják, hogy inkább megnehezítette.

A *mentális határ* jelentőségét az adja, hogy a kialakult államhatáraink nem csak a térszerkezetet, vagy az intézményi infrastruktúrákat és több esetben funkcióikat alakították át a nemzetállami gondolkodás alapján, hanem igyekeztek a közösség saját élőhelyével kapcsolatos gondolkodást is megváltoztatni, ebbe beletartozik az is, hogy a valaha létező természetes és történelmi-kulturális egységet képező térségről való gondolkodást igyekeztek „elfeledtetni”, elnyomni, kitörölni a kollektív emlékezetből. Az, hogy ez mennyire sikerült, vagy nem, arról valamelyest képet kaphatunk a kutatásom eredményeinek elemzésekor, hiszen az integráció-reintegráció kölcsönhatásban van a mentális határ helyzetével.

Az 1960-as években elsőként az Amerikai Egyesült Államokban megjelenő iskola képviselői a hagyományos térfelfogással szemben a társadalom által érzékelt térre fókuszáltak. A vizsgálatok alapjául szolgáló módszert, a mentális térképezést számos szakterület, így a geográfia, a szociológia, a kulturális antropológia is beemelte eszköztárába, sőt a városrendezés egyes területein is alkalmazzák (Garda, 2009).

Miért fontos figyelembe venni az új államhatárok „felett”, vagy „mellett” működő, a határtérségekben élő társadalmak mentális határképzeteit? A Kárpát-medencében hatványozottan érvényes, hogy az európai határok vizsgálatakor figyelembe kell venni, hogy azok egy jelentős része természetellenes, politika által meghatározott „képződmény”, a huszadik századi két világháború alakította ki őket (Yndigegn, 2011).

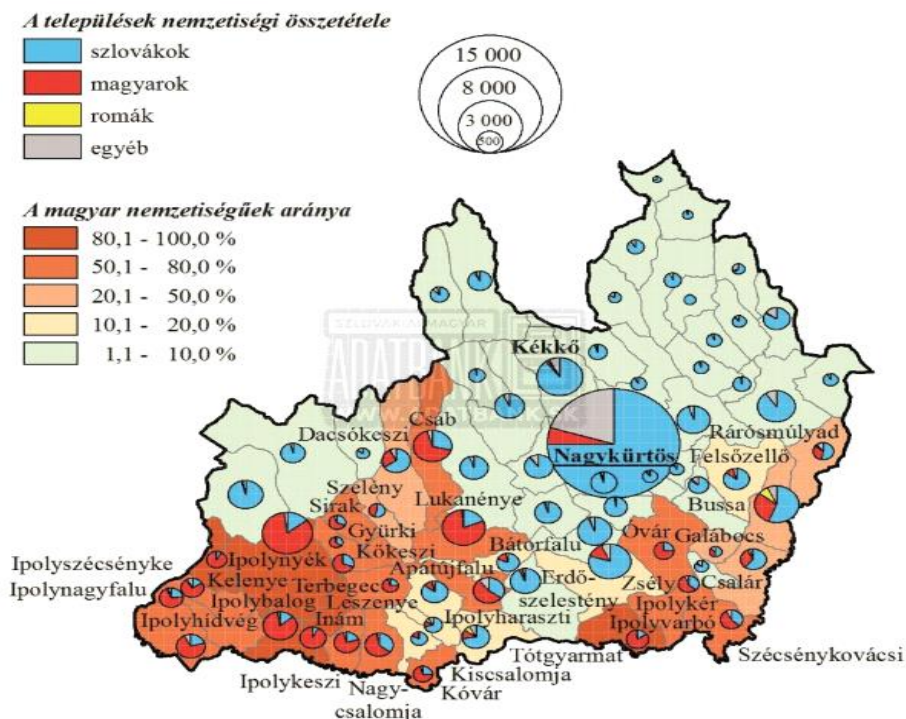
A Kárpát-medencében, így az Ipoly mentén is érvényes az a megállapítás, hogy a kialakított százéves határ „*többdimenziós*”. Többdimenziós, mivel egyrészt fizikai entitás, másrészt az emberek gondolkodását is befolyásolja (Risse, 2004), Az aktuális geopolitikai erőviszonyok térbeli leképezéseinek tekinthetők (Anderson–O’Dowd, 1999; Delanty, 2006). A határok amellet, hogy fizikai képződmények, társadalomformáló szerepük is van. Elválasztják az embereket „hazai és külföldi”, „mi és ők”, valamint identitásteremtő erejük is van. Mindezekon kívül jelentőséggel is bírnak a szereplőkre a határtérségben, hogy azok között milyen kapcsolat van (Yndigegn, 2011).

Több esetben igaz az a megállapítás is, például 1989-től 2004-ig biztosan erősen meg voltak azok a tendenciák is, amelyekre a „*Határok és városok a Kárpát-medencében*” című tanulmánykötetben hívják fel a figyelmet a szerzők (Hardi et al., 2009). Konkrétan arra, hogy: „*hiába tűnnek el az elválasztó falak, elsősorban egyes közösségek a saját országukhoz tartozó teret használják. Bizonyos értelemben, amikor mindennapi tevékenységeinket szervezzük, a másik oldalon akárhog is nézzük, valamilyen módon „vendégek” vagyunk, mindez azt is jelenti, hogy sokkal, több előítéllettel, s kevesebb tudással rendelkezünk, mint a saját térségünkével szemben.*” (Hardi et al., 2009:14)

A szociális és kulturális antropológiában a kultúrák közötti távolságok, vagy éppen közelségük, a kultúrán belüli különbségek, vagy azonosságuk hangsúlyosabbak, a társadalomtudományokban a kulturális határok fontos kutatási témává váltak (Rosaldo, 1989, idézi Ilyés, 2004). *„Ebből következik, hogy az „elválasztó” vagy „összekötővonalak” jelenléte, a határvidékeken kívül is felelhetők: a nemi, életkor, státus vagy élettapasztalatok terén adódó különbségek kevésbé formális és formalizálható metszéspontjain is.”* (Rosaldo, 1989, idézi Ilyés, 2004:10)

A szakirodalmi forrásokban talált megállapítások alapján, figyelembe véve a drégelypalánki és ipolyhídvégi interjúkban és kérdőívben közölt információkat, mindezt összevetve az derül ki, hogy a létrehozott államhatár nem transzformálódott át „mentális határrá” az Ipoly mentén élők tudatában. Valószínűleg a közös történelmi-kulturális múltnak, társadalmi háttérnek, magyar (palóc) identitástudatnak, és a mély társadalmi kapcsolatoknak, vagyis a legfontosabb a rokoni-családi összeköttetéseknek köszönhetően. Ezek a kötődések ugyanis 1920 után, illetve 1945 után sem szakadtak meg teljesen, hanem megtalálva a helyzet nyújtotta lehetőségeket, „kikapukat”, tovább éltek és esetleg idővel sok esetben barátságokká módosultak az évtizedes szétszakítottság következtében. Viszont ettől függetlenül a mentális határ jelen van, csak nem az államhatárt kopírozza (2. ábra), hanem az Ipoly mentén északabbra tolódik a magyar–szlovák nyelvi és etnikai határ mentén (Samu, 2021).

Hardi és szerzőtársai (2009) szakirodalmi publikációjából idézett megállapításnak a másik fele igaznak vehető a kutatási területünk eredményei kapcsán. Vagyis *„a térképen és a terepen pontosan kijelölhető határok mellett létezik egy teljesen más természetű határ, amely az egy területen élők fejében, szemléletében alakul ki a lakóhelyük, országuk, nemzetük határaitól. Ez a határ nem minden esetben esik egybe a valóságban meglévő határokkal, hanem attól különböző nagyságú teret foghat át. E mentális határ kialakításában nagy szerepe van az államnak és az állami propagandának”* (Hardi et al., 2009:19). Csak kiegészítésképpen, szlovák–magyar határtérségi kontextusba helyezve, tehát nagy szerepe van annak, hogy milyen ingerek érik a vizsgált területeinket „Budapestről” vagy „Pozsonyból”. A mentális határ ettől is alakulhat.

2. ábra: Nagykürtösi járás etnikai térképe (2011)

Forrás: Szlovákiai Magyar Adatbank (2021)

A 2. ábrán a barna–világos barna színek mentén látszódik, hogy hol húzódik az Ipoly mentén, a járáson belül az egyébként etnikai határnak is megfelelő szlovák–magyar etnikai (mentális) határ, amely egyben nyelvi határ is.

Hardi (2001b) alapján a határ mentén élők tudatában létező fizikai és mentális határokról beszélhetünk. Mindkét típus befolyásolhatja a területi interakciók létrejöttét vagy éppen azok elmaradását. A 4. táblázat mutatja, hogy Hardi és szerzőtársai (2009) a fizikai és a mentális határ fogalmát hogyan különítik el egymástól..

4. táblázat: Térbeli határok rendszere

Fizikai határ		Mentális határ
„frontier” (határzóna)	„boundary” (politikai határvonal)	vallási, kulturális, történelmi kollektív emlékezet alapján
politikai, népesedési	szárazföldi, tengeri, természetes vagy mesterséges	területi identitás határa, „mi” és „ők” határa mentális térkép: a különböző szinten ismert területek határa

Forrás: Hardi et al. (2009:14) alapján saját szerkesztés, kiegészítéssel (2020)

Hardihoz képest a 4. táblázatban a „*vallási, kulturális*” frontiert, valamint egy kiegészítéssel a „*történelmi kollektív emlékezet*” tényezőit a fizikai határ jellemzőiből átettem a mentális határt megalapozó tényezők közé. Az eddigi terepkutatás empirikus információi alapján a vallási, kulturális azonosság és különbözőség nem fizikai határt képez, hanem éppen ellenkezőleg, a társadalmi közösségek *mentális* gondolkodásában jelenik meg elválasztó tényezőként, akár az államhatárokon belül is. Természetesen a történelmi múltból fakadó kollektív emlékezet is ilyen mentális határképző tényező (pl. dél-szlovákiai területén élő magyarok esetében az 1938-as ún. „felvidéki” határok).

Az Ipoly mentén, vagyis a vizsgált területen a *politikai nemzet* (szlovák) és *kulturális nemzet* (magyar) fogalmi és együttes jelenléte a mentális határ tekintetében izgalmas és megkerülhetetlen fogalmak.

A *politikai* és *kulturális nemzet* fontosságának változásai felerősödtek az utóbbi években. A szocializmus időszakában Magyarországon a hangsúly az oktatásban és a politikai életben a *politikai nemzet*en volt, míg a rendszerváltás óta egyre nagyobb szerephez jut a *kulturális nemzet*, tulajdonképpen a nemzeti identitás földrajzilag leírható határaként. Magyarország államhatára mellett egyre nagyobb szerepet kaphat a magyarság „szállásterületének” határa a Magyarországon élők tudatában.

Minden közösség esetében a mentális határaik, és ezzel együtt járó területi identitásuk között vannak meghatározóbb és kevésbé fontos kapcsolódási pontok, amelyek az ott élő területnek, magának a régióknak a különlegességei lehetnek.

A határ két oldalán élő lakosok csoportja között a tudati távolság, vagy éppen közelség elsősorban a saját csoportjukhoz való identitásuk erősségén keresztül vizsgálható. Ha kötődnek a saját közösségükhöz, a kutatási területem esetében a települések palóc-magyar kulturális közösséghez, akkor a határ másik felén élőkhez való tudati távolság inkább közelségnek nevezhető.

Amikor identitásunknak az a része erősödik meg, amelyik a másik oldallal összeköt, akkor a tudati, mentális távolság csökken a határtérség két oldalán. Vagy egy másik példa, ha két, eltérő nemzetiségű, eltérő állampolgárságú, de azonos kultúrkörhöz vagy valláshoz tartozó, egy történelmi tájon élő határ menti népcsoport körében a történelmi folyamatok miatt az állampolgári identitástudat fontossága erősödik, akkor nagy a valószínűsége annak, hogy a tudati (mentális) távolság is nő, míg a körülmények változásával előtérbe kerülhet a regionális vagy vallási-kulturális identitástudat. Az Ipoly mente esetében, de akár a szlovák–magyar határtérségre is jellemző, hogy 100 évvel ezelőtti mesterséges keletkezése olyan természetes régiókat vágott szét, ahol nem csak a regionális, vallási–kulturális, hanem a

nemzetközösségi identitás is közös alapokon nyugodott. Az Ipoly mentén maga a palóc (térsegi) identitás is még specifikusabban behatárolta a mentális határ létrejöttének lehetőségét a tíz évtizede keletkezett magyarországi és szlovákiai határtérsegen. *„Vagyis a Kárpát-medencében összetettebb a határtérsegen élők regionális kötődése, nem minden esetben az új (állam-) határok, vagy a belső mesterségesen kialakított közigazgatási határok határolják be.”* (Samu, 2021: 91)

Összegzés: Az elemzés során megállapítást nyert, hogy az Ipoly mente lakossága esetében az államhatár megléte nem alakult át mentális határrá. Az Ipoly mentén élők kulturális és történelmi kötődése, valamint a szoros rokoni és családi kapcsolatok a két oldal között még mindig erősek. Bár az államhatár eltűnése után sok helyen a területi identitás újragondolása szükségessé vált, az Ipoly mente lakosságának esetében a palóc identitás és a szoros kapcsolatok az államhatárokon túlra is átnyúlnak. Az elemzés hangsúlyozza, hogy a mentális határ kialakulásában az államnak és az állami propagandának fontos szerepe van. Ugyanakkor a kutatás rámutat arra, hogy a mentális határ nem mindig esik egybe a valóságban meglévő határokkal. Az Ipoly mente esetében a mentális határ inkább az etnikai és nyelvi különbségek mentén alakul ki, és az államhatártól északabbra tolódik. A vizsgálat részletesen bemutatja a fizikai és mentális határok közötti különbségeket. A területi identitás és a mentális határ összefüggéseit részletezi, kiemelve a politikai és kulturális nemzet fontosságát az érintett területeken. Az Ipoly mente esetében a tudati távolság vagy közelség főként az egyéni identitás erősségén keresztül értelmezhető, és a palóc-magyar kulturális közösséghez való kötődés csökkenti a tudati távolságot. Az elemzés azt mutatja ki, hogy az Ipoly mente területén a határ nemcsak politikai vagy földrajzi tényező, hanem inkább egy összetett régió, ahol a különböző identitások és kapcsolódási pontok meghatározzák a lakosság mentális határait. A kutatás rávilágít arra, hogy a határtérsegen lakói sokszor regionális, vallási-kulturális és nemzetközi összetartozásukat érzik erősebben, mint az új államhatárokat vagy közigazgatási határokat.

3. ALKALMAZOTT MÓDSZERTAN ÉS A KUTATÁSI TEREP

Az alkalmazott tudományos kutatási módszerek a dolgozatban meglehetősen sokfélék, igazodva a fő-, és részcélokhoz, valamint a megfogalmazott kutatási kérdésekhez. Kutatómunkámban áttekintettem a határ–határtérség, regionális és kulturális összefüggések kutatásához kapcsolódó hazai, illetve nemzetközi elméleti és empirikus eredményeket.

A *kutatási módszerek* kulturális antropológiai és szociológiai jellegűek voltak:

- terepbejárás, terepkutatás;
- passzív megfigyelések;
- egyhetes kutatótábor megszervezése egymást követő két évben (2018, 2019) az adatgyűjtések miatt: strukturálatlan interjúkkal, félig strukturált interjúkkal, életút interjúkkal (oral history), kérdőívvel (az első kutatótábor külön a kutatási térség vizsgálati módszertanának gyakorlati alkalmazásával foglalkozott a helyszínen, a terepen);
- statisztikai adatgyűjtés a kutatott települések járási és települési szintjén, az adatok elemzése összehasonlítása;
- kérdőív eredményeinek kétdimenziós és többváltozós faktoranalízissel történő elemzése (bizonyos mutatók többszörös összehasonlításával Post Hoc Test – LSD teszt segítségével az iskolai végzettségek esetében, valamint Pearson-féle korrelációs elemzéssel a település hátrányainak és előnytérképének összehasonlítása kapcsán).

A *kutatás helyszínei* az Ipoly folyó mentén található Ipolyhídvég és a vele szemközt elhelyezkedő Drégelypalánk falvak voltak. Ipolyhídvég lakosságának száma 2011-ben 633 fő volt, amelyből 79% magyar nemzetiségű. Drégelypalánk lakosainak száma 2019-ben 1459 fő, 91%-a magyar nemzetiségű. A két falu 1920 előtt az *integrált térség* Martinez-i kategóriájába tartozott, bár határjelleg nélkül. Ez azt jelentette, hogy családi, társadalmi, gazdasági, kulturális kapcsolatai igen intenzívek, komplementer jellegűek voltak már a középkortól kezdve.

A két települést komoly forgalmat bonyolító híd kötötte össze, s ennek az átkelőhelynek gazdasági és katonai jelentőségét már a török hadvezetés is felismerte. A két települést összekötő híd, amely modern formájában a 2. világháború végéig funkcionált, összekötötte az embereket, kultúrájukat, gazdaságaikat a folyó két oldalán. A kőhíd a háború pusztulásának esett áldozatul.

Már 2016 óta havi rendszerességgel terepszemlét folytattam passzív megfigyelőként.

A terepbejárások során sokat beszélgettem a helyiekkel, gyűjtöttem az információt, hogy felállíthassam hipotéziseimet.

A kutatást időszakokra bontottam, három nagy időintervallumra ütemeztem a vizsgálódást:

A kutatás *első időszaka* 2016-tól 2018-ig tartott. Ebben az időszakban főleg a kutatott térség „terepbejárása” és megismerése volt elsődleges feladatomban, és a kapcsolatok kiépítése. A terepbejárás, az ott lakókkal spontán készült beszélgetések, néhány egyéni interjú (strukturálatlan interjúk) készítésén kívül igyekeztem kapcsolatba kerülni a helyi véleményformálókkal, intézményvezetőkkel. Kulcsár László professzor úrral a két falu önkormányzatával és településvezetőivel is szoros kapcsolatokat igyekeztünk kiépíteni, főleg az elsődleges információk beszerzése miatt, illetve a helyi hivatalok, intézmények rugalmas hozzáállásának biztosításáért, amely a kutatásunkat segítette különféle helyi adatokkal. Jellemző sajnos erre a területre is, hogy mivel kistelepülésekről van szó, illetve főleg a szlovák oldalon a közigazgatási hivatalokat a magyar nyelvterületeken leépítették, emiatt is nagyon kevés lokális (kvantitatív) adathoz tudtunk hozzáférni a hivatalos szervektől.

A kutatás *második időszaka* 2018 és 2019 között zajlott. Szociológiai-antropológiai jellegű kutatást folytattam le, természetesen a nagyobb mennyiségű kvalitatív és kvantitatív információ gyűjtés miatt a kutatás második szakaszában több egyetemi hallgató bevonásával falukutató tábor keretében. Ez a rész volt a legtermékenyebb adatgyűjtő időszak. Két (egy-egy hetes 2018-ban, illetve 2019-ben) falukutató tábort szerveztünk Kulcsár László professzor úr irányítása alatt, együttműködve a helyi településvezetőkkel, intézményvezetőkkel és társadalmi szervezetek vezetőivel. A falukutató tábort két egymás követő évben 2018 szeptemberében és 2019 júliusában valósítottuk meg a két településen. 2018-ban a kutatótábor székhelye Ipolyhídvég volt, 2019-ben pedig Drégelypalánk.

- *2018-as első falukutató tábor:* Hét napig tartott (2018 szeptemberében) a helyi véleményformálók és település vezetők, valamint társadalmi szervezetek vezetőinek segítségével kiválasztottunk néhány interjúalanyt. Velük félig strukturált interjúkat (néhány esetben mélyinterjúkat) készítettünk, ekkor már célirányos kérdéseink is voltak az egységesülési folyamatokkal kapcsolatosan. A további interjúalanyok megkeresése hólabda módszerrel valósult meg: a helyi vezetők, véleményformálók személyes ismeretségei révén kerültünk kapcsolatba velük, majd mindenki ajánlott egy potenciális további interjúalanyt, akinek a konkrét megkeresése azért történt, mert a két település viszonylatában jó helyismereti tapasztalatokkal rendelkezett.

Amennyiben az interjú alanyunk a produktív kor utáni kategóriába tartozott, akkor életút interjút (oral history) készítettem vele. Természetesen kíváncsi voltam arra, hogy a két település történelméről, múltjáról milyen információi vannak. Tehát a félig strukturált interjúkban fontosnak tartottam minél több információt megszerezni a társadalmi kapcsolatok múltjáról és jelenéről.

- *2019-es második falukutató tábor:* A nyári, második kutatótáborban már a kvantitatív adatgyűjtésre, vagyis a kérdőívezésre (*1. melléklet*) helyeztük a hangsúlyt csapatunkkal. A kérdőív összeállítását több hónapos előkészítés előzte meg, és felhasználtuk hozzá az első kutatási szakasz információit, illetve a 2018-as őszi kutatótábor interjúinak eredményeit, kiértékelését. A kérdéseket csak ezek után fogalmaztuk meg, ezenfelül kikértük a kutatótábor kulturális antropológus hallgatóinak, illetve a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológia Tanszék tanárainak véleményét is. A kérdőív végső finomítását Kulcsár László professzor úrral együtt végeztük el.

5. táblázat: Adatok a kérdőívvel kapcsolatosan

	Ipolyhídvég	Drégelypalánk	Összesen
	<i>Minta nagysága</i>		
<i>a kitöltött kérdőívek száma (db)</i>	124	128	252
	<i>Nem</i>		
<i>férfi (%)</i>	47,9	43,5	45,7
<i>nő (%)</i>	52,1	56,4	54,3
	<i>Iskolai végzettség</i>		
<i>általános iskolát végzettek (%)</i>	16,5	11,7	14,1
<i>szakmunkás szintű végzettséggel rendelkezők (%)</i>	38,8	20,8	29,9
<i>középfokú érettségivel rendelkezők (%)</i>	38,8	45,0	41,9
<i>főiskolai/egyetemi szintű végzettséggel, rendelkezők (%)</i>	5,8	22,5	14,1
	<i>Családi állapot</i>		
<i>nőtlen, hajadon (%)</i>	24,6	19,0	21,8
<i>házas (%)</i>	54,9	57,1	56,0
<i>özvegy (%)</i>	9,0	12,7	10,9
<i>elvált (%)</i>	11,5	11,1	11,3
	<i>Átlagéletkor</i>		
<i>átlagéletkor (év)</i>	52,4	53,1	52,7

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A kutatás *harmadik időszaka* (2019-2020): A kutatás harmadik fázisában statisztikai adatok, valamint a kérdőívek és az interjúk elemzésével, továbbá helyi adatok kutatásával foglalkoztam. A kvantitatív adatok elemzésének szempontjából volt fontos ez a kutatási szakasz. A társadalmi, gazdasági és demográfiai mutatók összehasonlító vizsgálata is megtörtént. A kérdőív minél mélyebb kiértékelése céljából a szelektált mélyinterjúk elemzését és a kérdőív kiértékelésének eredményeivel együtt elemeztem ebben a kutatási szakaszban. Természetesen a kutatás második, illetve harmadik szakaszában a kvalitatív és a kvantitatív kutatási információkat főleg már a két településre, Drégelypalánkra és Ipolyhídvégre lebontva vizsgáltam. Tettem ezt azért, hogy „kézzel fogható” információkat kapjak egy bizonyos lehatárolt területről.

A kérdőívek eredményeit kétdimenziós elemzésben és többváltozós faktoranalízissel vizsgáltam. Azért volt erre szükség, mert a kétdimenziós elemzéssel megtudtam, hogy bizonyos vélemények a településen meglévő folyamatokkal, helyzetekkel, állapotokkal kapcsolatosan a reintegráció tükrében milyen eloszlásban vannak. Ugyanakkor a szükségem volt arra is, hogy mélyebben a két településen élők gondolkodás típusait csoportosítsam, azonosítsam, majd megvizsgáljam a reintegrációval kapcsolatosan és erre a faktoranalízis tudott segítséget nyújtani. A faktoranalízis faktorokba szedte a vélemény és gondolkodás típusokat, ennek matematikai eredményeit értelmezni kellett absztrakciós gondolkodással a reintegráció szemüvegén keresztül. Többszörös összehasonlítást a Post Hoc Test – LSD teszttel is végeztem az iskolai végzettségeknek és az életkornak a vélemény típusokkal kapcsolatosan. Ezzel a statisztikai számítási módszerrel nem csak azt tudhattam meg, hogy van-e különbség a kemény változóval kapcsolatosan a motívumok összefüggésében, hanem azt is, hogy ha az egyik motívum kapcsán nem véletlenszerű a különbség (vagyis szignifikáns eltérés van), az miben nyilvánul meg, miért van?

Pearson-féle korrelációs statisztikai számításokat is végeztem. A faktoranalízissel kapott vélemény típusokat azzal kapcsolatosan, hogy a lakosok a saját településeiken milyen hátrányokat és előnyöket látnak, összehasonlítottam korrelációs számítással, hogy vajon a negatív és pozitív véleménytípusoknak milyen egymáshoz a viszonya.

Az interjúkon és a megfigyeléseken keresztül információkat kaptam az egységesülési folyamatok intézményi dimenzióiról. A társadalmi háttér vizsgálatakor a demográfia mintázatok, adatok alapján a strukturális dimenzióiba is beleláthattam a vizsgált térségnek, illetve azt, hogy ez mennyire segíti a reintegrációs folyamatokat. A funkcionális dimenzióknak az elemzésben egy külön téma blokkot szentelek. A helyiek által elkészített

fahíd miatt. Azt hozzá kell tenni, hogy a reintegrációt abban az értelemben, ahogyan a funkcionális dimenzió összetettsége alapján elvárnánk, maga a híd nem teljes mértékben szolgálja, hiszen a közlekedést csak részben teszi lehetővé, illetve főleg a határon átívelő praktikusabb közlekedés minőségét csak korlátozva biztosítja, ugyanakkor a reintegrációnak egy szimbolikus dimenziója is.

A faktoranalízisre vonatkozó változók:

- a társadalom szerkezetére vonatkozó alap (*kemény*) *változók*: nem, életkor, település, iskolai végzettség, tősgyökeresség.
- az emberi és társadalmi kapcsolatokra vonatkozó *közbülső változók*: rokonsági és baráti kapcsolatok.
- *függő változók*: a látogatás motívumai, a tervezett elköltözés okai, probléma, előny, a „híd” egységesülési funkciójának dimenziója, a gazdaság fejlődésének megítélése, látogatás gyakorisága.

A kérdőívekből származó adatok feldolgozásához az IBM SPSS 26 programot használtuk. A statisztikai adatgyűjtés szempontjából az értekezés elsősorban olyan adatbázisokra támaszkodik, mint a Szlovák Statisztikai Hivatal (Slovenský Statistický Úrad SR), a települések hivatalos statisztikai adatai, megyei levéltári források, járási hivatalok adatai, az önkormányzati gazdasági és szociális fejlesztési terveinek információs adatai, valamint a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) és annak TEIR adatbázisa.

Az értekezés a levéltári források, statisztikai dokumentumok és életút interjúk alapján 1920-tól, illetve a félig strukturált interjúk révén 1989-től, de a statisztikai, vagyis a kvantitatív adatok és kérdőív tekintetében kiemelten a 2000-es évek elejétől napjainkig tartó időtávot fogja át. Ennek egyrészt oka, hogy ekkortól indultak be újra igazán a határtérségi reintegrációs folyamatok a vizsgált térségben, másrészt, hogy azok mérése, nyomon követése is a 2000-es évek elejétől lehetséges megbízható, összehasonlítható nyilvános statisztikai adatokkal.

Az értekezés csak azokat a határtérségi integrációs, illetve reintegrációs folyamatokat igyekszik vizsgálni, amelyek a saját kutatás gyakorlati szempontjából lényegesek. Azokat az elemeket, eredményeket összegezni, amelyek segíthetnek a kutatási kérdések megválaszolásában. Az elméleti fejezetek igyekeznek a határtérségi egységesülési folyamatok témakörének lehető legtöbb vonatkozását, más tudományágakhoz való kapcsolódási lehetőségeit feltérképezni és összefűzni.

4. A VIZSGÁLT TÉRSÉG KUTATÁSI EREDMÉNYEI

4.1. A népességdinamika, demográfiai helyzet és gazdasági mintázat fontosságának bemutatása az egységesülési folyamatok kutatásában

Ebben a fejezetben a nagykürtösi és balassagyarmati járások népességdinamikáját, demográfiáját és gazdasági mintázatait vizsgálom, különös figyelemmel az egységesülési folyamatok társadalmi hátterére. A határtérségi járások gazdasági és szociális helyzetének kölcsönhatása az elemzés középpontjában áll. Feltételezem, hogy a régiók, különösen az Európai Unióhoz való csatlakozás és a határok megnyitása után, javítani tudtak gazdasági helyzetükön. Azonban a népességdinamikai adatok arra utalnak, hogy a hátrányos helyzet továbbra is fennállhat.

A határ menti térségek társadalmi hátterének elemzése során fontos tényezőket vizsgálok, mint a demográfiai változások, társadalmi rétegződés, és gazdasági mintázatok. Ezek az adatok mélyebb betekintést nyújtanak abba, hogy a térségek hogyan reagáltak az egységesülési folyamatokra és milyen társadalmi kihívásokkal szembesültek.

Uszkai (2018) munkája alapján több kutatási kérdést is felteszek, amelyek részben a társadalmi háttér vizsgálatához, részben a határon átnyúló közlekedési elérhetőséghez kapcsolódnak, valamint az integrációs folyamatok humán dimenzióját vizsgálom. E kutatási kérdések alapján elemezem a határtérségi járások demográfiai, gazdasági helyzetét és a társadalmi rétegződést.

Kulcsár és Obádovics (2016), valamint Brown (2014) munkássága alapján megvizsgálom, hogy a népességdinamika és a társadalmi szerkezet kölcsönösen befolyásolják egymást. A járás állapotára vonatkozóan összevetem a népességdinamikai elemzéseket a társadalmi háttér mutatóival.

A vándorlás, a népességmozgás, a természetes szaporodás és a gazdasági mutatók alapján elemezem a Nagykürtösi és Balassagyarmati járások helyzetét. Davis (1995) munkája alapján azt állapítom meg, hogy a népességdinamika a társadalmi-gazdasági viszonyok hatására alakul. A társadalmi háttér mutatóinak elemzése során a demográfiai mintázatot, mint a korszerkezet, eltartási és öregedési ráta, valamint a gazdasági mintázatot, mint a foglalkoztatottság és munkanélküliség, figyelembe veszem.

Összegzés: A vizsgálatok összegzése során megállapítom, hogy a határ menti térségek társadalmi háttere számos változáson ment keresztül. A migráció és a természetes szaporodás egyaránt negatív tendenciát mutat, ami egyértelműen negatív népességdinamikát

eredményez. A demográfiai mutatók, mint az öregedési index, rávilágítanak arra, hogy mindkét járásban az idősek aránya növekszik, míg a fiataloké csökken. Az iskolai végzettségi mutatók is hasonló tendenciát mutatnak: az alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya csökken, míg a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezőké növekszik. A gazdasági helyzetet a foglalkoztatási mutatók tükrözik, ahol a munkanélküliség csökkenése nem feltétlenül jelzi a térség népességmegtartó erejének javulását. A demográfiai és gazdasági mutatók alapján mindkét járás hosszabb időn keresztül hátrányos helyzetben volt, és a 2004-es EU-csatlakozás sem hozott érdemi javulást. A demográfiai helyzet, mint az öregedési index és a gazdasági mutatók, mint a foglalkoztatottság és munkanélküliség, összefüggenek a társadalmi dinamikával és az egységesülési folyamatokkal. Ezen eredmények alapján elmondható, hogy mindkét járás negatív spirálba került.

A következő fejezetek részletesen feltárja ezeknek a változásoknak az összefüggéseit, és további következtetéseket vonunk le az egységesülési folyamatok hatásairól a kutatott határ menti térségben.

4.2. A vizsgált térség járási szinten történő népességdinamikai, demográfiai és gazdasági mintázatának összehasonlítása

Az alfejezet célja, hogy részletesen elemezze a vizsgált térség, különösen a nagykürtösi és balassagyarmati járások népességdinamikai, demográfiai és gazdasági mintázatát. A fejezet kiemelkedő fontosságát a térség egységesülési folyamatainak társadalmi hátterének vizsgálata adja, különös tekintettel a járásokra, és arra, hogy miként befolyásolják ezek a tényezők a gazdasági és szociális helyzetüket. A vizsgálat rámutat a határtérségi járások demográfiai trendjeinek kölcsönhatásaira, valamint azokra a kihívásokra, amelyekkel a térség az évtizedek során szembesül. A korábbi kutatások által feltárt történeti háttér ismeretében azt vártuk, hogy a térség, különösen az Európai Unióhoz való csatlakozás és a határok megnyitása után, képes lesz leküzdeni hátrányos helyzetét. A disszertációban megvizsgált népességdinamikai trendek azonban ellentmondanak ennek az elvárásnak, és rávilágítanak arra, hogy a hátrányos helyzet a térségben továbbra is fennmarad (6., 7. és 8. táblázat).

A népességdinamikai trendeket a Nagykürtösi és Balassagyarmati járásokra vetítve próbáljuk értelmezni, hogyan hatnak a határtérségi járások népességdinamikai trendjei a demográfiai, gazdasági és szociális helyzetükre. Ezen folyamatok ugyanis kölcsönhatásban állnak egymással (Kulcsár–Obádovics, 2016).

6. táblázat: Népeségdinamika a Nagykürtösi járásban 2000-től 2010-ig

Évek	Népeségdinamika típusa
2000	Pozitív eredményű vándorlás jelentette népeségdinamika
2001	Erőteljes negatív népeségdinamika
2002	Pozitív eredményű vándorlás jelentette népeségdinamika
2003	Pozitív eredményű vándorlás jelentette népeségdinamika
2004	Pozitív eredményű vándorlás jelentette népeségdinamika
2005	Pozitív eredményű vándorlás jelentette népeségdinamika
2006	Pozitív eredményű vándorlás jelentette népeségdinamika
2007	Pozitív eredményű vándorlás jelentette népeségdinamika
2008	Pozitív eredményű vándorlás jelentette népeségdinamika
2009	Pozitív eredményű vándorlás jelentette népeségdinamika
2010	Erőteljes negatív népeség dinamika

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés (2020)

7. táblázat: Népeségdinamika a Nagykürtösi járásban 2011-től 2020-ig

Évek	Népeségdinamika típusa
2011	Erőteljes negatív népeségdinamika
2012	Erőteljes negatív népeségdinamika
2013	Erőteljes negatív népeségdinamika
2014	Erőteljes negatív népeségdinamika
2015	Erőteljes negatív népeségdinamika
2016	Erőteljes negatív népeségdinamika
2017	Erőteljes negatív népeségdinamika
2018	Erőteljes negatív népeségdinamika
2019	Erőteljes negatív népeségdinamika
2020	Erőteljes negatív népeségdinamika

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés (2020)

8. táblázat: Népeségdinamikai trendek a Balassagyarmati járásban 1980-tól 2019-ig

	1980-1990	1991-2001	2002-2011	2019
<i>természetes szaporodás</i>	-797	-1868	-2639	-309
<i>vándorlási egyenleg</i>	-1583	-526	-459	-119
<i>állandó népeség (fő)</i>	45392	43414	40846	38241
<i>népeség dinamika típusa</i>	erőteljes negatív népeségdinamika	erőteljes negatív népeségdinamika	erőteljes negatív népeségdinamika	erőteljes negatív népeségdinamika
<i>népeségdinamikai trend</i>	erősen csökkenő	erősen csökkenő	erősen csökkenő	csökkenő

Forrás: KSH – TeIR adatai alapján (2020)

Korábbi kutatásaim, amelyek a vizsgált térség történeti háttérére összpontosítottak, rámutattak, hogy mindkét határ menti járás és a vizsgált települések történelmi múltja nem

múlt el nyomtalanul. Mindkét járás hosszabb időszakokban hátrányos helyzetben volt, és peremvidékké vált. Ugyanakkor azt feltételeztem, hogy a közelmúltban, különösen a 2004-es Európai Unióhoz való csatlakozás és 2007-ben a schengeni határok megnyitása után, valamint a hátrányos helyzetű régiók számára nyújtott EU-s támogatások lehetőségének fennállása miatt ezek a térségek képesek voltak felülkerekedni hátrányos helyzetükből, vagy legalábbis elmozdulni a leszakadó helyzetükből. Azonban a népességdinamikai trendek más irányt mutatnak. A jelenlegi mutatók azt sugallják, hogy a hátrányos helyzet továbbra is fennáll a vizsgált térségekben az elmúlt évtizedek során, mivel a népességdinamikai mutatók végeredményben, 2020-ig bezárólag, negatív tendenciákat mutatnak. A vándorlási egyenleg a nagykürtösi járás esetében (3. ábra) 2009-ig általában pozitív tartományban mozgott, kivéve a 2001/2002-es időszakot, amikor a népesség abszolút számát tekintve negatív értéket mutatott, bár ez a többi járáshoz képest még mindig alacsony volt.

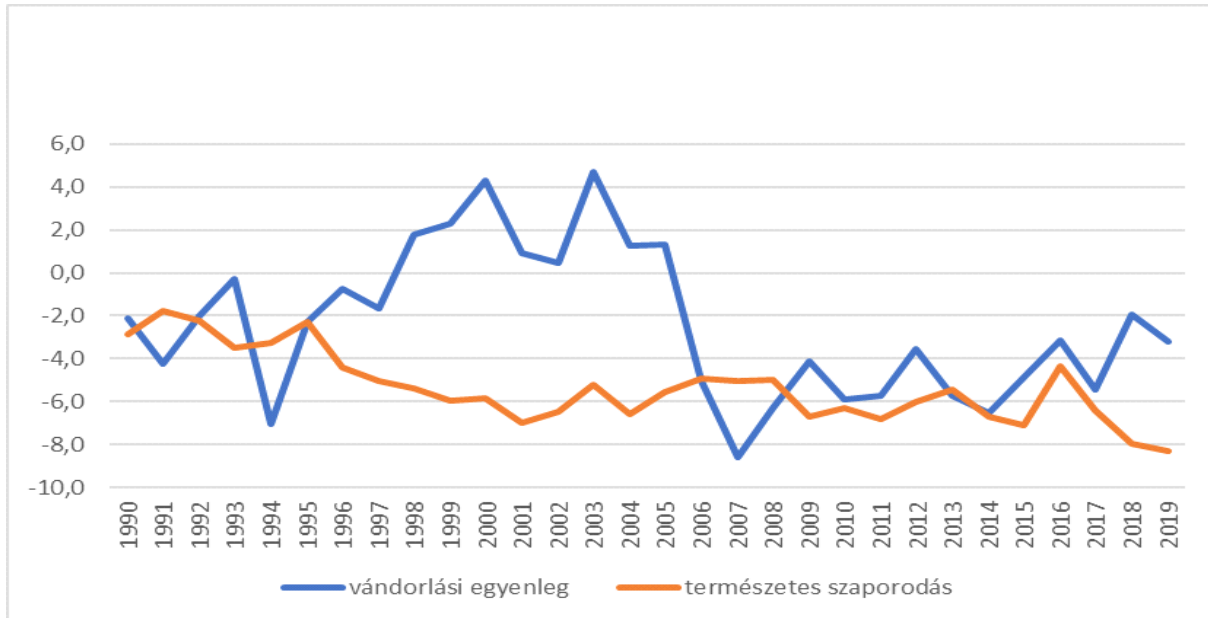
3. ábra: Nagykürtösi járás vándorlási egyenlege 2000-től 2020-ig (%)

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

Valószínűleg ez összefüggött a régió gazdasági helyzete mellett azzal is, hogy az EU-s csatlakozás időközben megtörtént és megnyíltak a schengeni határok a munkavállalás szempontjából – ez mindkét településre, Drégelypalánkra és Ipolyhídvégre, is hatással van. Az Ipoly mente északi oldaláról a határok eltűnése után Magyarországon kívül egyre többen nyugaton, német nyelvterületeken vállalnak munkát.

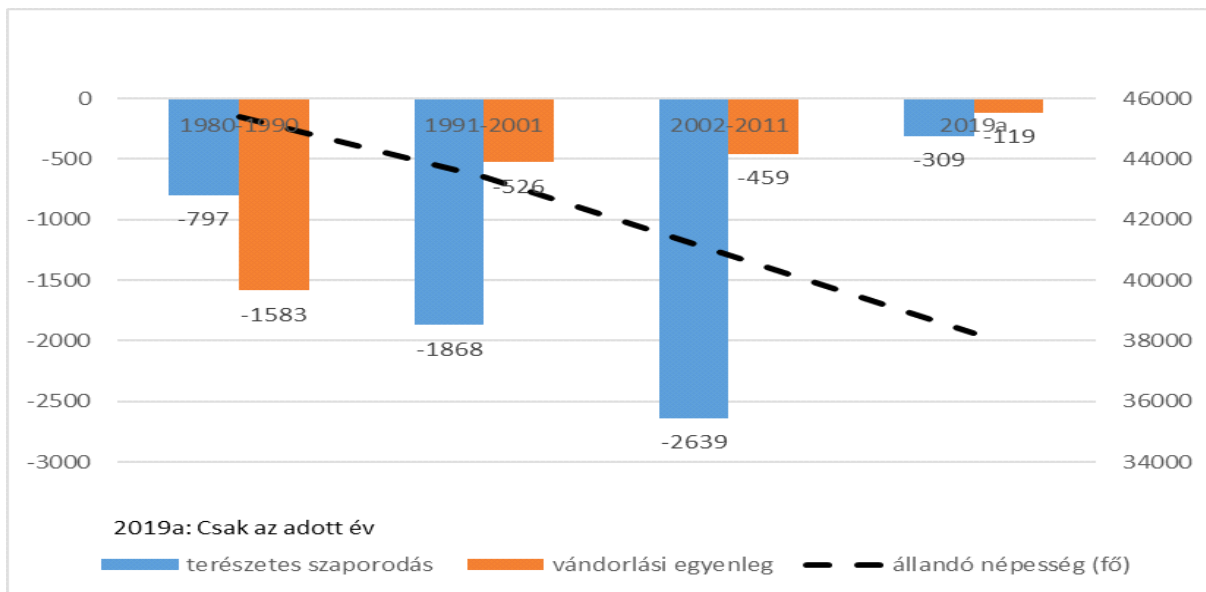
Amennyiben a *népességdinamikai alaptípusokba* szeretném a Nagykürtösi és a Balassagyarmati járást besorolni, akkor a *természetes szaporodás* és a *vándorlási különbség* alapján, amely mindkettő esetében negatív tendenciát mutat, *erőteljes negatív népességdinamikát* állapíthatok meg. Ez meghatározza a régió helyzetét, jellemzését, vagyis mivel *erőteljes negatív népesség dinamikát* mutat a *népesség megtartó erejére* vonatkozóan a térség *népességtaszítóvá*, és egyszerre *népesség vesztővé válik*. Ez a mutató a gazdasági helyzetet is közvetlenül tükrözi, a jelenben is hátrányos helyzetűnek minősíti a régiót és ez kölcsönhatásban van a marginalizált gazdasági helyzetével. Mindkét mutató (vándorlási egyenleg és természetes szaporodás) esetében 19 év statisztikai adatait vettem figyelembe a vizsgálatkor. „Az a típus, amelyiknél mindkét dimenzió esetében negatív dinamika a jellemző, a térség/település *negatív spirálba* kerülését jelezheti. Az ellentétes csoportba tartozóknál egy *pozitív demográfiai spirál* a jellemző. Természetesen csak abban az esetben, ha ez a helyzet éveken keresztül fennmarad.” (Kulcsár–Obádovics, 2016:396

Ez a megállapítás a vizsgált Nagykürtösi és Balassagyarmati járásra is érvényes, negatív előjellel. Éveken keresztül erőteljes negatív népességdinamika mutatkozik mindkét járásban, így ezen térségek negatív spirálba kerültek (4. és 5. ábra).

4. ábra: Természetes szaporodás és a vándorlási egyenleg alakulása a Balassagyarmati járásban 1990-től 2019-ig (ezrelék)

Forrás: KSH – TeIR adatai alapján (2020)

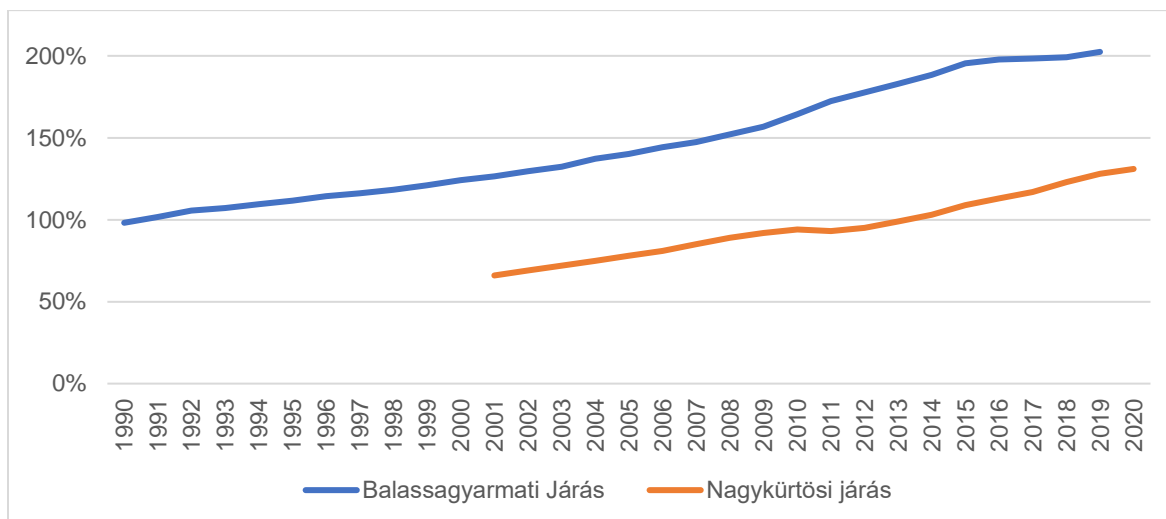

5. ábra: A népességdinamika alakulása a Balassagyarmati járásában az 1980-as évektől 2019-ig

Forrás: KSH – TeIR adatai alapján (2020)

Demográfiai és gazdasági mutatók vizsgálata: A balassagyarmati és nagykürtösi járás társadalmi szerkezetének feltérképezésére a legfontosabb demográfiai és gazdasági mutatókat statisztikai adatok alapján vizsgáltam. A demográfiai helyzet elemzéséhez három fő mutatót használtam: az öregedési indexet, a függőségi rátát és az iskolai végzettséggel kapcsolatos adatokat. A gazdasági mintázat vizsgálatához pedig a foglalkoztatottság és a munkanélküliség arányait elemeztem százalékos formában.

Öregedési index és jelentősége: Az öregedési index az idősödés gyakori mérőszáma, a 65 éves és annál idősebb népesség a 14 éves és annál fiatalabb gyermeknépesség százalékában, ami nemcsak a jelenlegi helyzetet mutatja be, hanem jövőbeli tendenciákat is előrevetít (Kapitány et al., 2015). Az öregedési index kapcsolatban áll a népesség születési, halálozási és migrációs mintázataival, amelyek idővel átalakítják a társadalmi szerkezetet. Ennek megfelelően fontos mutatója a kutatásnak. Az öregedési index és a függőségi ráta bemutatása kiemelten fontos, mivel ezek összegzik a lakosság korösszetételének változásait (Kapitány et al., 2015).

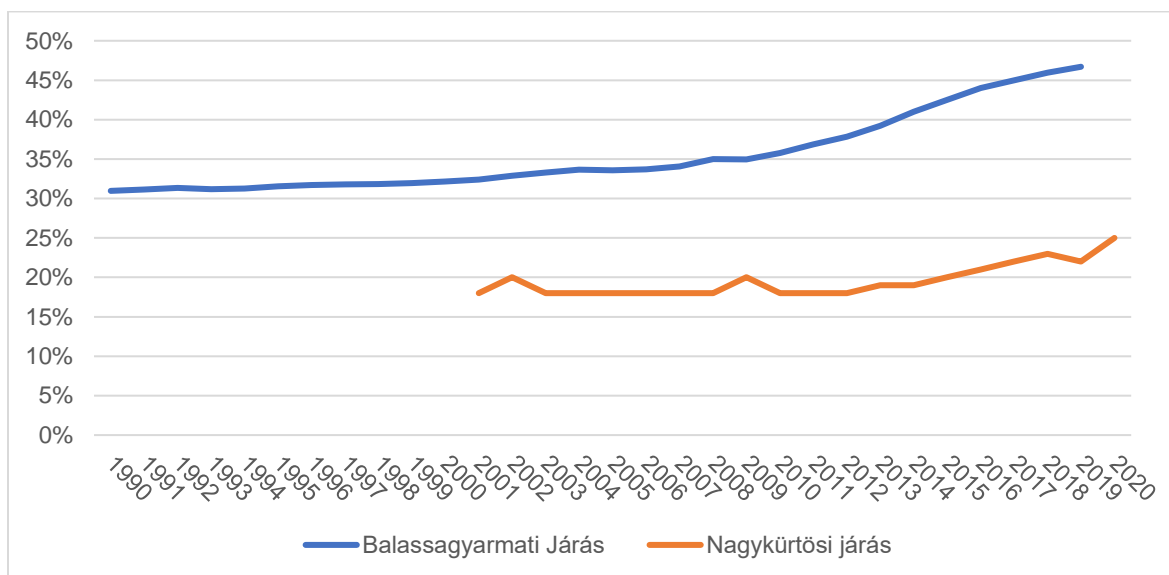
6. ábra: A Balassagyarmati járás (1990-2019) és Nagykürtösi járás (2000-2020) öregedési indexének összehasonlítása

Forrás: KSH – TeIR és Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

Történelmi összehasonlítás a demográfiai adatokkal: A 20. század elején lehetőség lett volna a demográfiai adatok vizsgálatára annak érdekében, hogy megállapítsuk a szétfejlődés tényét. Azonban azt fontos kiemelni, hogy a kutatási témánk szempontjából nem releváns annak meghatározása, hogy volt-e demográfiai különbség ebben az időszakban. Az interjúk és az életút elemzések alapján azonos volt a társadalmi szerkezet a két településen, és a demográfiai helyzet is. Emellett az integrációs folyamatok a kutatott térségen belül már korábban léteztek (az emberi, családi, rokoni kapcsolatok átszőtték a területet), és a határok megszületése után sem szakadtak szét ezek a kapcsolatok, így a múlt demográfiai adatainak elemzése nem releváns a reintegrációs folyamatok szempontjából.

Demográfiai összehasonlítás a járások között: Amikor a 6. ábrára tekintünk, láthatjuk, hogy a Balassagyarmati járás erőteljesebben öregedő tendenciát mutat a Nagykürtösi járáshoz képest. Ugyanakkor a Nagykürtösi járás sem fiatalodik, hiszen az öregedési indexe 2020-ban 132% volt, ami azt jelenti, hogy 100 gyermekre és fiatalóra jut 132 időskorú. Az érték 2001-ben csak 67% volt. Az öregedési index mutatója azt is mutatja, hogy a Nagykürtösi járás az idősek (65 évesek és afeletti) számát 2014-ben még egyenrangúan kezelte a gyermekkorúak és fiatalok számával, azonban 2015-ben már meghaladta a 0–14 éves korosztályt. Az előrejelzések szerint ez a folyamat a jövőben is folytatódni fog, hiszen az utóbbi hat évben 32%-os növekedést tapasztaltunk. A Balassagyarmati járás öregedési indexe az 1990-es évektől nyomon követhető, és itt az öregedési tendencia erőteljesebben emelkedik, mint a Nagykürtösi járásban. Ezek a mutatók a jövőbeni

tendenciákat és a népességmozgások közötti összefüggéseket is megjelenítik, amelyeket a népességdinamikai trendek is alátámasztanak. Az öregedési indexek alapján láthatjuk, hogy mindkét járásban az idősek maradnak, míg a fiatalok aránya alacsonyabb, ami arra utal, hogy a munkalehetőségek és az egzisztenciális lehetőségek hiányoznak a két járásban, különösen a produktív korú népesség számára.

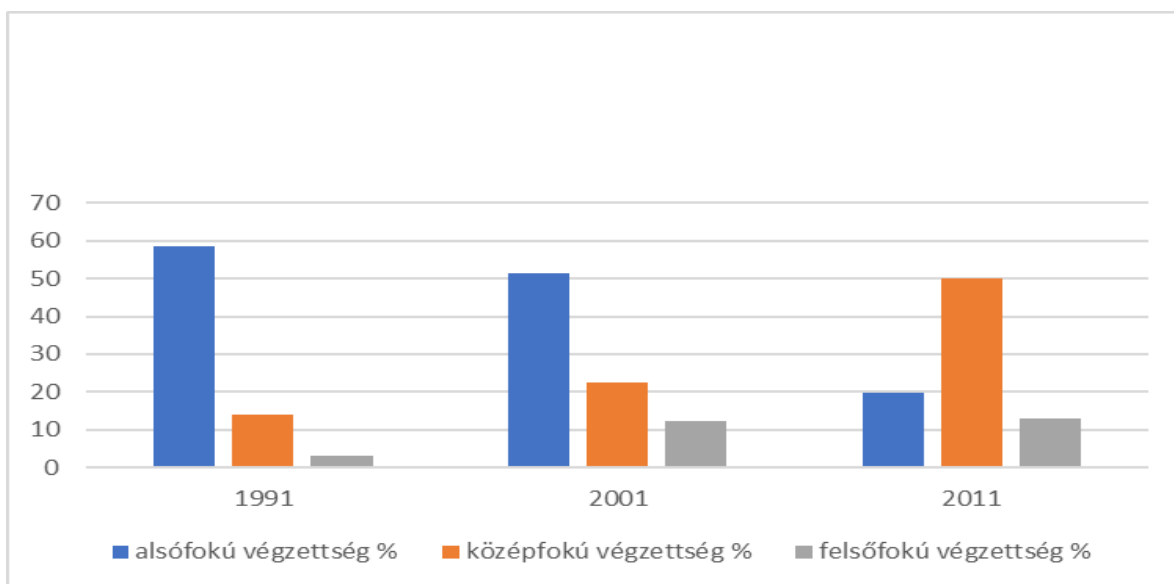
7. ábra: A Balassagyarmati járás (1990-2019) és a Nagykürtösi járás (2000-2020) függőségi rátájának összehasonlítása

Forrás: KSH – TeIR és Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

A lakosság idősödésének mérésére alkalmazott másik jelzőszám az időskori *függőségi ráta* (7. ábra), ami az aktív korú (15–64 éves) népességre jutó idősek (65 évesek és afeletti) arányát mutatja (Kapitány, 2015). Ez a mutató a gyermekkorúak számával és arányával nem számol, ezért az öregedés aktuális állapotát jelzi. A 7. ábrán látható, hogy a függőségi ráta értéke Nagykürtösi járásban 2020-ban 25,49%, tehát 100 aktív korúra nagyjából 25-26 időskorú jut. Az is kivehető, hogy itt is, mint akár az előző táblázatok esetében, a Balassagyarmati járás függőségi rátája sokkal élesebb különbséget mutat, és az öregedés állapotát hangsúlyosabban mutatja, mint a Nagykürtösi járás. A 7. ábrából megállapítható, hogy ez az arány a Balassagyarmati járásban 2009 óta, a Nagykürtösi járásban 2014 óta folyamatosan növekszik az időskorúak javára. A függőségi ráta adatai is alátámasztják az előzőekben – a népességdinamika és öregedési ráta mutatóinál – megállapított konklúziót.

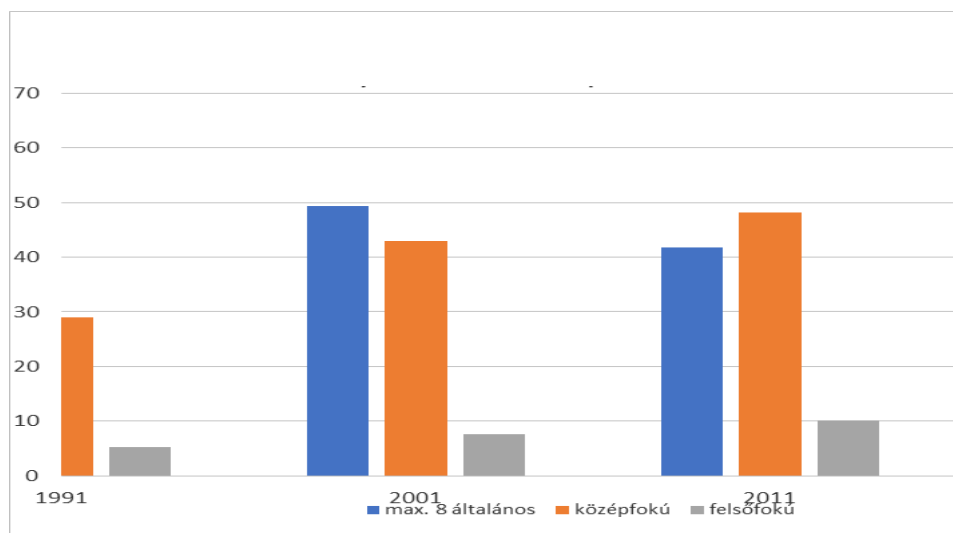
A Balassagyarmati és Nagykürtösi járások társadalom-szerkezeti mutatójának változója az iskolai végzettség megoszlása, amelyet három népszámlálás adatain keresztül

mutatnak be a 8. és a 9. ábrán. Jól látható, hogy a három népszámláláskor hogyan változott az iskolai végzettség szerinti megoszlás a járásban.

8. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (%) a Nagykürtösi járásban három népszámlálás tükrében 1991, 2001, 2011

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

9. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (%) a Balassagyarmati járásban három népszámlálás tükrében 1991, 2001, 2011

Forrás: KSH – TeIR és Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

Az iskolai végzettség változásai a rendszerváltás után (1991-2011): A 1989-es rendszerváltás és gazdasági változások után az 1991-es népszámlálási adatok még mindig

azt mutatták, hogy a térség lakosságának jelentős része alapfokú iskolát vagy maximum szakmunkás képzést végzett, ami az akkori rendszer örökségét tükrözte. A szocialista gazdasági szerkezet hatása erősen érezhető volt a társadalom iskolai végzettségében, különösen a mezőgazdaság és a helyi kisipar terén. Ennek következtében mindkét járásban magas volt az alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya 1991-ben. A Nagykürtösi járásban ez az arány a teljes lakossághoz képest 58%, míg a balassagyarmati járásban 65,8% volt. A rendszerváltás után mindkét járásban hasonló arányok alakultak ki. Középfokú végzettséggel a Nagykürtösi járásban 14% rendelkezett, míg a balassagyarmati járásban 28,9%. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a Nagykürtösi járásban csak 3%, míg a balassagyarmati járásban 5,3%. Ezek az iskolai végzettségi arányok hasonlóná tették a két szomszédos térséget.

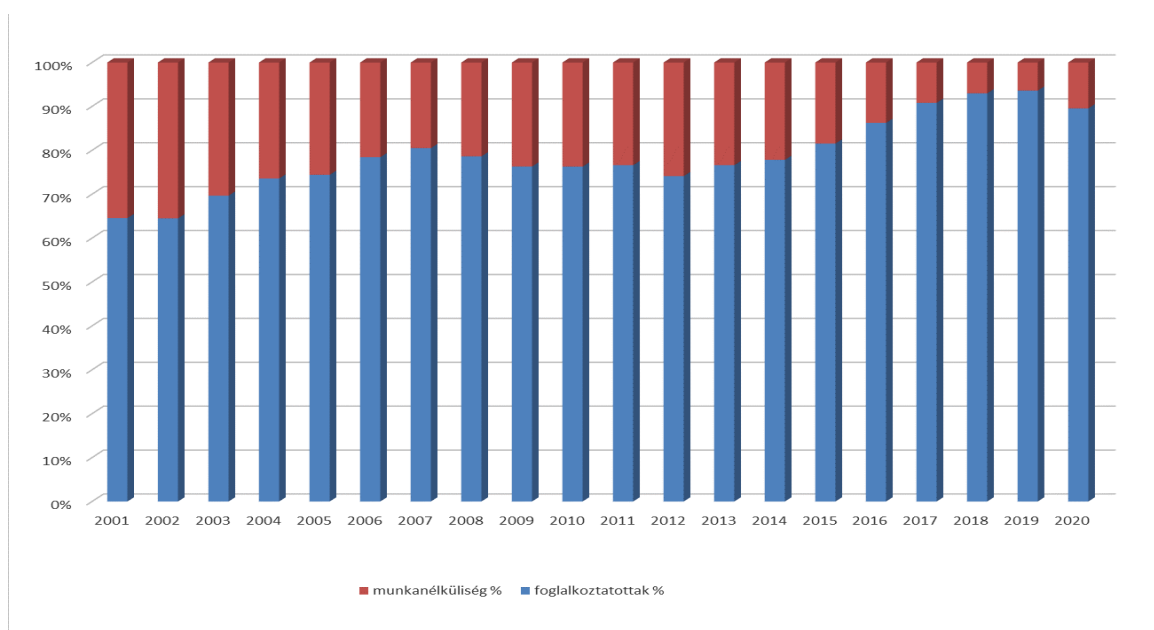
Az iskolai végzettség változásai a piacgazdaság első évtizedeiben (2001): 2001-ben, a piacgazdaság első tíz éve után a két járásban is átalakultak az iskolai végzettségek arányai. A balassagyarmati járásban 49,4%, a nagykürtösi járásban 51% rendelkezett alapfokú végzettséggel, amely még mindig meghatározó volt. Középfokú végzettséggel a Nagykürtösi járásban 22%, míg a balassagyarmati járásban 43% rendelkezett. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya is jelentősen megnőtt mindkét járásban: a nagykürtösi járásban 12%-ról 13%-ra, a balassagyarmati járásban pedig 7,6%-ról 10,1%-ra.

Az iskolai végzettség változásai az elvándorlás és a munkaerőpiac szempontjából (2011): 2011-re a legnagyobb változás az alapfokú végzettséggel rendelkezők arányában volt mindkét járásban. A Nagykürtösi járásban az alsófokú végzettséggel rendelkezők aránya 20%-ra csökkent, míg a középfokú végzettséggel rendelkezők száma kiugróan megnőtt. A Balassagyarmati járásban nem volt ilyen jelentős különbség az alsó- és középfokú végzettségűek között. Alsófokú végzettséggel 41,8%, míg középfokúval 48,1% rendelkezett, amely domináns volt, de itt is a középfokú végzettség volt a legjelentősebb. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya mindkét járásban nőtt. Az elvándorlás erősödése miatt a munkaerőpiac nem nőtt arányosan, ami azt sugallja, hogy a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezők többsége máshol talált munkát.

Gazdasági mintázat vizsgálata foglalkoztatási mutatókon keresztül: A következő mutatók segítenek betekintést nyerni a két járás gazdasági helyzetébe, különösen a foglalkoztatási mutatókon keresztül. Ezzel lehetőség nyílik arra, hogy összehasonlítsuk a két térség gazdasági helyzetét, és megállapítsuk, hogy mennyire hasonló a két járás helyzete. A

"hasonlóság" alatt azt értjük, hogy mindkét határtérség hasonlóan hátrányos helyzetű-e vagy sem.

Nagykürtösi járás foglalkoztatási mutatói: Az adatok szerint 2015-ig jelentős munkanélküliség volt tapasztalható a Nagykürtösi járásban, különösen, ha a produktív korú lakossághoz viszonyítjuk. Bár voltak hullámzások, általában nem mutatkozott csökkenő tendencia. Azonban 2016-tól 2019-ig észlelhető volt egy csökkenő tendencia a munkanélküliek számában (10. ábra).

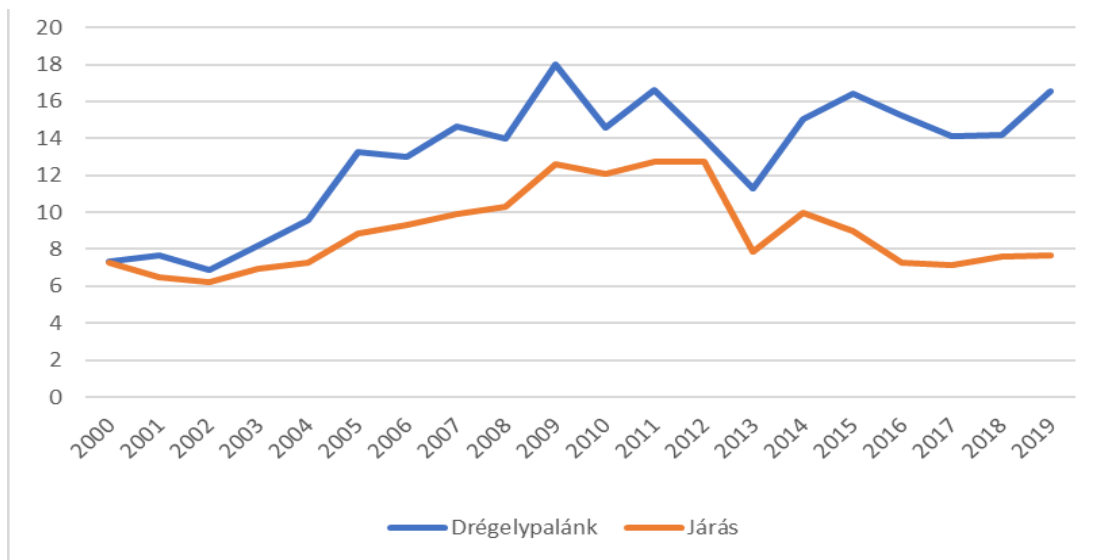
10. ábra: Nagykürtösi járás foglalkoztatási és munkanélküliségi arányának (%) alakulása a produktív lakossághoz viszonyítva 2001-től 2020-ig

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

Foglalkoztatási mutatók Drégelypalánkon és a Balassagyarmati járásban (11. ábra): A következő ábrán láthatjuk a Balassagyarmati és Drégelypalánki járás adatait, egymáshoz viszonyítva, három népszámlálás tükrében. Egyértelműen látható, hogy az utolsó népszámlálásoknál a produktív korú lakossághoz viszonyítva a munkanélküliek száma jelentősen megnőtt.

Az összehasonlítás alapján arra lehet következtetni, hogy bár úgy tűnik, hogy az Ipoly északi oldalán az utóbbi években csökkent a munkanélküliség, valójában a térség népességmegtartó ereje nem javult, hanem inkább csökkent. Nem áll rendelkezésre információ arról, hogy a munkanélküliség emelkedése esetleg a fiatalok régióból való elvándorlásának következménye-e. A balassagyarmati járásban a helyzet valószínűleg

összetettebb, és további vizsgálatokat igényel, különösen figyelembe véve, hogy északról, például Ipolyhídvégről sokan vállalnak munkát a járásban. Ezek a kérdések a jövőbeni kutatások tárgyát képezhetik, de nem tartoznak ennek az értekezésnek és fejezetnek a hatáskörébe.

11. ábra: A munkanélküliek aránya (%) Drégelypalánkon és a Balassagyarmati járásban a produktív lakossághoz viszonyítva 2000-től 2019-ig

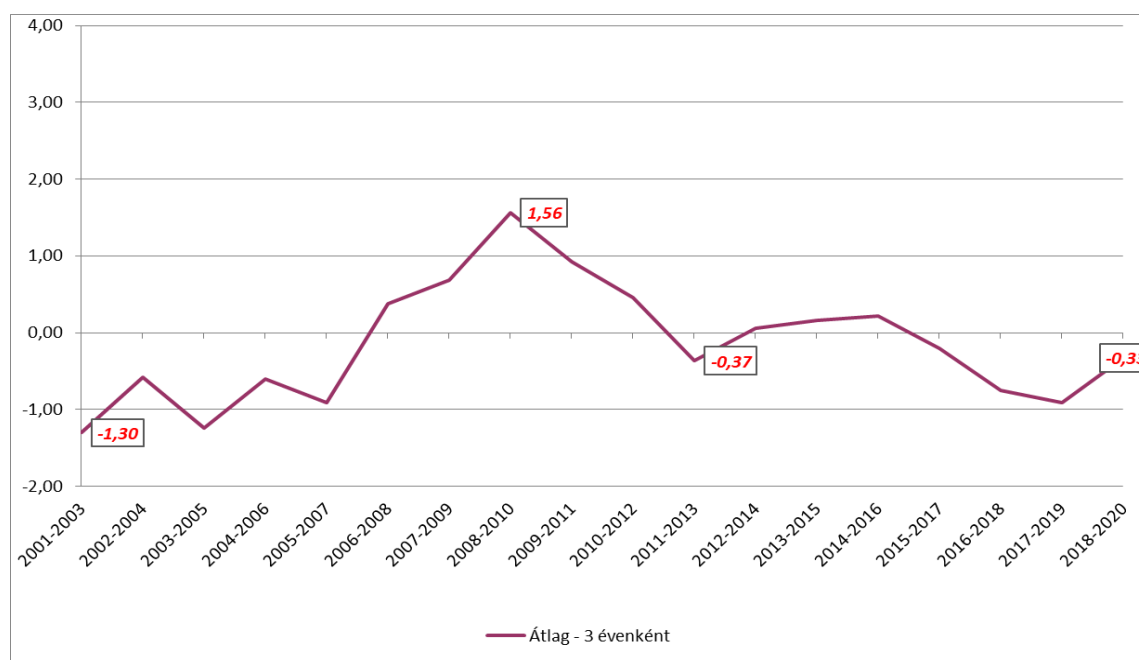
Forrás: KSH – TeIR adatai alapján (2020)

Összegzés: Az alfejezet alapján megállapítható, hogy a Nagykürtösi és Balassagyarmati járások népességdinamikai mutatói számos kihívást és nehézséget tükröznek. A népesség megtartó erejét jelző negatív tendenciák, különösen a vándorlási egyenleg és a természetes szaporodás terén, azt mutatják, hogy mindkét járás erőteljes negatív népességdinamikával küzd. Az öregedési index és a függőségi ráta elemzése további bepillantást nyújt a térség demográfiai szerkezetébe, és azt sugallja, hogy a munkalehetőségek és az egzisztenciális lehetőségek hiánya negatív hatást gyakorol a produktív korú lakosság helyzetére. A gazdasági mintázatok elemzése, különösen a foglalkoztatási mutatók vizsgálata, rávilágít arra, hogy bár a munkanélküliség mutatói bizonyos időszakokban enyhülést mutattak, a térség népességmegtartó ereje továbbra sem javult, sőt, bizonyos esetekben romlott. A két járás közötti különbségek és hasonlóságok bemutatása a gazdasági helyzet tekintetében lehetővé teszi a további kutatások irányítását, és segíti a térség gazdasági kihívásainak megértését.

4.3. A vizsgált két település népességdinamikai, demográfiai és gazdasági mintázatának az összehasonlítása

Az alfejezet célja a Drégelypalánk és Ipolyhídvég településeken zajló népességdinamikai és társadalmi folyamatok összehasonlítása. A két szomszédos település történelmi szálakon fonódva a reintegrációs folyamatok közepette találta magát, ami megkívánja a népesség és társadalom mutatóinak részletes elemzését. A demográfiai helyzet és a gazdasági mintázat kerül fókuszba, különös tekintettel a népességdinamikai mutatókra, amelyek segítenek feltárni az integráció és reintegráció hatásait.

A *népességdinamikai mutatók* összehasonlítását Drégelypalánk és Ipolyhídvég között azért szükséges elvégezni, mivel mindkét településnek szoros történelmi kapcsolata volt egymással és a reintegrációs folyamatok vizsgálata során fontos megérteni, hogy milyen állapotban vannak. A grafikonokon összevetem mind a település, mind a járás adatait. A népességdinamikai mutatók segítségével vizsgáltuk, azok hogyan alakultak és milyen társadalmi háttérrel, népességdinamikai és foglalkoztatási helyzetben találjuk a két települést.

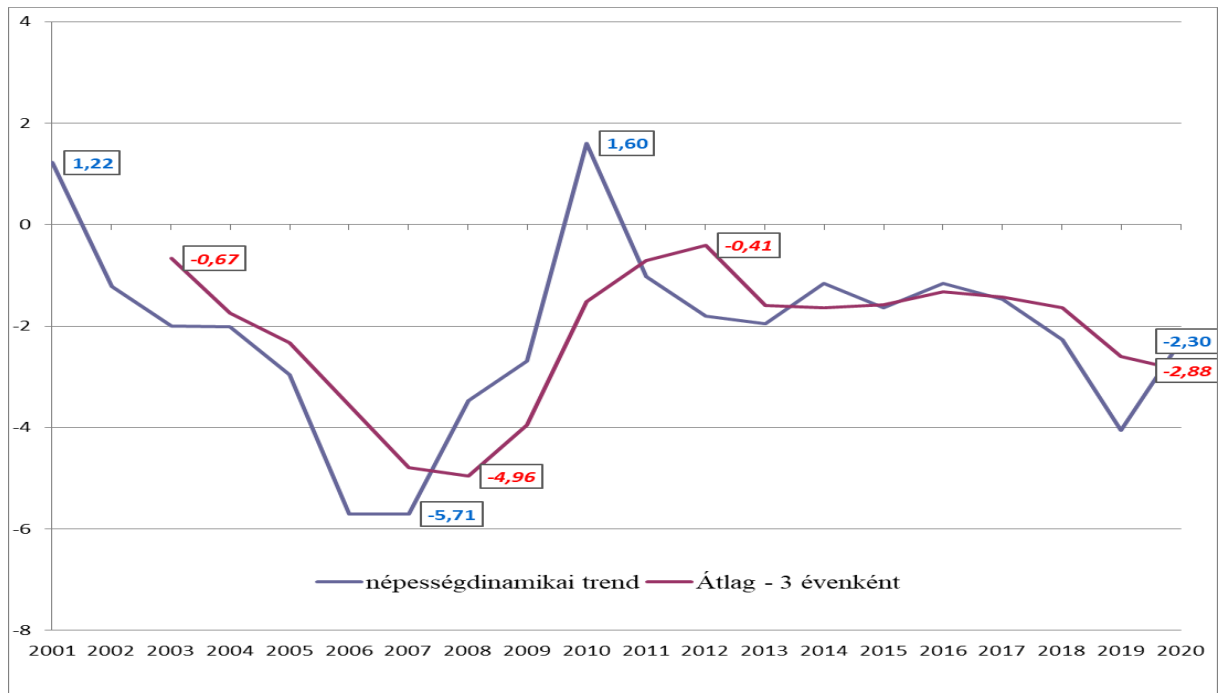

12. ábra: A tényleges szaporodás alakulása Ipolyhídvégen 2001-től 2020-ig

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

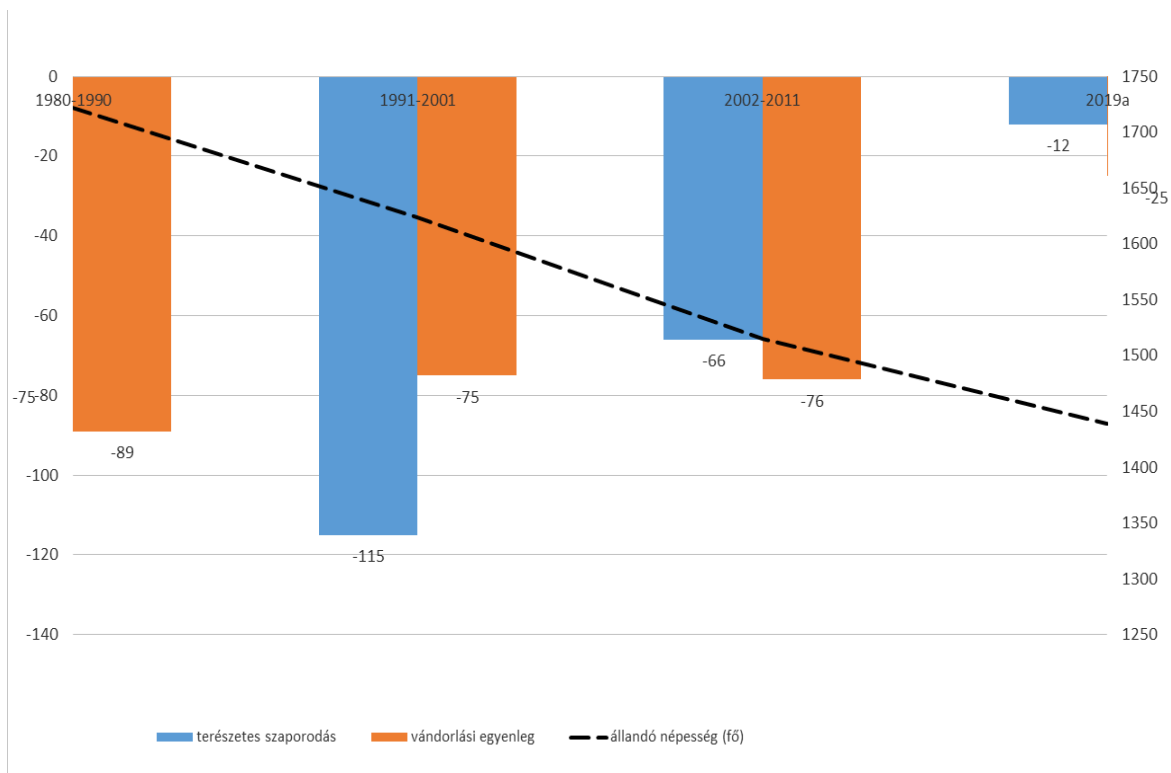
Az első összehasonlítást a *tényleges szaporodás* három évenkénti mozgóátlaga alapján végeztük el a 12. ábrán.

Ipolyhídvég és Drégelypalánk népességdinamikáját külön-külön vizsgálja a 13. és 14. ábra.

13. ábra: Népességdinamikai trendek Ipolyhídvégen 2001-től 2020-ig

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

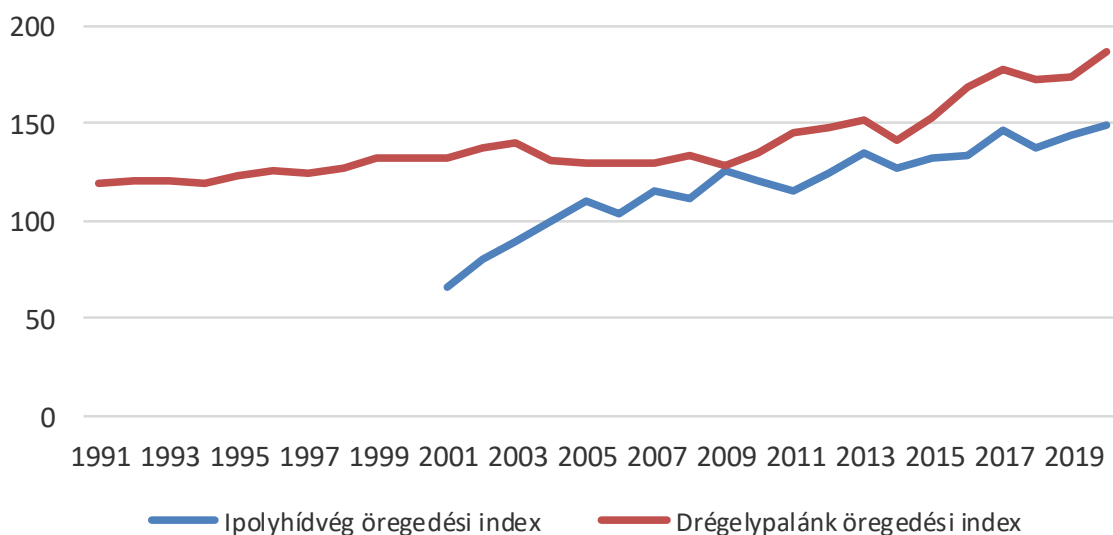

14. ábra: A népességdinamika alakulása Drégelypalánkon az 1980-as évektől 2019-ig

Forrás: KSH – TeIR adatai alapján (2020)

Az előző ábrák alapján látható, hogy mindkét település – kivétel Ipolyhídvégen egy rövid időszak 2009 és 2010 között – népességdinamikai típusa erőteljesen negatív népességdinamikát produkál. Az is kivehető, hogy Drégelypalánk és Ipolyhídvég, ahogyan a járásaik is, csökkenő népességdinamika spirálba kerültek, ahol a vándorlási, valamint a természetes szaporodási egyenleg is negatív. Tehát mindkét település esetében a járásaikra vonatkozó megállapítások a népességdinamika vonatkozásainak szempontjából és kölcsönhatásainak tekintetében is relevánsak.

A 15. ábrán Ipolyhídvég és Drégelypalánk kapcsán rátérek a társadalmi háttérrel ábrázoló demográfiai mutatók összevetésére. Elsőnek az *öregedési indexeket* hasonlítom össze. Az előző fejezetben a járások összehasonlításánál már megjegyeztem, hogy miért van erre szükség. Az látható, hogy mindkét település és a járásaik is előregedő tendenciát mutatnak.

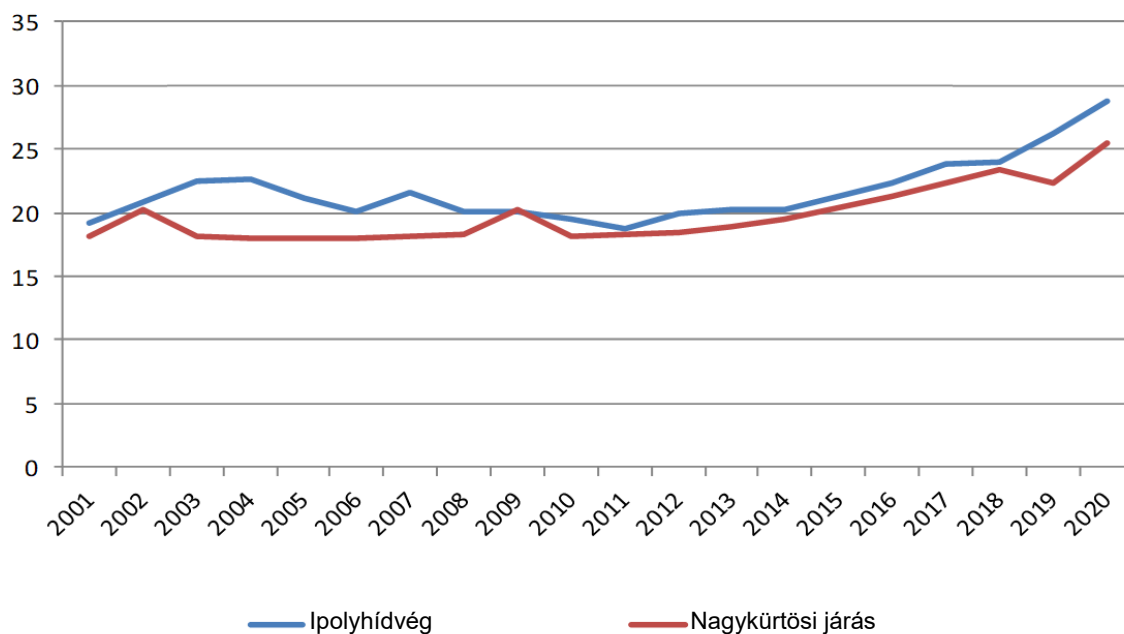
15. ábra: Ipolyhídvég és Drégelypalánk öregedési indexe 2001-től 2020-ig

Forrás: KSH – TeIR és Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

Ahogy azt a járások esetében láthattuk, hogy a balassagyarmati járás erőteljesebben öregszik, itt is az Ipoly déli oldalán fekvő Drégelypalánk öregedési indexe erőteljesebb. Az utóbbi években a 100 fiatalokúra számítva 180 produktív kor utáni jut. Az öregedési index Drégelypalánkon 2019-re elérte az 187%-ot.

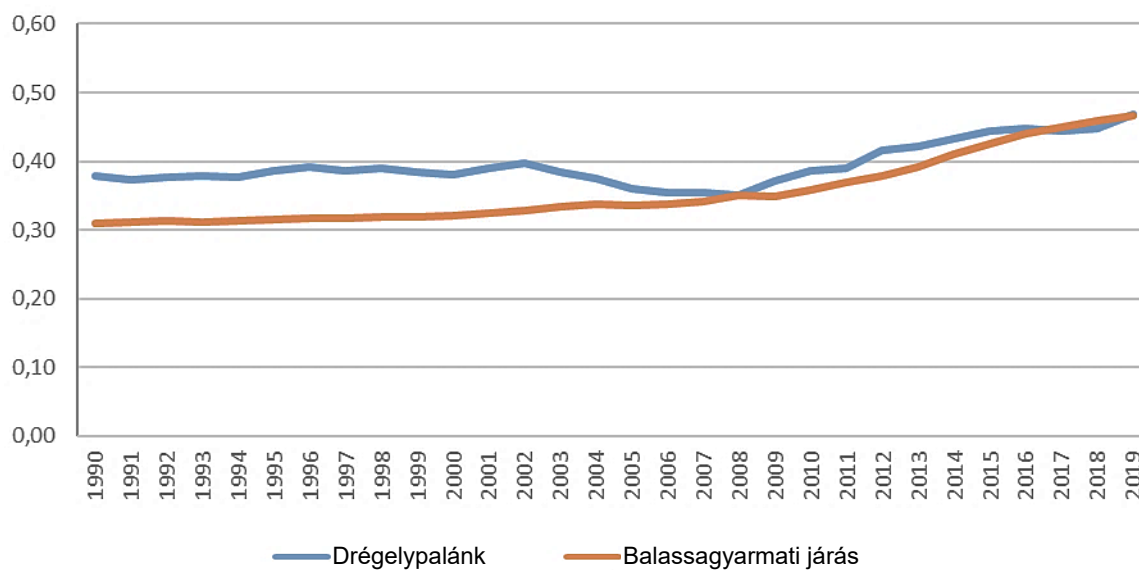
A két vizsgált település összehasonlítására vonatkozó következő demográfiai mutató a *függőségi ráta*, amelyet a járások és a két Ipoly menti falu esetében is most is a népesség öregedésének mérésére használunk. A 16. és a 17. ábrát nézve, látható, hogy mindkét

településnél hullámzást mutatnak az adatok, ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy az utolsó években emelkedik a *függőségi ráta*. Amennyiben Ipolyhídvéget összevetjük Drégelypalánkkal, nagy különbségeket nem tapasztalhatunk, de az látható, hogy időben később indul be a függőségi ráta jól látható növekedése. Ipolyhídvéget a Nagykürtösi járással összevetve megfigyelhető, hogy Ipolyhídvégen a függőségi ráta erősebb emelkedést produkál (16. ábra).

16. ábra: Ipolyhídvég és a Nagykürtösi járás függőségi rátái 2001-től 2020-ig

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

17. ábra: Drégelypalánk és a Balassagyarmati járás függőségi rátái 1990-től 2019-ig

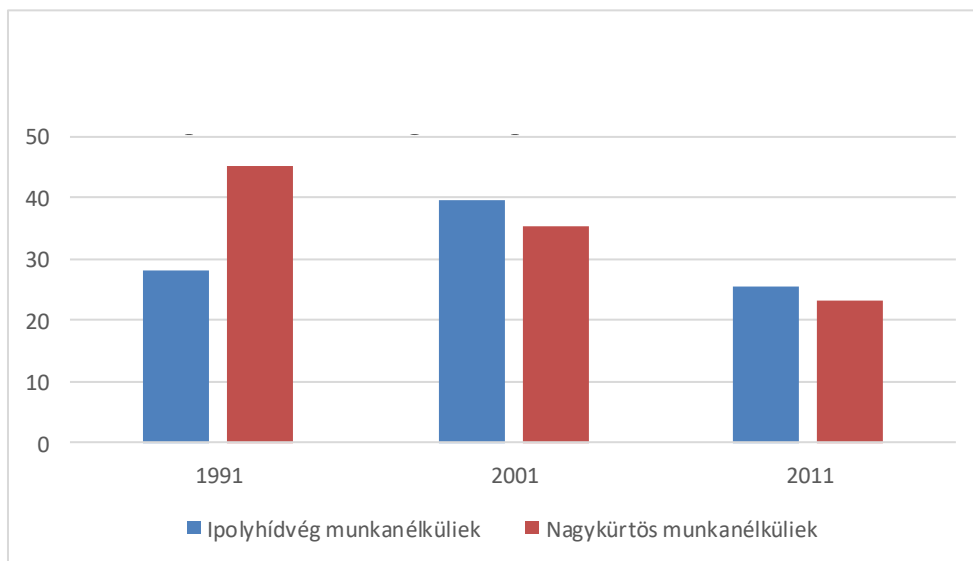
Forrás: KSH – TeIR adatai alapján (2020)

Drégelypalánk esetében volt egy csökkenés 2002 és 2008 között, azóta viszont erőteljesen növekszik a függőségi ráta. Drégelypalánk a saját közigazgatási egységéhez (a Balassagyarmati járáshoz) képest inkább hasonló tendenciát mutat a függőségi ráta alakulása tekintetében (17. ábra).

Az eltartottsági ráta elemzése után lehetséges különbségekre mutathat rá a gazdasági mintázat fontos mutatóinak, a foglalkoztatottság és a munkanélküliség vizsgálata.

Gazdasági mintázat: foglalkoztatottság és munkanélküliség (18. és 19. ábra): a 90-es évektől a 2000-es évekig mindkét régióban, különösen az Ipoly folyó északi partján, Ipolyhídvégen és Nagykürtösi járásban a munkanélküliek aránya magas volt, még az országos átlaghoz képest is. Ezért is használták gyakran a régióra azt a jelzöt, hogy erőteljesen hátrányos helyzetű, bizonyos időszakokban, leszakadó térség.

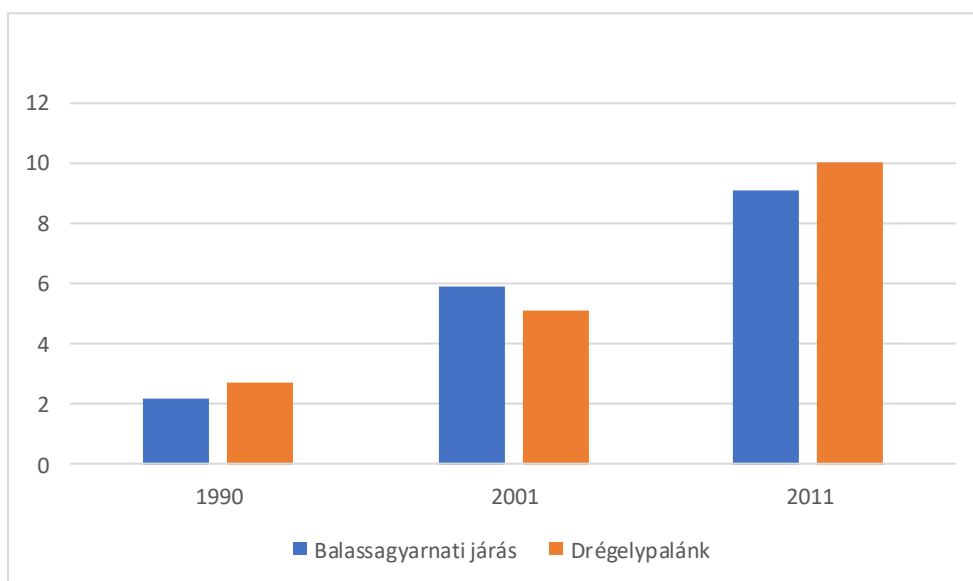
A Drégelypalánkon készített interjúk során elmondták, hogy az 1990-es években megnőtt a munkanélküliek száma. Az összehasonlítások során azonban kiderült, hogy Ipolyhídvéggel vagy a Balassagyarmati járással összehasonlítva az Ipoly folyó északi partja sokkal kedvezőtlenebb helyzetben volt. A rendszerváltozást követően, egészen 2001-ig, mindkét térségben növekedett a munkanélküliek száma, de az Ipolyhídvég és a Nagykürtösi járás különösen erős növekedést mutatott (a produktív lakosság közel 40%-a munkanélküli volt). A változás azonban érzékelhetővé vált a 2000-es évek második felétől, amikor a határok eltűntek. A külföldi munkahelyek megnyílásával az Ipoly menti munkavállalók könnyebben találtak állást a szomszédos nyugati országokban, vagy akár a Nagykürtösi járásban. Ennek eredményeként a munkanélküliek számának csökkenése látható a 2000-es évek második felétől. Érdekes, hogy míg a 2010-es években csökkent a munkanélküliek száma Ipolyhídvégen és a Nagykürtösi járásban (a településhez képest még erőteljesebb, 10%-ra való csökkenés látható), addig a Balassagyarmati járásban és Drégelypalánkon 9–10% körülire növekedett (az interjúk alapján ez főleg a beköltöző roma társadalom tagjainak köszönhető). Tehát megállapíthatjuk, hogy a gazdasági mintázata mindkét határtérségnek ebben a mutatóban hasonlóvá vált a 2010-es évekre. A jelenlegi gazdaság ennek a fontos mutatónak a tekintetében hasonló helyzetben van mindkét régióban.

18. ábra: Munkanélküliek aránya (%) a 15-64 éves produktív lakossághoz viszonyítva

Ipolyhídvégen és a Nagykürtösi járásban 1991, 2001, 2011

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

19. ábra: Munkanélküliek aránya (%) a 15-64 éves produktív lakossághoz viszonyítva a Balassagyarmati járásban és Drégelypalánkon 1990, 2001, 2011

Forrás: KSH – TeIR adatai alapján (2020)

A vizsgált két település (Ipolyhídvég és Drégelypalánk) összehasonlító vizsgálatának a társadalom-szerkezetre ható mutatója az *iskolai végzettség* szerinti megoszlás, amelyet három népszámlálás adatain keresztül mutatok be a 9. és 10. táblázatban és a 20. és 21. ábrán.

A három népszámlálás összehasonlításában vizsgálhatjuk, hogyan változott az iskolai végzettség megoszlása a járásokban és a településeken. Amennyiben a járásaikkal

összevetve vizsgáljuk a településeket, például a 2011. évre vonatkozó adatok alapján Ipolyhídvég és a Nagykürtösi járás összevetésében érdekes különbségekre, tendenciákra figyelhetünk fel. A táblázatokból az is kiolvasható, hogy mindkét településen a saját járásukhoz viszonyítva az iskolai végzettségben megmutatkozó (időbeli) változások tendenciái hasonlóak (9. és 10. táblázat).

9. táblázat: A Balassagyarmati járás és Drégelypalánk iskolázottsági adatai 1991, 2001, 2011

Népszámlálási évek	1991		2001		2011	
	Balassagyarmati járás	Drégely- palánk	Balassagyarmati járás	Drégely- palánk	Balassagyarmati járás	Drégely- palánk
<i>max. 8 ált. (%)</i>	65,8	70,6	49,4	56,7	41,8	49,2
<i>középfokú (%)</i>	28,9	26,5	43	38,5	48,1	44,1
<i>felsőfokú (%)</i>	5,3	2,9	7,6	4,8	10,1	6,7

Forrás: KSH – TeIR adatai alapján (2020)

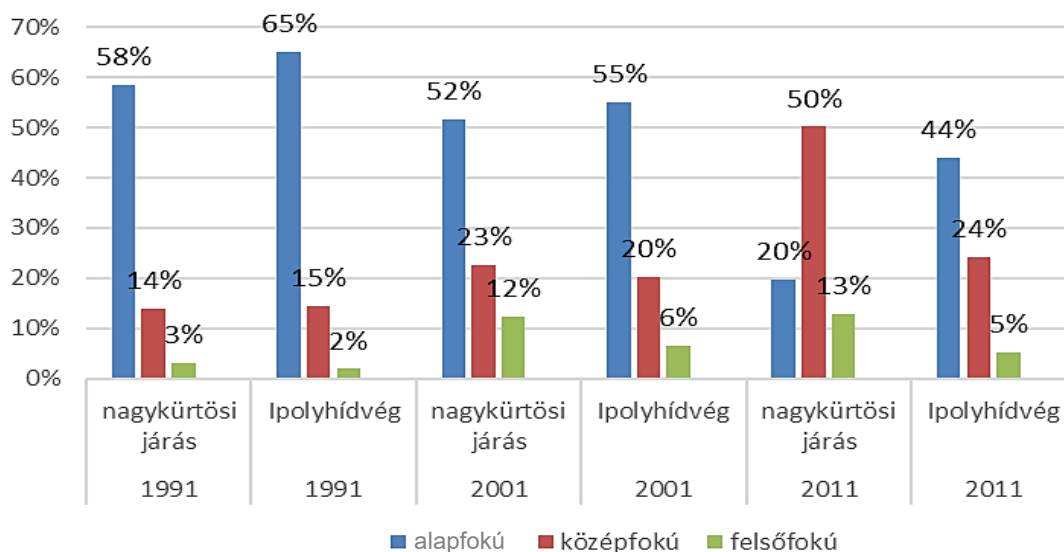
10. táblázat: A Nagykürtösi járás és Ipolyhídvég iskolázottsági adatai 1991, 2001, 2011

Népszámlálási évek	1991		2001		2011	
	Nagykürtösi járás	Ipolyhídvég	Nagykürtösi járás	Ipolyhídvég	Nagykürtösi járás	Ipolyhídvég
<i>alsófokú (%)</i>	58	65	52	55	20	44
<i>középfokú (%)</i>	14	15	23	20	50	24
<i>felsőfokú (%)</i>	3	2	12	6	13	5
<i>összes lakos (fő)</i>	46813	633	46594	650	45496	700

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

Az iskolai végzettség szerinti elemzés során látható, hogy az 1989-es rendszerváltást követően, 1991-ben, mindkét településen még mindig az alacsony fokú végzettségűek domináltak, mint a múlt rendszer hagyatéka, ami a szocialista gazdaság oktatási elvárásait tükrözte. A kilencvenes évek elején főként az oktatás végzettségi szintjének elvárásai az alacsony fokú végzettségre összpontosultak, különösen a mezőgazdaság és a helyi, állami (részben már magán) kisipar számára, ahol az alacsonyabb végzettségűek is munkát találtak. Ezért érthető, hogy mindkét településen magas volt az alacsony fokú végzettséggel rendelkezők aránya az 1991-es népszámlálás során, Ipolyhídvégen a lakosság közel kétharmada (65%), Drégelypalánkon pedig 70,6%-a rendelkezett alacsony fokú végzettséggel.

Az 1990-es évek piaczgazdasági átmenete után mindkét településen tapasztalható némi változás az iskolai végzettség arányában. A társadalom kezdett tudatában lenni a munkahelyek közötti versenynek, és az oktatás minősége fontos szerepet kapott. 2001-re Ipolyhídvégen 55%-ra csökkent az alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya, míg a középfokú végzettséggel rendelkezők 20%-os arányt képviseltek. Drégelypalánkon az alapfokú végzettségűek aránya 57,6 %-ra csökkent. Mindkét településen és járásban nőtt a középfokú és felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 2001-re. A középfokú végzettségűek aránya 20%-ra emelkedett Ipolyhídvégen és 38,5%-ra Drégelypalánkon. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a Nagykürtösi járásban 12%-ra, a Balassagyarmati járásban pedig 7,6%-ra emelkedett. Ez a változás azt mutatja, hogy a gazdasági szerkezet átalakulásával a közép- és felsőfokú végzettségűek aránya is nőtt. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a közép- és felsőfokú végzettségű lakosság nem feltétlenül talált munkát a térségben, és valószínűleg többen vállaltak munkát külföldön. Ezekre a migrációs tendenciákra utal a felsőfokú végzettségűek számának növekedése Ipolyhídvégen is.

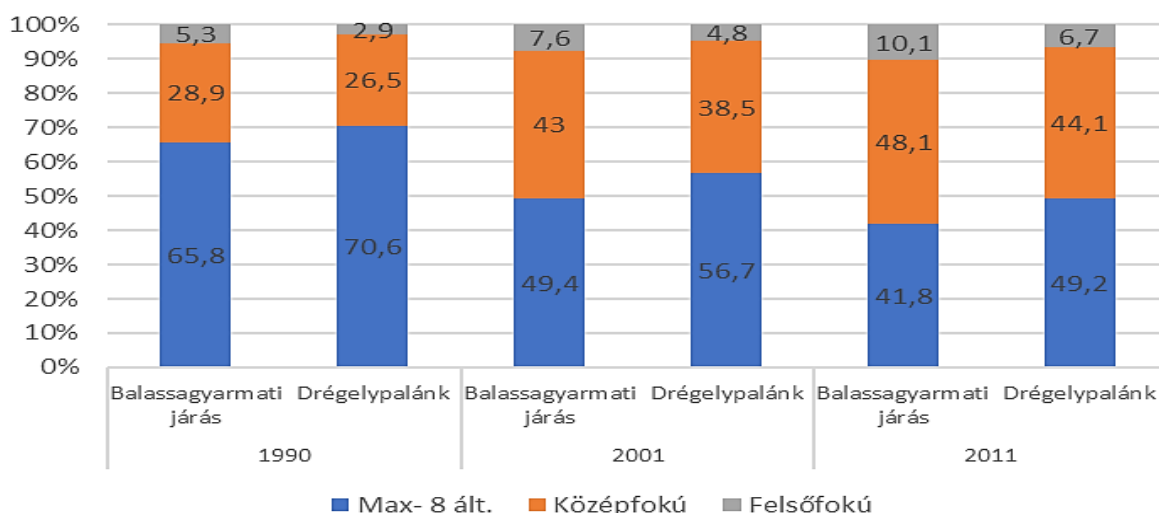

20. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (%) Nagykürtösi járásban és Ipolyhídvégen három népszámlálás időszakában 1991, 2001, 2011

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján (2020)

A 2011-es népszámlálás során a legjelentősebb változás az alsófokú végzettségűek arányának csökkenése mindkét településen, ami harmonizál a járásokban is tapasztalható tendenciákkal. Az oktatás minőségének javulása és a munkahelyek közötti verseny

fokozódása a középfokú és felsőfokú végzettségűek arányának növekedéséhez vezetett mindkét településen. Ipolyhídvég községben az alapfokú végzettségűek aránya 44%-ra csökkent, míg a középfokú végzettségűek aránya 24%-ra növekedett. 2011-ben a középfokú végzettséggel rendelkezők aránya a Nagykürtösi járásban 50%, míg Ipolyhídvég községben csak 24%. Konklúzióként levonhatjuk, hogy Ipolyhídvégen továbbra is magas maradt az alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya, és bár nőtt a középfokú és felsőfokú végzettségűek aránya, de együttvéve is kisebb részarányt képviselnek, mint az alapfokú végzettséggel rendelkezők (20. ábra). A középfokú és felsőfokú végzettségűek aránya Drégelypalánkon is nőtt, csak úgy, mint a Balassagyarmati járásban (21. ábra). Mivel ebben az időszakban tovább erősödik az elvándorlás, feltételezhetjük, hogy a közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkező emberek közül sokan nem a saját lakhelyükön találhattak munkahelyet maguknak, az egzisztenciális boldogulást és megélhetésüket máshol keresték.

21. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (%) a Balassagyarmati járásban és Drégelypalánkon 1990, 2001, 2011

Forrás: KSH – TeIR adatai alapján (2020)

Összegzés: A fejezet áttekintése során feltártuk, hogy mind Drégelypalánk, mind Ipolyhídvég települések erőteljesen negatív népességdinamikával küzdenek. A vándorlási és természetes szaporodási egyenleg is alacsony, és mindkét járásban hasonló tendenciák figyelhetők meg. Az öregedési indexek és függőségi ráta elemzése további rétegeket adott a települések társadalmi szerkezetének megértéséhez. Ezen kívül az iskolai végzettség megoszlásának áttekintése azt mutatta, hogy mindkét településen érzékelhető változások történtek az évek során, különös tekintettel a közép- és felsőfokú végzettségű lakosság

arányának növekedésére. A társadalmi változások szorosan kapcsolódnak a gazdasági átalakuláshoz, és a munkaerőpiac kihívásaihoz. A fejezet eredményei alapján látható, hogy az oktatás minőségének és a munkahelyek közötti versenynek van szerepe az iskolai végzettségűek arányának alakulásában. Az elvándorlás és munkaerőpiaci kihívások azonban továbbra is hatással vannak a települések társadalmi szerkezetére. Ezen eredmények fényében további mélyreható elemzések szükségesek annak érdekében, hogy még teljesebb képet alkothassunk Drégelypalánk és Ipolyhídvég reintegrációs folyamatairól, emberi kapcsolataikról. Ezért kétdimenziós és többváltozós statisztikai elemzést is készítettem a következő fejezetben.

4.4. Az eredmények kétdimenziós és többváltozós statisztikai elemzése

Ebben a fejezetben a reintegráció emberi és társadalmi dimenzióit vizsgáltam a kérdőívből nyert adatok alapján, többváltozós statisztikai elemzésekkel. Az elemzés során a kérdőív válaszait kétdimenziós elemzést és faktoranalízist is végeztem. Ezek segítségével mélyebb betekintést nyerhetünk azokba a véleménycsoportokba és véleménytípusokba, melyek a reintegráció és integráció körül kialakultak a két településen.

Az elemzés rámutatott, hogy a reintegrációval kapcsolatos kapcsolattartási motivációk eltérőek, és a társadalmi változások is befolyásolják az interakciók jellegét. Ugyanakkor megállapítható, hogy a reintegrációs folyamatok valóságot jelentenek mindkét településen. Az elemzés továbbá igazolta, hogy az indikátorok és a kemény változók között összefüggés van, és az indikátorok értelmezése attól függ, hogy milyen kemény változókhoz kapcsolódnak. Az emberi dimenzió segítségével mélyebb betekintést nyerhetünk az egységesülési folyamatokba, mivel a helyi lakosság közvetlen hatással van ezekre a folyamatokra. A strukturális és funkcionális dimenziók is emberi tényezőktől függenek. Fontos kiemelni, hogy a két falut külön kell vizsgálni, mivel a társadalmi szerkezetben és fejlődésben száz év alatt különbségek alakultak ki. Ezért az elemzések során mindkét települést külön is vizsgáltam. Ebben a fejezetben a következő témaköröket elemeztem:

- Kapcsolatok, rokoni és baráti kötődések vizsgálata: társadalmi kapcsolatok és társadalmi térhasználat múltban és jelenben, mint az egységesülés társadalmi dimenziója.
- Falvak előnyei és hátrányai a helyi társadalom szemszögéből: A reintegrációs folyamatok megjelenése a falvak képében, előnyök és hátrányok formájában.

Az elemzések eredményei alapján a fejezet záró részében megvizsgálom a fahíd és az új út szerepét a reintegráció szempontjából, valamint azt, hogy ezek milyen funkciót töltenek be a helyiek értelmezésében. Ez a fejezet arra összpontosít, hogy megértsük a reintegráció emberi dimenziójának társadalmi és személyes kapcsolatokra gyakorolt hatását, valamint a mentális térhasználatot a két település között.

4.4.1. A kapcsolatok, rokoni és baráti kötődések

Az emberi kapcsolatok és a társadalmi térhasználat alapvető elemei a közösségi életnek, melyek jelentős mértékben formálják az egyes települések szociokulturális dinamikáját. A jelen vizsgálatban arra fókuszálunk, hogyan manifesztálódnak ezek a kapcsolatok és térhasználat a szomszédos Ipolyhídvég és Drégelypalánk településeken. Az érdekességet az adja, hogy az Ipoly országhatárrá válása és más történelmi események alapjaiban változtathatták volna meg a két falu kapcsolatát. A néhai Korcsok József szavaival élve, "*az én apám is Ipolynyékről nősült ide*", érzékletesen tükrözi a múlt szoros kötelékeit, melyekkel a két település lakói szembesültek. Ebben a vizsgálatban azt kérdezhetjük: Vajon hogyan hatottak ezek az emberi kapcsolatok a két település közötti együttműködésre és együttélésre? Az elemzés során a rokoni és baráti kapcsolatok változóin keresztül próbáltam feltárni a különbségeket és hasonlóságokat, kitérve azokra a történelmi és társadalmi folyamatokra, melyek a két település sorsát alakították.

A kapcsolatok rokoni, baráti kötődésein keresztül azt vizsgáltam, hogy van-e különbség a két település között ezen változók viszonylatában a reakciók és interakciók között. A két falu közös életébe durván beavatkozó politikai folyamatok, köztük az Ipoly országhatárrá válása, akár meg is szüntethették volna a két falu organikus egységét. *„Édesanyám 20-ba született, mikor kezdődött a Trianon és akkor a nagyapám is ide nősült, anyai nagyapám nem tudott visszamenni már, de 21-be meghalt és édesanyám az 38-ba már, mikor szabad volt a határ, ment egy közös rokoni lakodalomba, összejöttek édesapámmal. Na, akkor aztán meglett 38-ba az esküvő, aztán megint elszakítottak minket, és akkor sajnos olyan volt, mikor nagyapám is haldoklott, üzentek már kint a réten, hívtak, hogy Jani, apád haldoklik, nem tudunk átmenni.”* – 60 éves drégelypalánki női lakos, interjúrészlet (2018). Mindezen történelmi folyamatok kilátástalanná teheték volna a kapcsolatokat, az együttműködés újraéledését. Kutatásunk eredményei azonban azt mutatták, hogy a két település között évszázadok alatt kialakult együttműködés, egymásrautaltság szilárd bázist jelentett a komplexebb együttműködés újraéledésére (11. táblázat).

11. táblázat: Emberi kapcsolatok a két falu lakosai között (%)

	Rokoni kapcsolatok	Baráti kapcsolatok
<i>régen és most is</i>	48,4	52,2
<i>csak régen</i>	10,3	10,0
<i>csak most</i>	2,4	14,7
<i>nincsenek</i>	38,9	23,1
<i>összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Látható, hogy a megkérdezett emberek fele a másik faluban rokoni, illetve a baráti kapcsolatokkal régen is rendelkezett, ahogy ma is. A két falu lakosai tehát nagyon kötődnek egymáshoz. Új rokoni kapcsolatok kialakulásához talán még nem volt elég idő, de mindenképpen figyelemre méltó, hogy az új baráti kapcsolatok kiépülése jelentős mértékben már megkezdődött. Az ipolyhídvégiek havonta átlagosan 2,4 alkalommal mennek át a másik oldalra, a palánkiaknál ez az átlag 2,0 alkalom. Ezek a számok elég gyakori kapcsolattartást jelentenek és az északi oldalon lévők, aktívabbak az átjárásban. A megkérdezettek 20,5%-a havonta 3 vagy több alkalommal kel át az Ipolyon a szomszéd településre. A munkakapcsolatok a két település között szinte hasonló eredményeket mutatnak (12. táblázat).

12. táblázat: Munkakapcsolatok a másik faluval (%)

	Ipolyhídvég	Drégelypalánk
<i>van</i>	34,7	31,2
<i>nincs</i>	65,3	68,8
<i>összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Megjegyzés: χ^2 ns

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A drégelypalánki polgármesterrel készített interjú is megerősíti ezeket az adatokat: "Ha azt mondom, hogy a Lauszba, a lakókocsi gyárba Drégelypalánkra sokan járnak dolgozni, 18-20 fő, de lehet több is.... most a gyárban tudomásom szerint a Centix nevű cég 100-110 embert foglalkoztat. A fele sem palánki. Pl. az Ipolyságról, a túl oldalról szerintem 8-10 ember dolgozik." Jelentősek egyébként a megkérdezettek közötti munkakapcsolatok is,

30% feletti. A két település közötti eltérések, különbségek nem szignifikánsak a munkakapcsolatokat tekintve, viszont a 13. táblázat alapján a település közötti rokoni, baráti kapcsolatok alakulásában az eltérés szignifikáns különbséget mutat, tehát nem véletlenszerű az eltérés. Ez azt erősíti meg, hogy az ipolyhídvégieknél a rokoni kapcsolatok a másik faluhoz képest jelentősen nagyobb százalékokat mutatnak, míg a drégelypalánkiak esetében nagyobb arányban fordul elő az, hogy *nincs egyik fajta kapcsolati interakciója sem*, sem nem rokoni, sem nem baráti kapcsolat a két falu között. Ez derül ki az elemzésből. Ez azt is jelenti, hogy a társadalmi szerkezet és a demográfiai helyzet nem teljesen egyforma a két település között, vagyis a drégelypalánki jobban változott, nagyobb volt ott a mozgás az elmúlt évtizedekben, mint Ipolyhídvégen. Az évek során, vélelmezhetően megnövekedett a Drégelypalánkra beköltözötték száma, így kevesebb rokoni, baráti kapcsolatot ápolnak a drégelypalánkiak a másik falu lakosaival, mint amit a történelmi háttér, múlt előfeltételezne.

13. táblázat: Rokoni, baráti kapcsolatok alakulása a másik faluval (%)

	Ipolyhídvég	Drégelypalánk
<i>rokoni és baráti</i>	49,2	32,3
<i>csak az egyik</i>	39,5	33,9
<i>egyik sem</i>	11,3	33,8
<i>összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Megjegyzés: χ^2 0,000 – az eltérések szignifikánsak

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Milyen információt nyújtanak a kapcsolattartással kapcsolatos adatok a többváltozós elemzés során? A többváltozós vizsgálatok során csak az egységesülési folyamatok emberi dimenzióját vizsgálom. Konkrétan arra összpontosítok, hogy hogyan látják egymást a két településen élők, és hogyan gondolkodnak az integrációs és reintegrációs folyamatokról.

Az interakciók és gondolkodás típusainak elemzése során kiemelt fontossággal bírtak az emberi és társadalmi kapcsolatokkal kapcsolatos információk, amelyek segítenek megérteni, miért látogatnak át a lakosok a másik településre, illetve miért érkeznek hozzájuk a másik faluból. Az elemzés során faktoranalízist alkalmaztam, és a 14. táblázatban azok a faktorok találhatóak, amelyek kulcsfontosságúak a többihez képest. A faktorokat a markáns vélemények mögött meghúzódó gondolati háttér alapján neveztem el.

14. táblázat: A kapcsolattartás és látogatások motívumai

A faktorokat alkotó változók	1. faktor Egzisztenciális lehetőségek	2. faktor Személyi kapcsolatok	3. faktor Szórakozási lehetőségek
<i>dolgozni</i>	0,801	0,164	-0,176
<i>eladni valamit</i>	0,794		0,260
<i>barát, rokon látogatása</i>	0,104	0,694	
<i>ünnepségek</i>		0,621	0,338
<i>vásárlás</i>		0,619	
<i>szórakozás</i>			0,926

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A három legerősebb, magyarázó értékkel bíró gondolkodási típusban a különböző hangsúlyosabb értékkel bíró változókat a típusokon, illetve faktorokon belül értelmeztem, így az azok mögött érzékelhető közös motívum alapján elneveztem:

- az 1. faktort „*Egzisztenciális lehetőségek*”,
- a 2. faktort „*Személyi kapcsolatok*”,
- a 3. faktort a változók alapján „*Szórakozási lehetőségek*” magyarázó faktornak.

Megállapítottam, hogy a három faktor súlya között nincs számottevő különbség. A három faktor a 100%-os teljes variancia magyarázathoz viszonyítva 60,7%-ot tesz ki.

15. táblázat: Kapcsolattartás és látogatások motívumai – rotációs mátrix komponensei

Komponens faktor	Rotáció utáni saját érték	Variancia magyarázat	Kumulatív százalék (%)
<i>1. Egzisztenciális lehetőségek</i>	1,291	21,52	21,52
<i>2. Személyi kapcsolatok</i>	1,280	21,33	42,85
<i>3. Szórakozási lehetőségek</i>	1,073	17,89	60,74

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A három meghatározó gondolkodási típus alapján a két településen élők motivációját az átjárásra és a kapcsolattartásra az alábbiak befolyásolják: az egzisztenciális lehetőségek, személyi kapcsolatok (például barátságok és rokoni kapcsolatok ápolása) és szórakozási

lehetőségek. Ezek az egységesülési folyamatok hétköznapi motivációi, amelyek egyértelműen láthatók.

Azonban a motivációk elemzésének mélyítéséhez azt is megvizsgáltam, hogy melyik település lakói tartoznak a három különböző gondolkodási típusba, és hogy van-e összefüggés a gondolkodási típusok és a település lakosai között, melyik motívum melyik településsel van összefüggésben. Vizsgáltam azt is, hogy a kemény változók és a faktorok között van-e összefüggés, valamint, hogy az egyes gondolkodási típusok jellemzőek-e a két településen élőkre. Az 16. táblázat tartalmazza az eredményeket.

16. táblázat: Kapcsolattartás és látogatások motívumai település szerint

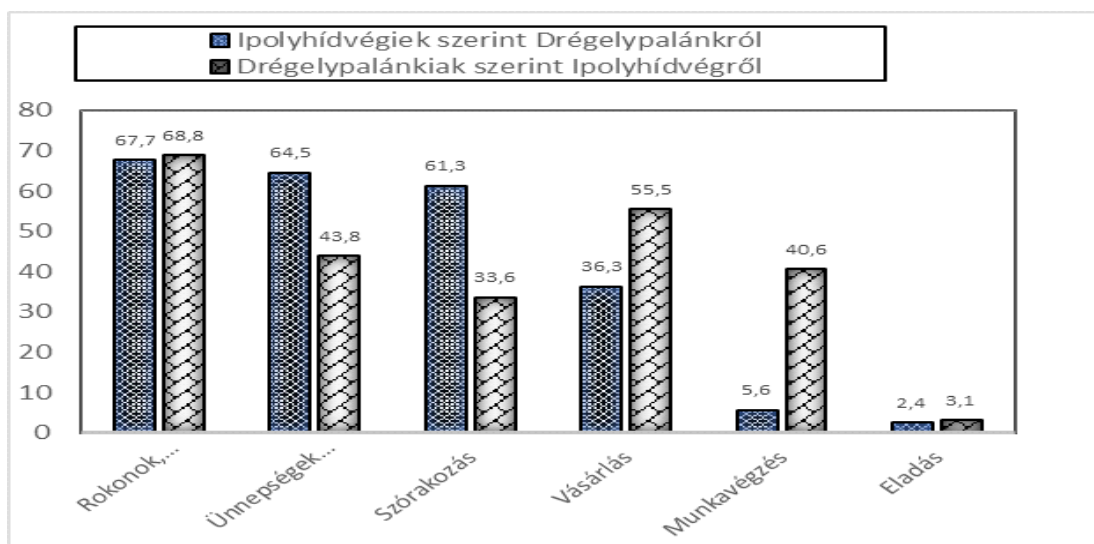
Település	Mutató	1. faktor Egzisztenciális lehetőség	2. faktor Személyi kapcsolatok	3. faktor Szórakozási lehetőségek
<i>Ipolyhídvég</i>	átlag	0,076	0,173	-0,078
	szórás	1,073	1,048	1,001
	szórás- négyzet	1,152	1,099	1,002
<i>Drégelypalánk</i>	átlag	-0,074	-0,168	0,076
	szórás	0,922	0,924	0,997
	szórás- négyzet		0,854	0,994
<i>Szignifikancia szint</i>		<i>ns</i>	<i>Szign. 0,006</i>	<i>ns</i>

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A 16. táblázatból látható, hogy az egzisztenciális lehetőségek és a szórakozási lehetőségek között nem volt szignifikáns összefüggés a településen élők között. Ez azt jelenti, hogy a kemény változóknak nincs jelentősége a motívumok szempontjából ebben az esetben. Azonban a személyi kapcsolattartás típusa esetében a drégelypalánki és ipolyhídvégi lakosok között szignifikáns különbségek mutatkoztak, ami azt jelenti, hogy a kemény változók szignifikáns hatással vannak a faktoranalízis eredményére. Ebben az esetben kiemelendő, hogy a két település lakói eltérően viszonyulnak a kapcsolattartás motivációihoz. A drégelypalánkiak inkább a szórakozás motivációját részesítik előnyben az átjárás kapcsán, míg az ipolyhídvégi lakosok a személyes kapcsolattartást tartják fontosnak a drégelypalánkiakhoz képest. A faktoranalízis eredményei alapján ez a különbség nem véletlenszerű, hanem szignifikáns.

A 16. táblázatban az os megfigyelhető, hogy a személyi kapcsolatok motivációjának átlagai is különbségeket mutatnak a két település között. Emellett az ipolyhídvégi lakosok az egzisztenciális lehetőségek szempontjából is számítanak az átjárásra, ami fontos megkülönböztető tényező a reintegráció szempontjából.

Az elemzés során nemcsak azt vizsgáltam, hogy a településen élőknek milyen kapcsolattartási és átjárási szokásaik vannak, hanem azt is feltérképeztem, hogyan látják egymást, és milyen motivációkat tulajdonítanak a másik településen élőknek a kapcsolattartás és az átlátogatás terén. Az egységesülési folyamatok szempontjából rendkívül fontosak ezek a szempontok, mivel befolyásolják, hogy mennyire ismerik egymást a két településen élők, és hogyan értelmezik a másik településen élők motivációit a kapcsolattartásra. A 22. ábra bemutatja a válaszokat arra a kérdésre, hogy miért látogatják a másik települést.

22. ábra: Mit gondolnak egymásról, milyen okok miatt látogatják egymás településeit

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Az derülhet ki számunkra, hogy az ipolyhídvégiek szerint a másik faluból elsősorban a rokonok, az együttlétek (ünnepségek, szórakozás) miatt járnak át hozzájuk, valamint meghatározó még a vásárlás. A drégelypalánkiak az említettek mellett a vásárlás és a munkavégzés motívumait említették határozottabban. A másik oldalról vizsgálva az átjárás motívumaiban, majdnem hasonló a sorrend, két helyen változva, a vásárlás a második helyen szerepel a drégelypalánkiak szerint, amiért átjárnak az ipolyhídvégiek és a munkavégzés pedig szintén kimagaslik, negyedik helyen szerepel. Részlet Drégelypalánk volt

polgármesterével 2016-ban készült interjúból: „30-40 ház eladó és a vevő nem elsősorban Pestről vagy Budapestről jön, hanem az utóbbi 4-5 évben kb. 6-8 szlovákiai-magyar nemzetiségű ember vett itt házat. ...két ok miatt, az egyik, hogy nagyon olcsó és mivel megszűntek a határkorlátozások most nem zólyomi vagy pozsonyi ember veszi meg, hanem az itteni környékbéliek, mert őnekik mindegy, hogy Szlovákiában dolgozik és Palánkról jár be vagy Hidvégről mondjuk, Sággra jár be dolgozni. Talán még innét jobb is. (...) ...Tehát ha még Magyarországon dolgozik, főleg meg általában van úgy, hogy megtartja az ottani lakását, van annyi pénz, van úgy, hogy ezt is megveszi.”

Az ipolyhídvégiek saját látogatási motívumaikat is ugyanúgy sorolták fel, mint ahogyan őket a drégelypalánkiak jellemezték. A helyzet fordítva is hasonló volt, tehát a másik falu róluk szóló jellemzése szinte ugyanaz volt, mint ahogyan saját magukat jellemezték a látogatások motívumait illetően. Ez a szinte „megegyező” vélekedés a két falu lakosai között azt mutatja, hogy reálisan értékelik kapcsolatrendszerét. Jól ismerik egymást. Emellett az is igen lényeges, hogy a település saját reprezentációja a kapcsolatok motívumait illetően egyezik a másik település róluk alkotott reprezentációjával. Ez az egyezés lényeges feltétele az organikusan szerveződő együttműködéseknek, mivel jelentős feszültségforrásokat küszöböl ki. „Egyszer ezt a jelenséget észleltük, hogy a drégelypalánki fiatal embereknek az 50%-a onnan hozott menyecskét, Hidvégről. Elkezdődött ez a folyamat is, ami a mi szüleink idejében egy tök természetes volt. És akkor nem kellett hozzá híd se, mert hozzájárult az, hogy akkor Ipolyságon volt egy nagy diszkó, amit már azóta bezártak. A környékről odajártak a fiatalok és ugye ott összeismerkedtek” – részlet Drégelypalánk korábbi polgármesterével 2016-ban készült interjúból.

A 22. ábra eredményeit érdemes jobban kielemezni, ugyanis csak a válaszok összehasonlításánál történt elemzésnél az átjárás és a kapcsolattartás motívumai hasonlóak, azonban az előző fejezetben, amikor a társadalmi szerkezetet, demográfiai mintázatot vizsgáltuk, ott a két település között voltak kisebb-nagyobb eltérések, tehát lehet, hogy a mélyebb elemzés itt is mutathat különbségeket, hogy vajon mennyire ismerik egymás motivációit az átjárás és kapcsolattartás kapcsán, vagy mit feltételeznek egymásról?

Arra a kérdésre, hogy „a hídvégiek/palánkiak miért szoktak átjönni ide?” ugyancsak elkészítettem a többváltozós elemzést faktoranalízissel. A faktoranalízis révén három magyarázó értékkel bíró vélemény típust vettem elemzés alá (17. táblázat).

17. táblázat: Az egymásról alkotott képben a látogatások motívumai

Válaszok - magyarázatok	1. faktor Egzisztenciális motívumok	2. faktor Szórakozási motívum	3. faktor Személyes kapcsolatok ápolásának motívuma
<i>dolgozni/munka</i>	0,777		
<i>eladni valamit</i>	0,492	0,381	
<i>barát-, rokonlátogatás</i>	0,125		0,897
<i>ünnepségek</i>		0,640	0,491
<i>vásárlás</i>	0,749		0,152
<i>szórakozás</i>		0,837	-,182

Megjegyzés: saját értékek három tizedesre kerekítve

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Az egymásról alkotott képben az átjárások motivációjaként három hangsúlyos faktor jelenik meg, hasonlóan az előző elemzéshez, amelyeket az önmaguk interakcióinak motivációjánál is vizsgáltunk. Ezen három hangsúlyos faktorban található változókat mindegyik faktoron belül együttesen értelmeztem, és rájuk jellemző közös jelző alapján neveztem el őket. Az egymásról alkotott képben a látogatások motívumainak faktorai: az egzisztenciális motívum, a szórakozási motívum és a személyes kapcsolatok ápolásának motívuma (18. táblázat). Bár a sorrend más, mint az előző elemzésben, a motívumok azonosak, tehát az önmagukról közölt motivációk az átjárás terén hasonlóak azokhoz, amiket egymásról feltételeznek.

18. táblázat: Az egymásról alkotott képben a látogatások motívumai – rotációs mátrix komponensei

Faktor	Rotáció utáni saját érték	Rotáció után a faktorok súlya (%) (variancia)	Kumulatív százalék (%)
<i>1. Egzisztenciális motívum</i>	1,422	23,70	23,70
<i>2. Szórakozási motívum</i>	1,270	21,17	44,87
<i>3. Személyes kapcsolatok ápolásának motívuma</i>	1,101	18,35	63,22

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Az egymásról alkotott képben, hogy szerintük miért járnak át a másik településről, hasonló motivációkat mutat, mint amit önmagukról állítottak. Ez arra utal, hogy a két közösség lakói nagyon jól ismerik egymást és tisztában vannak egymás kapcsolattartásának és átjárásának motivációival. Az elemzések ebben az értelemben megerősítik egymást. Korábban már megállapítottuk a kétdimenziós adatok elemzésénél, hogy az ipolyhídvégi vagy drégelypalánki lakosok az átjárás mögött azért választják ezt, mert dolgoznak vagy vásárolnak (ez az egzisztenciális lehetőségek miatt van), valamint a szórakozási lehetőségek és a személyes kapcsolatok ápolásának lehetősége miatt, amelyek hasonló magyarázó súllyal bírnak.

A három meghatározó magyarázó súllyal bíró faktor alapján a két település lakóinak motivációját az átjárásra és a kapcsolattartásra (amit egymásról alkotott elképzeléseik alapján vizsgáltunk) elsősorban az egzisztenciális lehetőségek ösztönzik, másodsorban pedig a szórakozási lehetőségek és a személyes kapcsolatok, mint például barátok és rokonok látogatása. Az egységesülési folyamatok tehát nem csupán a hétköznapi megnyilvánulásaikban jelennek meg, hanem az emberi dimenzió mentális terében is, mivel az emberek jól ismerik egymás motivációit a helyi közösség tagjaiként. Fontos volt még azt is megvizsgálni, hogy van-e szignifikáns összefüggés a kemény változók és a vélemény típusok között, különös tekintettel a két település közötti eltérésekre az átjárás motivációiban. Ennek eredményét a 19. táblázat szemlélteti.

19. táblázat: Egymásról alkotott képben a látogatások motívumai település szerint

Település	Mutató	1. faktor Egzisztenciális motívum	2. faktor Szórakozási motívum	3. faktor Személyes kapcsolatok ápolásának motívuma
<i>Ipolyhídvég</i>	átlag	-0,379	0,343	0,059
	szórás	0,783	0,908	1,047
	szórásnégyzet	0,613	0,824	1,096
<i>Drégelypalánk</i>	átlag	0,367	-0,332	-0,057
	szórás	1,052	0,976	0,953
	szórásnégyzet	1,106	0,953	0,908
<i>Szignifikancia</i>		<i>Szign. 0,000</i>	<i>Szign. 0,000</i>	<i>ns</i>

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Amint látható a 19. táblázatban, az átlagok változása bár ellentétes irányba mutat, de az első két faktor tekintetében a települések közötti eltérések a látogatási motivációkban szignifikánsak, tehát ezek a különbségek nem véletlenszerűek.

A harmadik faktor válaszai településekre lebontva nem mutatnak szignifikáns különbségeket, vagyis nincs összefüggés. Mivel az első két faktor szignifikáns, érdemes megvizsgálni a települések közötti átlagok előjeleit a viszonyulás szempontjából. A drégelypalánkiak pozitívan viszonyulnak a faktorhoz, tehát inkább azt állítják, hogy az ipolyhídvégiek átjárásának motivációi egzisztenciálisak. A második faktor esetén éppen ellenkezőleg, az ipolyhídvégiek mondták, hogy a drégelypalánkiak elsősorban a szórakozás és közösségi ünnepek miatt jönnek át hozzájuk.

Az integráció és reintegráció szempontjából fontos megjegyezni, hogy ezek a különbségek nem gyengítik, hanem megerősítik a kapcsolattartást. A harmadik faktor esetében bár nincs szignifikáns különbség a települések között, a lakosok viszonyulása érdekes lehet, mert az elemzés azt mutatja, hogy a kapcsolattartás motivációi sokszínűek lehetnek két olyan közeli település esetében is, amelyek hasonló kultúrával és történelmi gyökerekkel rendelkeznek. Az eredmények azt is alátámasztják, hogy bár a motívumok különbözőképpen jelenhetnek meg, de mindenképpen léteznek és erősítik az integrációt és reintegrációt.

Az elemzés továbbá azt mutatja, hogy a nemek között nincs szignifikáns különbség a faktorokhoz való viszonyulásban, de lakóhely tekintetében mutatkoznak szignifikáns összefüggések. Ipolyhídvég esetében nincs szignifikáns különbség az iskolai végzettség alapján. Drégelypalánk esetében azonban az iskolai végzettség szignifikánsan befolyásolja a szórakozási lehetőségek faktorhoz való viszonyulást. Ennek részletesebb elemzése érdekében érdemes a faktorokat további szintű összehasonlításokkal vizsgálni (20. és 21. táblázat).

Az iskolai végzettségek hatásának vizsgálata során Drégelypalánk esetében az eredmények alapján szignifikáns eltéréseket találtam szórakozási lehetőségek faktor esetében. Hasonló eredményeket kaptam Ipolyhídvég esetében is, különösen a szórakozási lehetőségek tekintetében. Az alap- és középfokú végzettségűek közötti viszonyulási különbségek szignifikánsak voltak ebben faktorban, valamint a szakmunkás és középfokú végzettségűek közötti összehasonlítások is. Ez azt mutatja, hogy az alapfokú végzettségűek és a szakmunkások különösen kiemelik ennek a „szórakozási lehetőség” látogatási motivációnak a jelentőségét.

20. táblázat: Az egymásról alkotott képben a látogatások motívumai iskolai végzettség szerint - Drégelypalánk

A látogatások motívumai	Iskolai végzettség	Átlag	Szórás	Szignifikancia
1. Egzisztenciális lehetőség	alapfokú	-0,444	0,875	ns
	szakmunkás	-0,268	1,012	
	középfokú	-0,255	0,895	
	felsőfokú	-0,283	1,049	
	<i>együtt</i>	-0,290	0,947	
2. Szórakozási lehetőség	alapfokú	0,591	0,882	0.039
	szakmunkás	0,483	0,955	
	középfokú	0,122	1,012	
	felsőfokú	0,284	1,111	
	<i>együtt</i>	0,319	1,004	
3. Kapcsolatok ápolásának lehetősége	alapfokú	-0,150	0,312	ns
	szakmunkás	0,069	1,111	
	középfokú	0,015	0,994	
	felsőfokú	-0,027	1,009	
	<i>együtt</i>	0,002	0,967	

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

21. táblázat: Az egymásról alkotott képben a látogatások motívumai iskolai végzettségek szerint, egymáshoz viszonyítva - Drégelypalánk

A látogatások motívumai	Iskolai végzettség (I)	Iskolai végzettség (J)	Az átlagok közötti eltérés (I-J)	Szignifikancia
1. Egzisztenciális lehetőség	alapfokú	szakmunkás	-,17560892	ns
		középfokú	-,18928995	ns
		felsőfokú	-,16108752	ns
	szakmunkás	alapfokú	,17560892	ns
		középfokú	-,01368103	ns
		felsőfokú	,01452139	ns
	középfokú	alapfokú	,18928995	ns
		szakmunkás	,01368103	ns
		felsőfokú	,02820243	ns
	felsőfokú	alapfokú	,16108752	ns
		szakmunkás	-,01452139	ns
		középfokú	-,02820243	ns
2. Szórakozási lehetőség	alapfokú	szakmunkás	,10817431	ns
		középfokú	,46874985*	0,018
		felsőfokú	,30725078	ns
	szakmunkás	alapfokú	-,10817431	ns
		középfokú	,36057553*	0,019
		felsőfokú	,19907647	ns
középfokú	alapfokú	-,46874985*	0,018	
	szakmunkás	-,36057553*	0,019	

		felsőfokú	-,16149906	ns
		alapfokú	-,30725078	ns
	felsőfokú	szakmunkás	-,19907647	ns
		középfokú	,16149906	ns
	alapfokú	szakmunkás	-,21900865	ns
		középfokú	-,16554991	ns
		felsőfokú	-,12297046	ns
	szakmunkás	alapfokú	,21900865	ns
		középfokú	,05345874	ns
		felsőfokú	,09603819	ns
	középfokú	alapfokú	,16554991	ns
		szakmunkás	-,05345874	ns
		felsőfokú	,04257945	ns
	felsőfokú	alapfokú	,12297046	ns
		szakmunkás	-,09603819	ns
		középfokú	-,04257945	ns

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

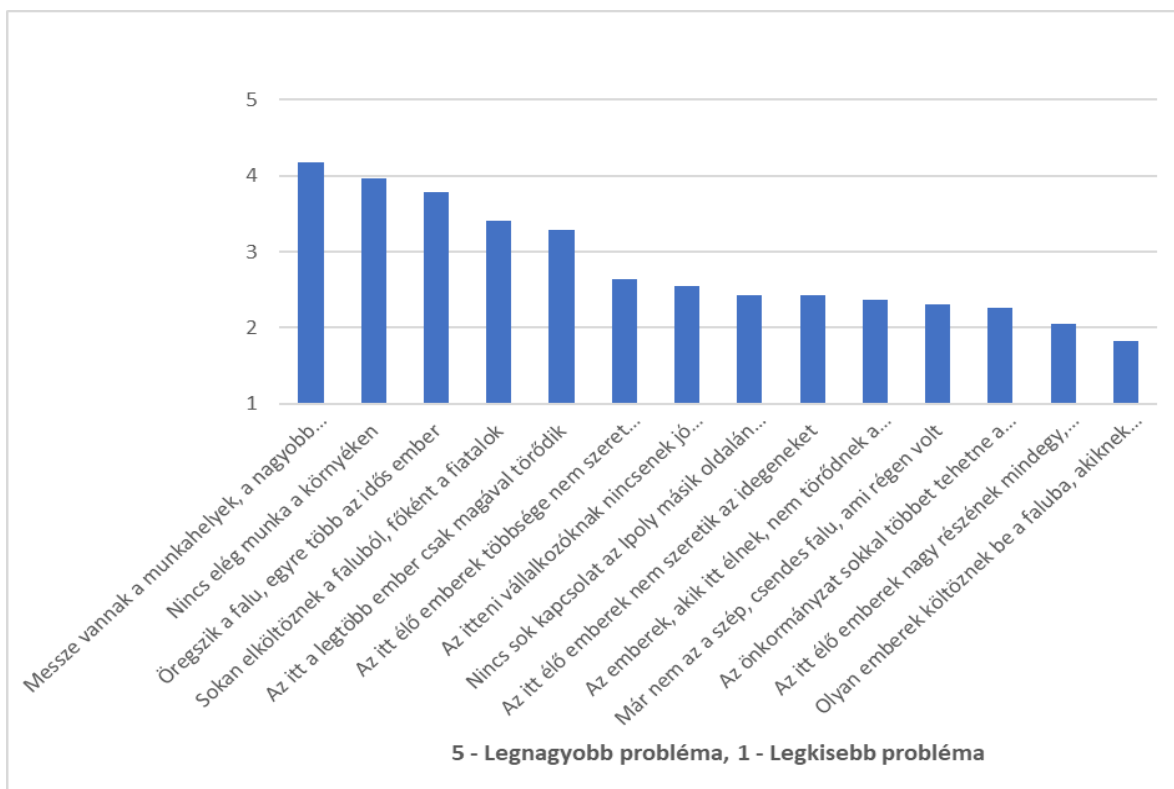
Ez az eredmény fontos, mivel azt sugallja, hogy az alapfokú végzettséggel rendelkezőknek nagyobb hatása van a reintegrációs motivációkra, különösen a szórakozási lehetőségek tekintetében. Tekintettel arra, hogy a középfokú végzettségű lakosok aránya mindkét településen növekedett az utóbbi években, ez a megállapítás arra is utalhat, hogy a jövőben a középfokú végzettséggel rendelkezők szerepe és véleménye meghatározóbb lehet mindkét településen, különösen az integrációs folyamatok szempontjából.

Összegzés: A kutatás során részletesen elemeztem Ipolyhídvég és Drégelypalánk lakosainak társadalmi kapcsolatait és térhasználatát. Megállapítottam, hogy a történelmi események és a települések közötti határok változása ellenére az emberi kapcsolatok mély gyökerekkel rendelkeznek, és szilárd alapot képeznek a közösségi együttműködés számára. A rokoni és baráti kapcsolatok elemzése révén feltártuk, hogy a két település közötti kapcsolatok meglepően stabilak és évszázadokra visszavezethetők. A faktoranalízis segítségével az is kiderült, hogy az átjárás és kapcsolattartás motivációi sokszínűek, mégis szorosan kapcsolódnak az egzisztenciális lehetőségek, személyes kapcsolatok és szórakozási lehetőségek dimenzióihoz. A két település közötti eltérések nem csupán statisztikai, hanem társadalmi és kulturális dimenzióban is szignifikánsak, és ezek a különbségek erősítik a közösségi kapcsolatokat. Mindezek alapján megállapíthatom, hogy a két település közötti kapcsolatok gazdag hagyományokra és értékekre támaszkodnak, amelyek kulcsfontosságúak a fenntartható és összetartó közösség kialakításához és fejlesztéséhez.

4.4.2. A falvak hátrányai és előnyei az egységesülési folyamatok szempontjából

Ez az alfejezet részletesen vizsgálja a falvak előnyeit és hátrányait az egységesülési folyamatok szempontjából. Az értekezés fókuszában a reintegrációs folyamatokra gyakorolt hatásuk áll, melyek kulcsfontosságúak a helyi közösségek fejlődése szempontjából. Az előnyök és hátrányok részletes felsorolása nemcsak a települések jelenlegi helyzetének megértését szolgálja, hanem feltárja azt is, hogy milyen tényezők és társadalmi interakciók játszanak szerepet a reintegráció támogatásában vagy éppen gátolásában. A kétdimenziós elemzésében a helyi problémánál részletesen vizsgáltam az Ipolyhídvég és Drégelypalánk falvakat, kitérve az egzisztenciális, demográfiai és társadalmi problémákra. A részletes kérdőív alapján mélyültek el a települések lakói gondolataikban és érzéseikben a falvak jelenlegi állapotáról. Most az elemzés eredményeit és azok összefüggéseit fogom bemutatni. A fejezet első szakaszában az egzisztenciális és demográfiai problémák kerülnek előtérbe, kiemelve a lakosság által közös módon észlelt kihívásokat mindkét településen. Az elemzés segítségével lehetőségünk nyílik a helyiek értékrendjének és az egyes problémák súlyosságának megértésére, és hogy ezek milyen módon befolyásolják a reintegrációs folyamatokat. Az elemzés során hangsúlyt kapott a demográfiai változások társadalmi szerkezeti hatása és az észlelt gazdasági elmaradottság. Ezen túlmenően, egy interjúrészlet is kiemelte azokat a konkrét problémákat, amelyek mindennapi életüket befolyásolják, és ahol a helyi cigány közösség szerepe is kiemelkedett. Az elemzés folytatása további rétegeket fedett fel, kitérve az Ipolyhídvég és Drégelypalánk lakóinak eltérő viszonyulására a demográfiai és gazdasági kihívásokhoz. Az eltérő gazdasági helyzet és a történelmi hátterek mellett, az interjúkban is megmutatkozott, hogy az Ipolyhídvégiek inkább más területeken keresik a munkát, ami szorosan kapcsolódik a település gazdasági elmaradottságához.

A többváltozós faktoranalízis lehetővé tette számunkra, hogy feltérképezzük, mennyire fontos a helyiek számára a településük pozitív vagy negatív megítélése, és hogy ennek milyen hatása van a reintegrációs folyamatokra. Az adatok elemzése során elsősorban az egzisztenciális és demográfiai problémák kerültek előtérbe, melyeket a lakosok a két településen azonos módon észleltek. Az előnyök és hátrányok bemutatása során a skála 1-től 5-ig terjedt, és az átlag alapján az egzisztenciális és demográfiai problémák jelentették a legnagyobb aggodalmat mindkét település lakosai körében (23. és 24. ábra).

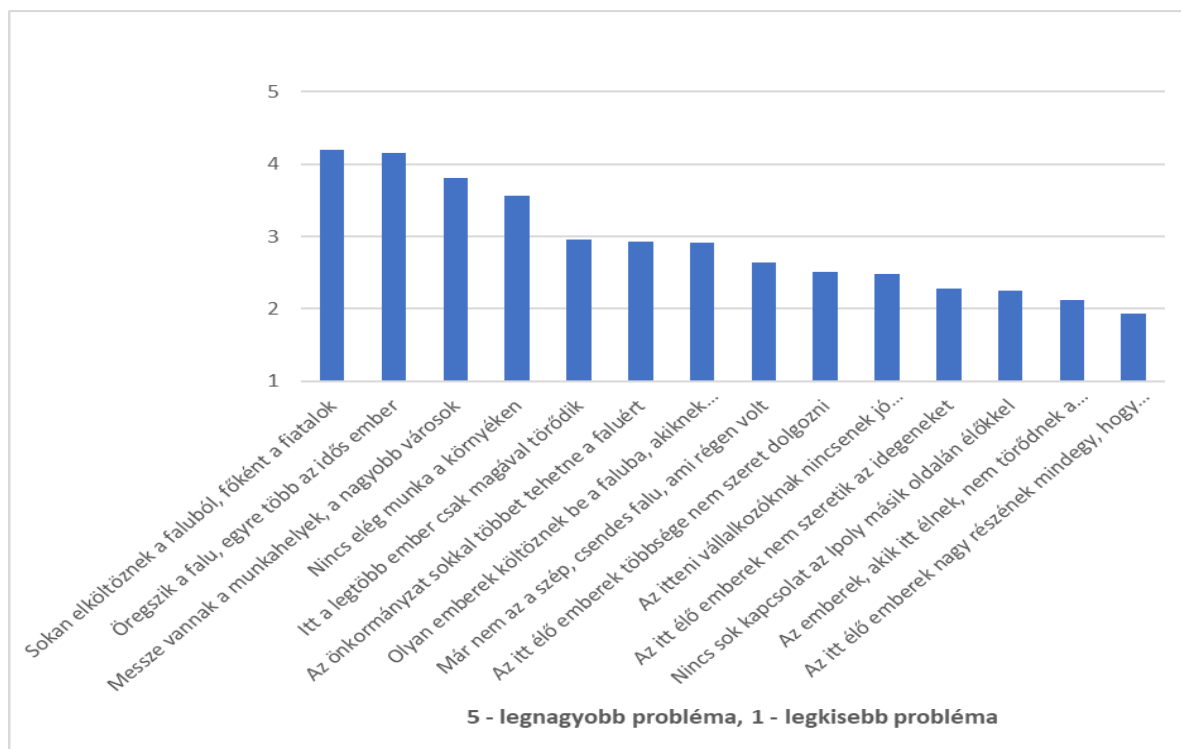
23. ábra: Melyek a legnagyobb problémák Ipolyhídvégén

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A kérdőív válaszainak kétdimenziós elemzését tovább bővítettem a helyi problémák témakörében és településekre is kiterjesztettem.

Az Ipoly mente gazdasági és infrastrukturális szempontból jelenleg is hátrányos helyzetű régió, ami megerősödik a különféle gazdaságföldrajzi és térségi szakirodalmi publikációkból nyert információkkal, valamint az empirikus kutatások és megfigyelések alapján szerzett adatokkal. Ezen túlmenően az egzisztenciális problémák összefüggenek a demográfiai problémákkal, legalábbis a lakosok által kiválasztott és közölt adatok szerint, amelyeket együttesen értelmezek. A reintegráció szempontjából fontos lehet, hogy az egzisztenciális okok miatt a fiatalok elvándorolnak, akik potenciálisan örökölhették a helyi társadalmi és emberi kapcsolatokat. Ennek eredményeként ez a generáció ki is hagyhatja a település életét és az esetleges határon átnyúló integrációs folyamatokat, hacsak nem találnak munkalehetőséget a szomszédos területeken, amint az a kétezres évek elején gyakran előfordult. Az interjúk során megtudtuk, hogy jelenleg az ipolyhídvégi fiatalok főként külföldön találnak munkát. A demográfiai folyamatok (öregedés, elköltözések) hosszabb távon is befolyásolhatják az egységesülési folyamatokat. Az öregedésnek lehetnek pozitív vonatkozásai is, mivel az idősebb generációk erőteljesebben ápolják a kapcsolati

hagyományokat az Ipoly folyó másik oldalával (az interjúk szerint). Azonban fontos, hogy az emberi kapcsolatokat, együttműködéseket átadjuk, örökítsük és gyakoroljuk, mert az idősebb társadalmi közösségek hamarabb eltűnhetnek, és ez a reintegráció motorját veszélyeztetheti.

24. ábra: Melyek a legnagyobb problémák Drégelypalánkon

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Fontos kérdés lehet további elemzések szempontjából, hogy vannak-e különbségek a két település között? Ha összevetem a két települést, először is Ipolyhídvég esetében láthatjuk, hogy a legkiemelkedőbb probléma a munkahelyek távolsága, ami egyértelműen az egzisztenciális szempontból történő megközelítése a problémáknak. A többi probléma jóval kevesebb jelentőséggel bír. Drégelypalánk esetében viszont két probléma is kiemelkedik: sokan elköltöznek a faluból, különösen a fiatalok, és a falu lakossága elöregszik, ami negatív demográfiai folyamatokkal jár. Tehát míg Ipolyhídvégen elsősorban az egzisztenciális problémák kerülnek előtérbe a saját településükkel kapcsolatban (majd ezeket követik a demográfiai problémák), addig Drégelypalánkban a legfőbb problémát a negatív demográfiai folyamatok jelentik. Ezek az információk arra engednek következtetni, hogy mind a munkahelyek hiánya, mind pedig a fiatalok elvándorlása és a falu elöregedése a térség gazdasági hátrányos helyzetéből ered. A térség perifériává vált, és régi

konzerválódott állapotát őrzi. A két településen eltérő vélemények és hozzáállások is kialakulhattak az egyes negatív vagy pozitív folyamatokkal kapcsolatban. Érdekes mélyebb szempontok alapján, többváltozós faktoranalízis segítségével vizsgálni és bemutatni ezt a jelenséget. Először a két települést együttesen elemeztem (22. táblázat).

22. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön a lakosok - többváltozós elemzés

Válaszok - magyarázatok	1. faktor A helyi közösségi identitás meggyengülése	2. faktor A demográfiai változásokat negatívan megítélők	3. faktor A közösségi magatartást negatívnak megítélők	4. faktor Negatív foglalkoztatási lehetőség
<i>nincs sok kapcsolat a másik oldalán élőkkel</i>	0,770	0,106		0,110
<i>nem szeretik az idegeneket</i>	0,710		0,179	
<i>nem törődnek a hagyományokkal</i>	0,661		0,161	0,233
<i>nem szeretnek dolgozni</i>	0,638	0,108	,290	
<i>már nem az a faluként régen</i>	0,581	0,384	-0,419	
<i>sokan elköltöznek</i>	-0,150	0,822	0,102	0,237
<i>beköltöznek a faluba</i>	0,301	0,634	0,112	-0,296
<i>öregszik a falu</i>	0,198	0,554	0,148	0,162
<i>magával törődik</i>		0,112	0,635	0,270
<i>nemzetiség nem számít</i>	0,220		0,555	
<i>vállalkozóknak nincsenek jó kapcsolataik</i>		0,152	0,553	0,112
<i>messze vannak a munkahelyek</i>			0,182	0,770
<i>nincs elég munka a környéken</i>	0,255	0,187	0,154	0,675
<i>önkormányzat többet tehetne</i>	0,315	0,319	0,361	-0,384

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A négy véleménycsoport a következő lett a faktoranalízis alapján (22. táblázat):

- 1. faktor: „*A helyi közösségi identitás meggyengülése*”,
- 2. faktor: „*A demográfiai változásokat negatívan értékelők*,
- 3. faktor: „*A közösségi magatartást negatívnak megítélők*,
- 4. faktor: „*Negatív foglalkoztatási lehetőség*”.

Az első faktorban azok véleménye domborodott ki, akik a településén a legnagyobb problémának a reintegrációs folyamatokhoz kapcsolódó személyi kapcsolatok fontosságának hiányát (*nincs sok kapcsolat az Ipoly másik oldalán élőkkel*), a hagyományok egyre erőteljesebb háttérbe szorulását tartották problémásnak (*az emberek, akik itt élnek, nem törődnek a hagyományaikkal*). A hagyományaiknak fontos része a kapcsolódás a másik településhez (magyar–magyar, regionális palóc identitásból fakadó kötődések, és a legfontosabb a családi–rokon kötelékekből származó interakciók), ami összeköti őket a vizsgált határtérségben.

23. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön a lakosok – rotációs mátrix komponensei

Komponens faktor	Rotáció utáni saját érték	Rotáció után a faktorok súlya (%) (variancia)	Kumulatív százalék (%)
<i>1. A helyi közösség identitásának meggyengülése</i>	2,661	19,010	19,010
<i>2. A demográfiai változásokat negatívan megítélők</i>	1,734	12,389	31,399
<i>3. A közösségi magatartást negatívnak megítélők</i>	1,567	11,192	42,591
<i>4. Negatív foglalkoztatási lehetőség</i>	1,520	10,860	53,451

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Az első faktor saját értéke 2,661 a többi 1,734 és annál alacsonyabb (23. táblázat). Megállapítható, hogy az 1. faktor kiemelkedik. Az első faktor magyarázó értékének jelentősége megerősítette azt a konzekvenciát, hogy településük jövőjének érdekében fontos, hogy az összeköttetések élők legyenek, vagyis az integráció meglétének kérdését, vagy éppen folyamatainak csökkenését nagyon fontos problémaként tartják számon. A véleménytípus erősségének alapján (első faktor) nagyon káros probléma a két település közötti egységesülési tendenciák meglétének hiánya. Szintén problémának élik meg, hogy változik a település képe, a hangulata (*már nem az a szép, csendes falu, ami régen volt*),

illetve azt a választ is hozzá kell társítani, hogy mert ezzel változik a helyi társadalom mentalitása is, amely „élet idegenné” teheti a másik településsel való személyi kapcsolatok kialakítását. *„Az nem túl vonzó dolog, amikor megy a turista, vagy megjön egy kétszáz fős diáksereg és akkor mennek gyalog az úton és olyankor egy-két cigánygyerek megjegyzést tesz ott a lányokra. Meg volt már egy-két olyan eset is, amikor visszafordultak, mert megijedtek. Emellett sok energiát kell abba beleölni, hogy ne szemeteljenek, mert erre mennek a turisták a Drégely várhoz. Mert a cigányember nem ugyanolyan, mint mi vagyunk, hanem maga az életmódjuk, meg, ahogy időnként viselkednek, azt kell, hogy mondjam, hogy nem túl turistacsalogató.”* – Drégelypalánk volt polgármesterével 2017-ben készített interjúból részlet. Elsőre úgy érezhetjük, hogy az itt élő emberek nem szeretik az idegeneket. Ugyanakkor ne felejtsük el, hogy ezt a település problémájaként értékelik ebben a véleménycsoportban gondolkodók. A kapcsolatteremtésben zártabb gondolkodása van a településen élőknek, ami azt jelenti, hogy nyitottabbnak kéne lenni az új kapcsolatok irányába. Ebben a tekintetben értelmezhetjük oly módon is, hogy a kapcsolatteremtés képességének nyitottsága az integrációs folyamatok inputja.

Így érkezve el a második faktorhoz, már nem ér meglepetésként minket, hogy olyan véleményhalmaz alakul ki ebben a faktorban, amelynek közös absztrakciós gondolkodás típusa a *„demográfiai változásokat negatívan ítéli meg”*. Azon válaszadókat, akiket ez a közös gondolkodás típus jellemez (*sokan elköltöznek, öregszik a falu, beköltöznek a településre*) azt érzik problémának, hogy a településük demográfiai így a társadalmi szerkezetében is változások történtek, vagyis a hagyományos társadalmi szerkezet, kapcsolati hálók megszűnhetnek, megváltoznak a falun belül, de akár a két falu között is, vagyis fontos számukra az egységesülési folyamat. A reintegrációs és az integrációs folyamatok szempontjából ez fontos emberi és társadalmi megnyilatkozás.

A harmadik faktor esetében a települések belső kohéziójának a gyengülését vetik fel problémaként az ott lakók (*magával törődik, nemzetiség nem számít, vállalkozóknak nincsenek jó kapcsolataik*). Ha visszatekintünk, érezhetjük, hogy ez idáig a faktorok kiegészítették egymást, felfedezhetünk kapcsolódási pontokat. A gondolkodási típus esetében is, vagyis *„a közösségi magatartást negatívnak megítélők”* faktorában is érezhetjük összefüggést az előző két faktoral, hiszen ebben a faktorban is a helyiek érzékenyek a helyi társadalomban zajló folyamatokra, hogy a faluk társadalmának kohéziója gyengülő irányt vett. Ezt a változást vélik felfedezni és negatívnak tartják. Vagyis ismételten leszűrhetem, hogy a helyi társadalomban, a társadalom dimenzióinak folyamataiban történt változásokat fontos tényezőként érzékelik a helyi lakosok az egységesülési folyamatok

tükrében. Már *nem az a falu, mint volt*, szinte folyathatjuk a gondolatot, hiszen az ott élőknek *a nemzeti identitásuk nem számít, öregszik a falu, a vállalkozóknak nincsenek jó kapcsolatai, az emberek magukkal törődnek.*

A negyedik vélemény típusban egyértelműen látható, hogy az egzisztenciális életüket befolyásoló észrevételeik vannak, gondolkodásuk tekintetében megélhetési problémákat vetnek fel a lakhelyük hiányosságai kapcsán. Azt érzik nagy problémának az így gondolkodó helyiek, hogy nincs elég munka, amely biztosítaná helyben a megélhetést. Jelentőséggel bíró tényező az ebben a faktorban szereplő két változó teljes értelmezése, hogy *messze vannak, és nincs elég munka a környéken.* Az, hogy úgy ítélik meg, hogy nem a környéken vannak munkahelyek vagy utazni kell, hogy eljussanak oda, az azt is jelentheti, hogy egyébként meg szeretnék, ha otthonról járhatnának a település környékére dolgozni, vagy akár a szűkebb régióban találnának munkát. Nem zárkóznak el attól, és nem tartanak problémának, ha az Ipoly másik felén lenne közelebb munkahely, mert ragaszkodnak a szülőföldjükhöz, a térségükben való egzisztenciális boldoguláshoz. Az pedig, hogy saját egzisztenciális szükségletükön keresztül látnak egy térségi problémát, még nem jelenti azt, hogy ne lenne számukra fontos a szülőföldhöz vagy a szűkebb régióhoz való ragaszkodás, illetve ennek a térségnek a gazdasági egységesülése.

A következő elemzésben arra voltam kíváncsi, hogy a két falu lakosait mennyiben eltérő, vagy hasonló gondolkodásmód jellemzi a faktorok alapján, illetve amennyiben vannak különbségek, vajon szignifikáns különbségekről beszélhetünk-e (24. táblázat).

24. táblázat: Hogyan viszonyulnak a faktorokhoz a vizsgált települések

Település	Mutató	1. faktor A helyi közösségi identitás meggyengülése	2. faktor A demográfiai változásokat negatívan megítélők	3. faktor A közösségi magatartást negatívnak megítélők	4. faktor Negatív foglalkoztatási lehetőség
Ipolyhídvég	átlag	0,076	-0,410	0,076	0,269
	szórás	1,070	1,024	1,024	0,957
	szórás- négyzet	1,144	1,048	1,048	0,917
Drégelypalánk	átlag	-0,073	0,397	-0,074	-0,260
	szórás	0,896	0,764	0,946	0,946
	szórás- négyzet	0,802	0,583	0,895	0,895
<i>Szignifikancia</i>		<i>ns</i>	<i>Szign. 0,000</i>	<i>ns</i>	<i>Szign. 0,000</i>

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Az első és a harmadik faktorhoz való viszonyulás eredményei nem szignifikánsak, vagyis a két település közötti különbség véletlenszerű. Ennek ellenére az első és harmadik faktorhoz való viszonyulás a két település között megkülönböztethető. A helyi identitás meggyengülését az ipolyhídvégiek inkább problémának gondolják, mint a drégelypalánkiak, s ugyanez érvényes a harmadik faktor eredményeinél is. Az ipolyhídvégiek a közösségi magatartás negatív megítélésének véleményét jobban átérzik, mint a drégelypalánkiak, utóbbiak viszonyulásának átlaga a faktorhoz negatív előjelű. A két település lakosainak második és negyedik faktorokhoz való viszonyulásának különbsége szignifikáns. Az ipolyhídvégiek a demográfiai változások negatív megítélését nem tartják olyan meghatározó problémának az átlag előjeléből ítélve, ellentétben a drégelypalánkiakkal, akik a demográfia szerkezetben történő változásokat a településük negatív tendenciái köré sorolják. Ez jelzés értékű, hiszen az előző fejezetben a társadalmi szerkezet és demográfiai vizsgálatoknál azt érzékeltették az adatok, hogy Drégelypalánk és Ipolyhídvégi településen a demográfia mutatóiban azért vannak eltérések. Drégelypalánk lakosságának társadalmi szerkezete többet változott, mint Ipolyhídvégé. Valószínűleg ezért is tartják a drégelypalánkiak érzékelhetőbb problémának a demográfiai változásokat. Az eredmények olvasatából a megfigyelésekből, az adatok kétdimenziós elemzéséből és az interjúkkal kiegészítve azt a tényt állapíthatom meg, hogy a drégelypalánkiak elsősorban a roma/cigány lakosság bevándorlását és megtelepedését érzékelik problémaként a demográfia változások negatív megítélése alatt. Részlet egy 60 éves drégelypalánki asszonnyal 2018-ban készült interjúból: *„Ott vagyok szedni a málnát, cigány kölykek 3-4 megfogja a pár deka málnát és viszi. Megyek, ki reggel 5 órakor szedik a cigányasszonyok az én málnámat, mondom segíthetek? ...már Drégelyt elfoglalták sajnos. 68 tanuló van általános iskolába, ebből mind a 68 cigány, a mieinknek el kell menni máshová, mert lehúzzák őket színvonalban.”*

Mivel Ipolyhídvég esetében a demográfiai változások társadalom szerkezeti hatásai kevésbé érzékelhetők, ezért is van eltérés a viszonyulást tekintve a kettes faktornál a két település között.

A negyedik faktor esetében a viszonyulási különbségek a két település között szintén szignifikánsak. Az ipolyhídvégiek az átlaguk alapján erőteljesebben viszonyulnak ehhez a faktorhoz, mint a drégelypalánkiak, bár a palánkiak átlaga sem negatív előjelű. A különbség a két település viszonyulását tekintve szignifikáns, nem véletlenszerű. Ezt az interjút is alátámasztják, mivel inkább az ipolyhídvégiektől érkezett visszajelzés azzal kapcsolatban, hogy saját környékükön nem találnak munkát, több esetben német nyelvterületeken, vagy éppen az Ipoly folyó másik felén, Nógrád megyében, Budapest környezetében, illetve

szlovák nyelvterületeken lesz munkájuk. Ismét megerősítést nyer az Ipoly mente északi részének történelmi (és politikai) helyzetéből fakadó gazdasági elmaradottsága, amelyet a történelmi szakirodalmi forrásokból információkat összegyűjtöttem.

Arra a kérdésre, hogy Ipolyhídvégen találnak-e otthon munkahelyeket a produktív korban lévők, több ilyen hasonló választ is kaptam: *„Mindenki eljár, a 90%-a és nagyon sok a kamionsofőr; mert ez fizet, ehhez csak vezetni kell tudni idézőjelbe és szóval ez miatt eljárnak heteznek, hónapoznak és ez miatt nagyon kevés az ember, és a fiatalok is mennek, mert ugye kell nekik a pénz.”* – egy 20-30 év közötti Ipolyhídvégi lakossal (férfi, informatikus, vállalkozó) 2018-ban készített interjúból részlet.

Összefoglalásként ezt az elemzési részt: az integráció-reintegráció szemléletén keresztül vizsgálva az eredményeket, kiderült, hogy a két település bizonyos problémák sorrendjét, vagyis súlyát egész máshogy látja. Ezért is érdemes településekre szétbontva külön-külön is faktoranalízist végezni. Mivel az előző fejezetekben a társadalom-szerkezet bemutatásánál, illetve a demográfiai állapot és gazdasági mintázatok valamelyest eltérőek, valamint az előző faktoranalízises elemzések eredményeit és elemzéseit összevettem, jó okom volt feltételezni, hogy ezekből következő eltérések akár a faktorok különböző sorrendjét, vagy újabb faktorok előfordulását igazolhatják. Vagyis a hangsúlyok a társadalmi gazdasági problémákat tekintve másmilyenek is lehetnek, és az egyértelműen hatással van a két település reintegrációs folyamatainak motívumaira. Ahogyan az ipolyhídvégiek látják a problémáikat (25. táblázat), mutatja, hogy öt faktor az, amelyeknek saját magyarázó értéke súlyosabb. Az elemzés tekintetében a korábbiakhoz képest változott a sorrend a vélemény típusok súlya alapján, ugyanakkor ez az ipolyhídvégi társadalom-szerkezeti adatai és gazdasági mintázatának ismeretei alapján nem meglepő, sőt inkább a statisztikai adatok és az elemzés adatai egymást erősítő információk.

Az eredményeket tekintve, a 25. táblázatban jól látható, hogy érdemes volt településre is szétbontva megvizsgálni, vajon az ott élők milyen problémákat látnak a saját lakóhelyükön a reintegrációs folyamatok tükrében. Az ipolyhídvégieknél a faktorok sorrendje is változik az előző közös vizsgálathoz képest, és egy újabb (ötödik) vélemény típus is megjelenik, amelyik különböző meghatározó változók révén a helyi „elit” gyenge teljesítményét is problémának tartja. A reintegrációs folyamatok vizsgálatában érdemes figyelni arra, hogy kiemelkedő problémaként ítélik meg a hídvégiek (első faktor), hogy a *helyi közösségi identitás és a helyi hagyományok gyengülnek*. Mindez azért fontos, mert éppen a helyi

identitásban és hagyományokban van mélyen beágyazódva a két település közötti szoros viszony, az összekapcsolódás öröksége.

25. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön az ipolyhídvégiek

Válaszok - magyarázatok	1. faktor A helyi közösség identitásának és hagyományainak meggyengülése	2. faktor Megtartó képesség hiánya	3. faktor Társadalmi és demográfiai változásokat negatívan megítélők	4. faktor Kohéziós kötődések megkopása	5. faktor A helyi „elit” gyenge teljesítménye
<i>nincs sok kapcsolat a másik oldalon élőkkel</i>	0,776		0,226	0,113	-0,147
<i>nem törődnek a hagyományokkal</i>	0,769	0,181			0,110
<i>nem szeretnek dolgozni</i>	0,746	0,145			0,329
<i>nem szeretik az idegeneket</i>	0,718				0,325
<i>már nem az a falu, mint régen</i>	0,682		0,301	-0,103	-0,255
<i>öregszik falu</i>	0,497	0,232	0,462	0,160	
<i>nincs elég munka a környéken</i>	0,218	0,798			
<i>a fiatalok közül sokan elköltöznek</i>		0,654!	0,526!	0,111	
<i>idegenek beköltöznek</i>	0,171		0,763		0,285
<i>magával törődik</i>		0,143		0,833	
<i>messze vannak a munkahelyek</i>	0,159	0,582	-0,128	0,588	0,177
<i>nem számít a nemzetiség, hogy (szlovák vagy magyar)</i>		-0,128	0,450	0,523	0,249
<i>önkormányzat többet tehetne</i>	0,255	-0,144	0,148	0,151	0,713
<i>vállalkozóknak nincsenek jó kapcsolataik</i>		0,391	0,226		0,631

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Amennyiben úgy vélik az ott élők, hogy ez megkopik, úgy az összetartozás fontosságának érzése is gyengülhet. Ez a faktor jobban jellemzi a hídvégieket, mint a többi. Ha ennek a problémának a megléte a helyiek szerint valóban ilyen meghatározó, az az egységesülési folyamatokat befolyásolhatja, a határon átívelő, múltból gyökerező személyes kapcsolatok alakulását, vagy a két település történelmi múltjából fakadó interakciókra is hatással van. Pozitív a kutatás szempontjából, hogy ezt problémának tartják. A többi négy faktor majdnem azonos súllyal bír, a sorrendjüket tekintve lehet érdekes az előző elemzéshez

képest, ugyanis az ipolyhídvégiek szerint a második fontos probléma a *megtartó képesség hiánya*, amely visszautal arra a tényre, hogy a régió száz éve elmaradott térség az új államban, de a reintegráció szempontjából fontos, hogy újabban már kevésbé Magyarország, vagyis a határ másik oldala a célország munkahelyek tekintetében, hanem inkább Nyugat-Európa (pl. Ausztria). Az interjúkkal együtt elemezve ezt vonhatjuk le konklúzióként, vagyis a munkahelyek hiánya manapság nem biztos, hogy a 2000-es évek elején még meglévő magyarországi munkavállalásból származó integrációs folyamatokat erősíti, ugyanis abban az időszakban az Ipoly folyó másik oldalán vállalt munkának is köszönhetően születtek újabb baráti kapcsolatok a meglévő, vagy elhalt rokoni kapcsolatok mellett. Ez változhat a mostani folyamatok tekintetében, azonban a kutatási téma szempontjából mindenképpen figyelemre méltó, hogy a hídvégiek problémának tartják azt, hogy nem helyben vagy a környéken (akár a jól megszokott magyarországi oldalon) találnak munkát. Ezt igazolják ebben a vélemény típusban található változók is: *nincs elég munka a környéken, a fiatalok közül sokan elköltöznek, messze vannak a munkahelyek*.

26. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön az ipolyhídvégiek – rotációs mátrix komponensei

Komponens faktor	Rotáció utáni saját érték	Rotáció után a faktorok súlya (%) (variancia)	Kumulatív százalék (%)
<i>1. A helyi közösségi identitás és hagyomány meggyengülése</i>	3,151	22,510	22,510
<i>2. Megtartóképesség hiánya</i>	1,732	12,373	34,883
<i>3. Társadalmi és demográfiai változásokat negatívan megítélők</i>	1,522	10,875	45,758
<i>4. Kohéziós kötődések megkopása</i>	1,405	10,038	55,796
<i>5. A helyi „elit” gyenge teljesítménye</i>	1,394	9,956	65,752

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A negyedik faktor esetében már az előzőekben is leírtam, hogy ennek miért van jelentősége a téma kapcsán, ugyanis a helyi társadalmi kohézió gyengülésének problémája (*kohéziós kötődések megkopása*) a reintegrációs folyamatokat gyengítheti, de mindig fontos emlékeznünk, hogy ezt a helyiek problémának tartják, vagyis a reintegrációs szemléletben a

konklúzió az lehet, hogy ez pozitív folyamat, ezt a problémát érzékelik a hídvégiek. Az ötödik vélemény típus pedig egy érdekes elem. Bizonyára egy része a helyi társadalomnak a „helyi elittől” többet vár, akár gazdaságilag is, akár a kapcsolatok kiépítése tekintetében. Mindenképpen az, hogy külön vettem elemzés alá Ipolyhídvéget a helyi problémák kapcsán különbözőséget mutatott a két település egységes elemzéséhez képest (26. táblázat).

Drégelypalánk esetében (27. táblázat) még érdekesebb sajátosságokat tapasztalhatunk arról, hogy mit is tekintenek a saját településük problémáinak az integráció szemüvegén keresztül.

27. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön a drégelypalánkiak

Válaszok - magyarázatok	1. faktor A helyi társadalmi szerkezet változását negatívan megítélők	2. faktor A kohézió megkopása	3. faktor A helyi identitás fellazulása és mentális megváltozása	4. faktor Negatív foglalkoztatottság	5. faktor A demográfiai változásokat negatívan megítélők
<i>már nem az a falu, mint régen</i>	0,796	-0,137		0,205	
<i>idegenek beköltöznek</i>	0,665	0,130	0,223	-0,140	
<i>nincs sok kapcsolat a folyó másik oldalán élőkkel</i>	0,576!	0,101	0,525!	0,174	-0,147
<i>önkormányzat többet tehetne</i>	0,496	0,390		-0,304	0,109
<i>sokan csak magukkal törődnek</i>		0,795			0,236
<i>nem törődnek a hagyományokkal</i>	0,278	0,636	0,102	0,168	
<i>vállalkozóknak nincsenek jó kapcsolataik</i>		0,514	0,274	0,197	-0,191
<i>nem szeretnek dolgozni</i>	0,168	0,445!	0,436!	-0,310	0,145
<i>nem számít a nemzetiség, hogy (szlovák vagy magyar)</i>			0,813		0,107
<i>nem szeretik az idegeneket</i>	0,417	0,264	0,491		
<i>messze vannak a munkahelyek</i>				0,861	
<i>nincs elég munka a környéken</i>	0,122	0,360	0,279	0,523	0,215
<i>a fiatalok közül sokan elköltöznek</i>			-0,125	0,119	0,734
<i>öregszi a falu</i>	-0,115		0,246		0,730

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Amennyiben Ipolyhídvég eredményeivel összevetjük, akkor nem csak a faktorok sorrendjében van változás, vagy a magyarázó értékük különbségeiben, hanem a faktorok elnevezésében is. A drégelypalánkiak esetében egyes vélemény típusokban a faktoranalízis után más összetételű változók kapnak helyet, így a problémacsoportok értelmezése is, a problémákról való gondolkodásnak is más lesz.

A reintegráció szempontjából, az, hogy a két falu faktorjainak struktúrájában, gondolkodástípusai között különbség van, az ismételten azt erősíti, hogy a két település társadalmi struktúrája különbözik, vagyis megváltozott egymáshoz képest. Drégelypalánk esetében a vélemény típusok magyarázó értékének súlya között nincs akkora különbség, mint például az előző, ipolyhídvégi faktoranalízisnél, ahol az első faktor nagyon kiemelkedett, mint gondolkodási típus. A vélemény típusok absztrakciós elnevezése is más, mint Ipolyhídvég esetében. A változók összetétele alapján faktoranalízis után a faktorok (27. táblázat):

- 1. faktor: „*A helyi társadalmi szerkezet változását negatívan megítélők*”,
- 2. faktor: „*A kohézió megkopása*”,
- 3. faktor: „*A helyi identitás fellazulása és mentalitás megváltozása*”,
- 4. faktor: „*Negatív foglalkoztatottság*”,
- 5. faktor: „*A demográfiai változásokat negatívan megítélők*”.

A drégelypalánki faktor-eredmények együttes értelmezése is érdekes, ha megnézzük mind az öt faktort lehetséges összefüggésüket tekintve. A faktorok elnevezéseit olvasva az vehető ki, hogy a társadalmi szerkezetben valószínűleg erőteljes változásokat zajlottak le, a faktorok sokszor visszautalnak erre az elnevezésükben. Mindegyik faktorban negatív tendenciaként megjelenik, hogy a helyi társadalomban valami megváltozott, mindeközben a változóknál visszatérően hangsúlyosak azok a magyarázó értékek, hogy *már nem az a falu, mint régen, elköltözés, beköltözés, idegenek, nem szeretnek dolgozni, mentális változás*, stb. Az egységesülési folyamatokat ez erőteljesen befolyásolhatja. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a reintegrációs folyamatok ettől nem működnének, csak mást tekintenek problémának egyik vagy másik településen éppen a reintegrációs folyamatok tükrében. A drégelypalánkiak a település problémájaként értelmezik a reintegráció vetületében a demográfiai változásokat. Azt a gondolkodás típust kialakítva ezzel, hogy a településen a lakosság (őslakosság) elöregedésével, kihalásával, elköltözésével, újak betelepülésével (romák/cigányok – és ez itt egy fontos aspektus) „megváltozott helyzet” miatt esetleg nem olyan kapcsolatok vannak a másik településsel, mint régebben.

28. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön a drégelypalánkiak – rotációs mátrix komponensei

Komponens faktor	Rotáció utáni saját érték	Rotáció után a faktorok súlya (%) (variancia)	Kumulatív százalék (%)
<i>1. A helyi társadalmi szerkezet változását negatívan megítélők</i>	1,976	14,117	14,117
<i>2. A kohézió megkopása</i>	1,908	13,631	27,748
<i>3. A helyi identitás fellazulása és mentalitás megváltozása</i>	1,671	11,933	39,682
<i>4. Negatív foglalkoztatottság</i>	1,379	9,853	49,534
<i>5. A demográfiai változásokat negatívan megítélők</i>	1,284	9,172	58,706

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Bár a faktorok súlya között (28. táblázat) nincs nagyon nagy különbség, mégis a faktorok sorrendjében első a „*társadalmi szerkezet változását negatívan megítélők*” érzékeltetik velünk azt, amit az előbbieken már kifejtettem, hogy megváltozott a helyi lakosság összetétele. Az ipolyhídvégiekhez képest a drégelypalánkiak teljesen más sorrendet állították fel a problémák esetében. Bizonyos faktorok elnevezésében is tükröződik, hogy más problémákra érzékenyebbek (29. táblázat).

Összefoglalva: ez azt mutatja, hogy a száz év alatt az elkülönült történelmi múlt, gazdasági, politikai, társadalmi történések más helyzetben találják a településeket a határok légiesültsége után. Vagyis a reintegrációs folyamatokkal kapcsolatosan, amelyeket az eddigi eredményeink nem zártak ki, sőt inkább megerősítettek, konklúzióként meg kell említeni, hogy sok esetben más a motivációja az egységesülésben a két településnek.

Megnézve a 29. táblázatot, és összehasonlítva a két település gondolkodás típusainak faktorait, azt láthatjuk, hogy a lakosok a lakóhelyük legnagyobb problémáinak bizonyos társadalmi folyamatokat látják az emberi dimenziók szintjén. Valójában, ha jobban mögé tekintünk a gondolkodás típusainak, akkor találunk összefüggéseket a települések problémái között (*a helyi identitás meggyengülés, a társadalmi szerkezet változását negatívan megítélők, a demográfia változásokat negatívan megítélők, a kohézió hiánya*), ugyanakkor persze különbségeket is láthatunk az ipolyhídvégi és drégelypalánki lakosok problémái között a *helyi elit gyenge teljesítményének megítélése, vagy a negatív foglalkoztatottsági*

probléma kapcsán. A kutatási témát illetően az integráció társadalmi dimenzióinak halmazában találhatjuk meg ezeket a problémákat.

29. táblázat: Milyen problémákat látnak a településükön az ipolyhídvégiek és a drégelypalánkiak

Faktorok sorrendje magyarázó értékük súlya alapján	Ipolyhídvég	Drégelypalánk
1.	A helyi közösség identitásának, hagyományainak meggyengülése 3,151	A helyi társadalmi szerkezet változását negatívan megítélők 1,976
2.	Megtartóképesség hiánya 1,732	A kohézió megkopása 1,908
3.	Társadalmi és demográfiai változások negatívan megítélők 1,522	A helyi identitás meggyengülése és mentalitás megváltozása 1,671
4.	Kohéziós kötődések megkopása 1,405	Negatív foglalkoztatottság 1,379
5.	A helyi „elit” gyenge teljesítménye 1,394	A demográfiai változásokat negatívan megítélők 1,284

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A két településre lebontva külön-külön érdemes volt még azt is megvizsgálni, hogy egyes társadalmi csoportok életkor alapján (szintén kemény változók), vajon hogyan viszonyulnak egyes faktorokhoz (30. táblázat, One-Way ANOVA – Post Hoc Test), van-e az életkor szerint szignifikáns összefüggés egyes problémákhoz való viszonyulásukat tekintve a lakhelyükön?

30. táblázat: Életkor szerinti szignifikáns összefüggések Ipolyhídvégen egyes problémákhoz való viszonyulásukat tekintve a lakhelyükön

Faktor	Életkor	Átlag	Szórás	Szignifikancia
1. Megtartóképesség hiánya	18-39 éves	-0,736	1,020	
	40-59 éves	-0,365	1,041	0,038
	60-X éves	-0,253	1,004	szignifikáns
	<i>összesen</i>	-0,421	1,031	
2. Kohézió meggyengülése	18-39 éves	-0,101	1,077	
	40-59 éves	0,293	0,913	0,04
	60-X éves	0,511	0,805	szignifikáns
	<i>összesen</i>	0,274	0,946	

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

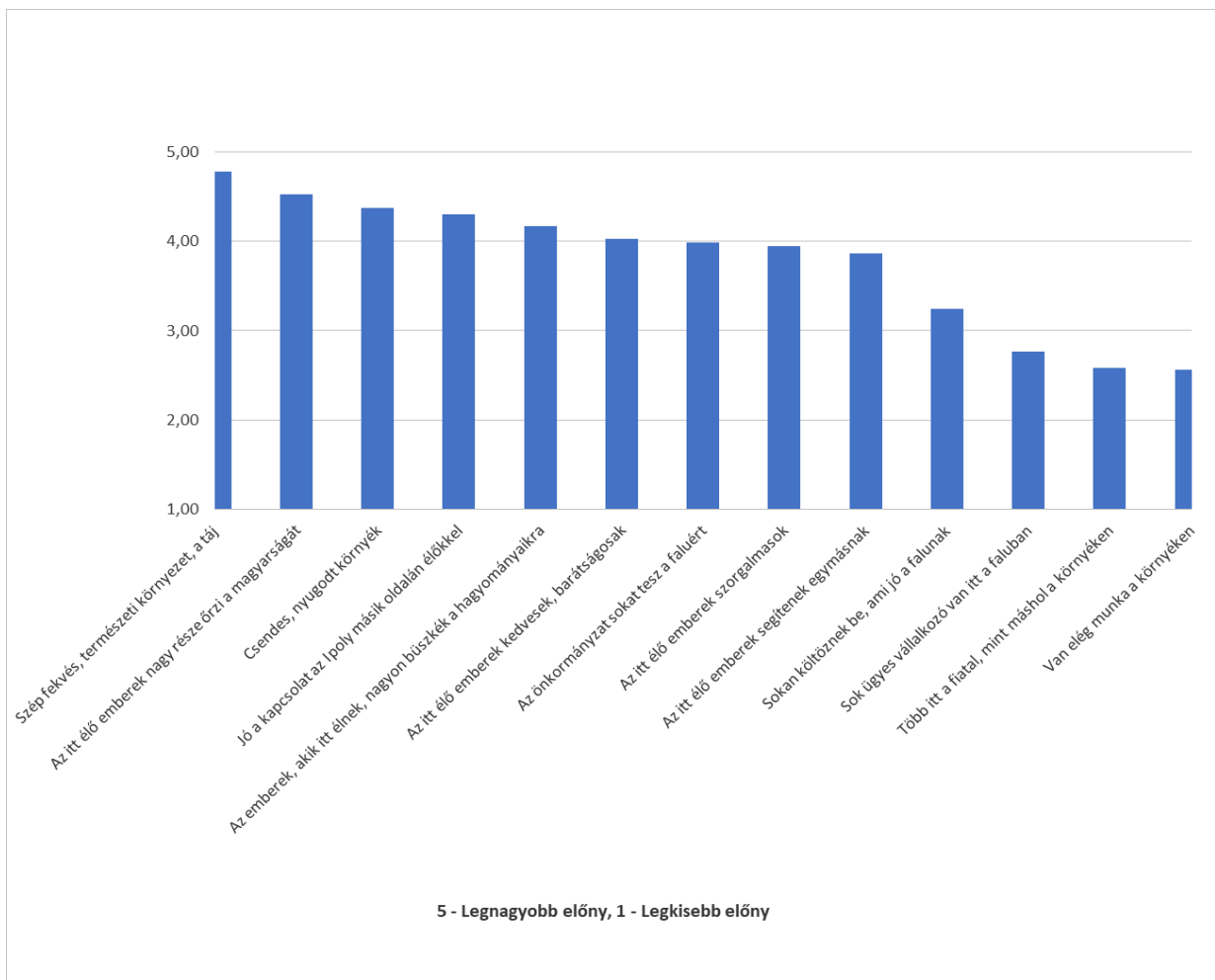
A két települést külön vizsgálva, Ipolyhídvég esetében találtam szignifikáns összefüggést az életkor szerint két probléma esetében. A következő táblázatban csak a szignifikáns eredményt mutatom be. Drégelypalánk esetében nem találtam szignifikáns összefüggést a problémákhoz való viszonyulás tekintetében az életkor alapján, így azt feleslegesnek tartottam ábrázolni.

A „*megtartó képesség hiányának*” problémáját az ipolyhídvégiek életkori bontásban az átlag eredményei alapján (negatív előjellel) nem érzik meghatározónak és ez a viszonyulás ehhez a faktorhoz szignifikáns, tehát nem véletlenszerű. A viszonyulás mértéke nem egyforma. Az átlagok között életkor szerint van azért kisebb-nagyobb eltérés, ugyanakkor ez a vizsgálat szempontjából nem meghatározó. Mivel a második legmeghatározóbb faktor volt az a probléma, hogy a foglalkoztatottsági lehetőség nem elégséges, és az interjúkban is elhangzott, hogy a fiatalok nem tudnak otthon a településen boldogulni, ezért meglepő lehet, hogy a viszonyulás ehhez a problémához szignifikánsan negatív. Ez is indokolja, hogy miért kell faktoranalízissel is elvégezni az elemzést, ugyanis, ha mélyebben belegondolunk, nem is annyira meglepő, hiszen összetettebb a helyzet annál, mint amit esetleg az adatok kétdimenziós olvasata mutat. Az, hogy például éppen a produktív korban lévő 18-39 évesek ezt a problémát Ipolyhídvégen nem érzik meghatározónak, az azért lehetséges, mert egyrészt a megkérdezettek között kevesebben vannak ebből a korosztályból, másrészt pedig, akit megkérdeztünk, mivel otthon tartózkodik, valószínűleg van munkájuk a térségben. Ez nem zárja ki annak a problémának a lehetőségét, hogy ha éppen van munkája, akkor a térségben a falu megtartó képessége ne lenne gyenge, vagy ebből kifolyólag a településen nem lenne elégséges a foglalkoztatottság. A következő szignifikáns eredménynél a 30. táblázatban látható, hogy az életkor alapján szétválasztott szignifikáns viszonyulás az átlagokban mutat érdekes különbözőséget, ami igazán fontos lehet. A *kohéziós kötődések megkopása* vélemény típusban az életkor szerint a legközelebb ehhez a probléma meglátásához az Ipolyhídvégen megkérdezettek közül a 40 és az 59 éves kor közötti lakosok állnak. Rajtuk kívül, bár egy kicsit magasabb átlaggal, a 60 éves és afölöttiek. Az ipolyhídvégiek közül a 18 és 39 év közötti korosztály ezt a problémát az átlag alapján (-0,101) a negatív előjel miatt nem érzik olyan meghatározónak. Voltaképpen érthető ez a tendencia, elemzési eredmény, hiszen egy társadalmi kohéziót általában valamihez hasonlítunk, mérünk a múltból kifolyólag, vagyis nagyobb időtávlatból szemléljük, hasonlítjuk össze, így általában a társadalmi csoportokon belül az idősebb korosztály az, amelynek érzékenyebb e téren a megközelítése.

Konklúzióként megállapítható, hogy Ipolyhídvégen a társadalmi kohézió gyengülését elsősorban a középkorosztály tekinti meghatározó problémának. Ez a reintegráció vizsgálatát figyelembe véve azt is jelenti, hogy a jelenben fontosnak tartják a személyi és társadalmi csoportok közötti kapcsolatokat, interakciókat a településen élők. Ipolyhídvégen a középkorosztály egyelőre meghatározó létszámmal és erővel is bír a faluban, hiszen a fiatalabbak a munkahelyi ingázás miatt a település irányításában valószínűleg olyan dominanciával nincsenek jelen (a megfigyelések, adatgyűjtések, és az interjúk is ezt erősítik meg). Ez nem azt jelenti, hogy számukra a társadalmi kohézió nem fontos, csak annyit, hogy a jelenlegi életkori szakaszukban nem biztos, hogy ezt tartják meghatározónak a település legnagyobb problémái között. Azonban a későbbiekben ez változhat, főleg, ha a társadalmi és életkori csoportok a településen belül hatással vannak egymásra. A reintegráció szempontjából viszont az nagyon fontos, hogy a településen a kapcsolatok meglétét fontosnak tartják, esetleges gyengülését pedig meghatározó problémaként érzékelik.

Az eddigi elemzésben a települések problémáit vizsgáltam a reintegráció szempontjából, a következőkben a helyiek által megfogalmazott előnyeit fogom górcső alá venni az egységesülés szempontjából. Az egységesülési folyamatokat áttekintve melyek a lakóhelyeik legnagyobb előnyei? Vajon ma is láthatóvá válnak a gondolkodási típusokban a kistérségre valaha jellemző szerves társadalmi, gazdasági összefonódásokból, együttműködő gondolkodásból származó pozitív előnyök, esetleg a jelen körülményei között? Előzetesen az interjúk elemzéséből az derült ki a régióra vonatkozólag, hogy a legnagyobb előnynek az együttműködést, személyi kapcsolati hálókat tekintették. *„A nagyanyám testvére például Hídvégre ment férjhez. Mink oda jártunk búcsúba. Én olyanra is emlékszem, hogy a nagyanyámmal vótam hídvégi vásáron, mert még akkor Palánknak nem vót vásárra. Én arra is emlékszem rá, hogy mit kaptam.”* – egy 82 éves drégelypalánki lakossal 2019-ban készített interjúból részlet.

Az elemzés első részénél ismételten az adatok elemzésének kétdimenziós statisztikai eredményeit mutatom be a két települést együttvéve (25. ábra). A legnagyobb előnyként a természeti adottságokat emelték ki (1. *Szép fekvés, természeti környezet, a táj*).

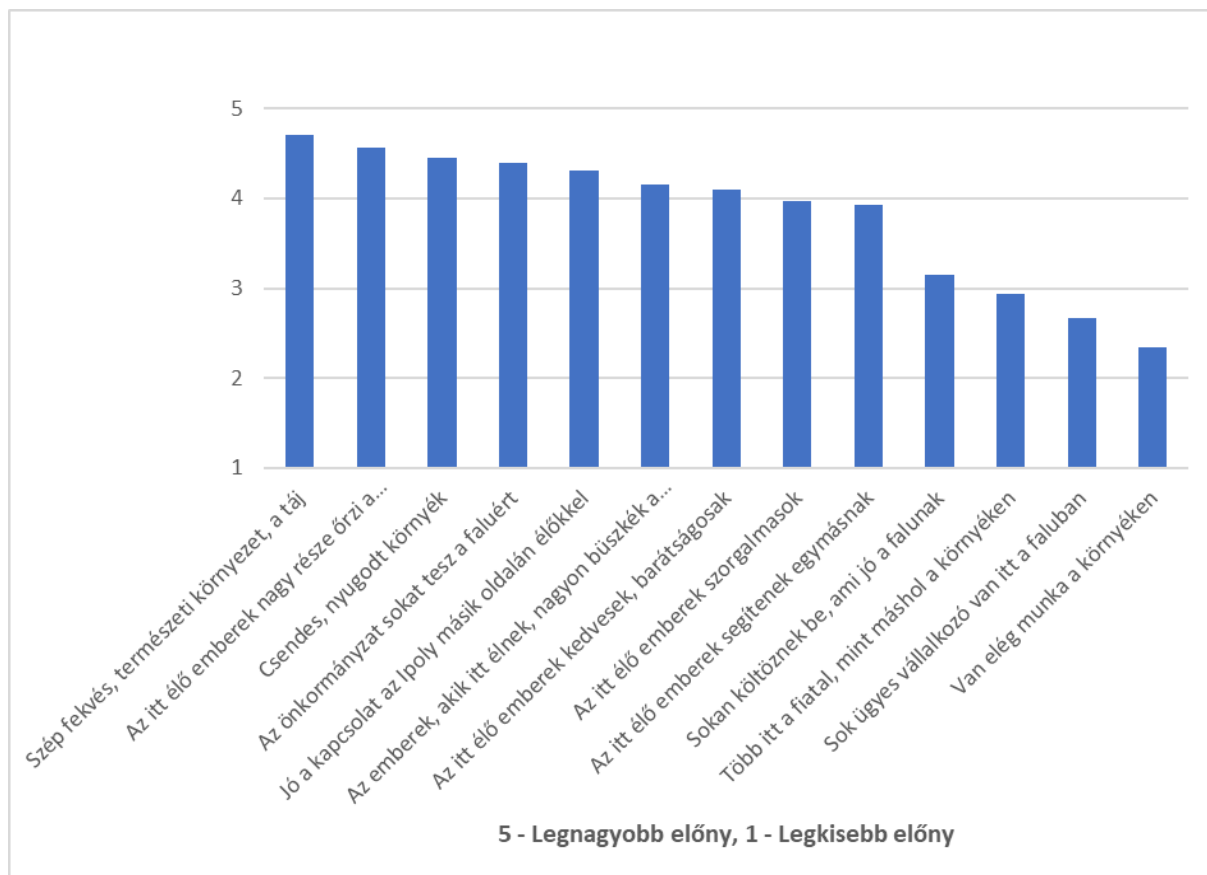

25. ábra: Melyek a legnagyobb előnyök a két faluban együttvéve

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A másik nagyon domináns véleménye az ott élőknek az, hogy a helyiek őrzik az identitásukat és ragaszkodnak magyarságukhoz (2. *Az itt élő emberek nagy része őrzi a magyarságát*). Ez a reintegráció miatt egy nagyon fontos és megerősítő információ. Hiszen, ha két faluban ragaszkodnak az identitásukhoz, fontos a magyarságuk, ráadásul előnyként tekintenek rá a határtérségben, akkor az a kapcsolódási lehetőségeknek, vagyis az újbóli egységesülési folyamatoknak a kulturális azonosság miatt is egyfajta katalizátora is lehet. A következő megállapítások kaptak magasabb értéket arra nézve, hogy mit tartanak pozitívumoknak: ismét a táj, a térség és a helyi társadalom megnyilvánulásait értékelték pozitívumként (3. *Csendes, nyugodt környék* 4. *Jó a kapcsolat az Ipoly másik oldalán élőkkel*). A jó kapcsolat megléte azt mutatja, hogy a reintegrációs folyamatok emberi dimenziói igenis élők a két település között.

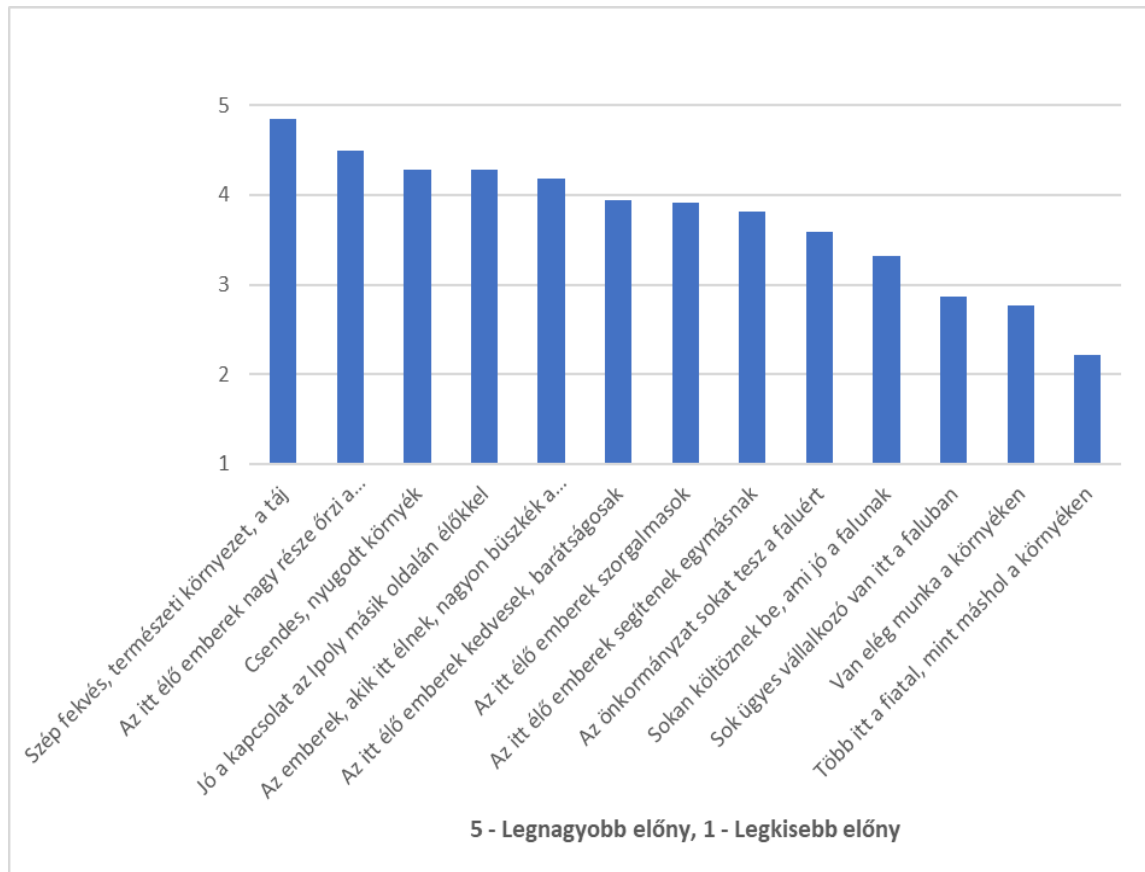
Települések szerint is elkészítettem a kétdimenziós elemzést (26. és 27. ábra). Fontos vizsgálni, hogy a válaszadásokban esetlegesen van-e eltérés, van-e a településeik előnyeinek (pozitívumok) meghatározásában különbség, vajon min van a hangsúly a pozitívumokban?

26. ábra: Melyek a legnagyobb előnyök Ipolyhídvégén

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Az ipolyhídvégiek, külön választva, alig térnek el a két település által közösen vizsgált pozitívumok sorrendjétől, a helyi önkormányzat pozitív megítélése van előbbre. A drégelypalánkiak által felsorolt pozitívumok a két településen együttesen felsorolt előnyök sorrendjétől nem különbözik.

27. ábra: Melyek a legnagyobb előnyök Drégelypalánkon

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Követve az eddigi koncepciót a kétdimenziós elemzést a többváltozós elemzéssel folytatjuk. A település pozitív előnyeit (előnytérkép) vizsgáló többváltozós elemzésnél ugyanúgy, mint ahogyan korábban is, először a két település adatait együttesen vizsgáltam (31. táblázat).

31. táblázat: Melyek a település előnyei – Drégelypalánk és Ipolyhídvég együttvéve

Válaszok - magyarázatok	1. faktor Hagyománytisztelő patrióta közösség	2. faktor Harmonikus közösség	3. faktor Élhető település	4. faktor Aktív helyi elit
<i>az itt élő emberek nagy része őrzi a magyarságát</i>	0,795	0,103		
<i>az emberek, akik itt élnek büszkék hagyományaikra</i>	0,744			
<i>jó kapcsolat az Ipoly másik oldalán élőkkel</i>	0,721	0,101		
<i>az itt élő emberek szorgalmasak</i>	0,508	0,457	0,151	
<i>csendes, nyugodt környék</i>	-0,114	0,740		
<i>az itt élő emberek segítenek</i>	0,264	0,650		0,137
<i>az itt élő emberek kedvesek, barátságosak</i>	0,422	0,605	-0,129	0,117
<i>sok ügyes vállalkozó van a faluban</i>	0,103	-0,121	0,648	0,184
<i>van elég munka a környéken</i>	0,356		0,509	-0,431
<i>több itt a fiatal, mint máshol a környéken</i>	-0,140	0,377	0,497	0,368
<i>szép fekvés, természeti környezet, táj.</i>	0,225	0,175	-0,469	0,108
<i>sokan költöznek be, ami jó a falunak</i>	0,227	0,455	0,455	-0,171
<i>az önkormányzat sokat tesz a faluért</i>	0,243	0,139		0,833

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A két település előnytérképe a következő pozitív megállapításokat eredményezte a helyiek részéről (faktorok):

- 1. faktor: „*Hagyománytisztelő patrióta közösség*”,
- 2. faktor: „*Harmonikus közösség*”,
- 3. faktor: „*Élhető település*”
- 4. faktor: „*Aktív helyi elit*”.

A reintegráció szempontjából fontos, hogy a két település lakosai úgy gondolják, hogy pozitív hozadéka településük közösségének, hogy a két falu *lakói hagyományörzők és patrióták*. Miért függ ez össze a reintegrációval? Azért, mert ha a drégelypalánkiak és az ipolyhídvégiek az előnytérkép felmérésekor meghatározónak tartják azt a gondolkodási típust, amely szerint fontos a múlt társadalmi öröksége, például az Ipoly folyó másik oldalával kialakított személyi, rokoni, kulturális, esetleg intézményi kapcsolatokat, a társadalmi háló megőrzését, annak tovább örökítését, amely a jelenben az egységesülési folyamatoknak jó kiinduló megfelelő társadalmi környezetet teremthet, az erősíti a kutatás erre vonatkozó hipotéziseit. Az egységesülési folyamatok szempontjából a többi véleménytípus, pozitív attitűd is fontos lehet, ugyanis, ha harmonikus közösség él a folyó mindkét partján, akkor azok közelíthetnek egymáshoz, gondolkodásukban nem zárkoznak el az együttműködéstől. Az, hogy *élhető* településnek tartják a helyiek a településeiket, az biztosíthatja a reintegráció folyamatosságát. Az „*aktív elit*” előnytérképen való megjelenése pedig arra enged következtetni, hogy az egységesülési folyamatokhoz meglesz a kellő helyi befolyásoló és ösztönző háttér. A két település együttes előnyeit felvonultató előnytérkép (32. táblázat) a reintegrációs folyamatoknak pozitív környezeti háttérrel biztosít.

32. táblázat: Melyek a település előnyei – Drégelypalánk és Ipolyhídvég együttléve, rotációs mátrix komponensei

Komponens faktor	Rotáció utáni saját érték	Rotáció után a faktorok súlya (%) (variancia)	Kumulatív százalék (%)
<i>1. Hagyománytisztelő patrióta közösség</i>	2,543	19,562	19,562
<i>2. Harmonikus közösség</i>	1,992	15,321	34,883
<i>3. Élhető település</i>	1,407	10,820	45,703
<i>4. Aktív helyi elit</i>	1,137	8,745	54,449

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Folytatva az elemzést, külön-külön is megvizsgálom a két település előnytérképét, ugyanis az eddigiek ismeretében, például a település hátrányainál is, egész más képet mutatott Ipolyhídvég, mint Drégelypalánk.

33. táblázat: Melyek a település előnyei az ipolyhídvégi lakosok szemszögéből

Válaszok - magyarázatok	1. faktor Pozitív mentalitású emberek	2. faktor Egységesülést pozitívan erősítő közösség	3. faktor Pozitív demográfiai trendek	4. faktor Pozitív megtartó képesség	5. faktor Idillikus falusi környezet
<i>az itt élő emberek kedvesek, barátságosak</i>	0,773	0,322			
<i>az itt élő emberek segítenek</i>	0,752			0,113	0,286
<i>az önkormányzat sokat tesz a faluért</i>	0,669			-0,134	
<i>az itt élő emberek szorgalmasak</i>	0,655	0,268	0,342	0,192	
<i>az itt élő emberek nagy része őrzi a magyarságát</i>		0,865			0,174
<i>az emberek, akik itt élnek büszkék hagyományaikra</i>	0,229	0,736	-0,130	0,146	0,132
<i>jó a kapcsolat az Ipoly másik oldalán élőkkal</i>	0,171	0,709	0,251	-0,120	-0,205
<i>sokan költöznek be, ami jó a falunak</i>	0,206	0,146	0,814		
<i>több itt a fiatal, mint máshol a környéken</i>	-0,112		0,769	0,147	0,229
<i>sok ügyes vállalkozó van a faluban</i>				0,815	0,172
<i>van elég munka a környéken</i>		0,159	0,148	0,730	-0,273
<i>csendes nyugodt környék</i>			0,207		0,827
<i>szép fekvés, természeti környezet, táj</i>	0,313	0,275	-0,210	-0,258	0,488

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A korábbi előnytérképhez képest öt faktort sikerült megfelelő súlyértékkel feltérképezni (33. táblázat). A faktorok magyarázó értékei között két hangsúlyosabb vélemény típus van, amelyek kettő feletti saját értékkel bírnak, a másik három kis különbséggel ezután következik. A 34. táblázat mutatja, hogy milyen faktorok, gondolkodási típusok alakultak ki a település lehetséges előnyei vonatkozásában.

34. táblázat: Melyek az előnyök az ipolyhídvégi lakosok szemszögéből – rotációs mátrix komponensei

Komponens faktor	Rotáció utáni saját érték	Rotáció után a faktorok súlya (%) (variancia)	Kumulatív százalék (%)
<i>1. Pozitív mentalitású emberek</i>	2,289	17,608	17,608
<i>2. Egységesülést pozitívan erősítő közösség</i>	2,112	16,249	33,857
<i>3. Pozitív demográfiai trendek</i>	1,573	12,100	45,956
<i>4. Pozitív megtartó képesség</i>	1,395	10,732	56,688
<i>5. Idillikus falusi környezet</i>	1,265	9,730	66,418

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Az ipolyhídvégi előnytérképéből az derül ki, hogy a helyiek kiemelik pozitív tulajdonságként, hogy a helyi közösség nyitott, kedves és Ipolyhídvégen pozitív mentalitású emberek élnek. Ez azt is jelentheti, főleg a második faktor gondolkodási típusából következően, amely majdnem olyan hangsúllyal bír, mint az első faktor, hogy bizonyos pozitív társadalmi, gazdasági folyamatokhoz – így az egységesülési folyamatokhoz is – támogató, de minimum nyitott hozzáállással viseltetnek az elemzés alapján. A kettő faktor összefüggéséből kiolvasható, hogy a helyiek a reintegrációs folyamatokra pozitív előnyként tekintenek, amikor a településük előnyeként definiálják. Jelen esetben a reintegrációs vizsgálattal összefüggésben, önmagukban a további faktorok jelentéstartalma egyelőre nem bír olyan jelentőséggel. A következő elemzés a drégelypalánki előnytáblázat adatai, amelyeket majd összehasonlítok az ipolyhídvégivel, így a két társadalom közötti gondolkodásbéli különbségek is megjelenhetnek, vagy további megerősítést nyerhet a gondolkodásból fakadó társadalom-szerkezeti különbség is. A faktoranalízist követően a drégelypalánki lakosok esetében (35. táblázat) a faktorok megnevezését tekintve – ami az egyes változók különböző faktorokba kerülésével hatással voltak a faktor absztrakciós megnevezésére – más előnytérkép született meg.

35. táblázat: Melyek a település előnyei a drégelypalánki lakosok szemszögéből

Válaszok - magyarázatok	1. faktor Szolidaritás és összetartozás	2. faktor Élhető faluképe	3. faktor Egzsztenciálisan stabil szilárd identitású közösség	4. faktor Tevékeny helyi elit	5. faktor Előnyös környezeti adottság
<i>az itt élő emberek szorgalmasak</i>	0,797	0,197			
<i>jó a kapcsolat az Ipoly másik oldalán élőkkel</i>	0,735		0,220		
<i>az itt élő emberek nagy része őrzi a magyarságát</i>	0,649		0,536		
<i>az itt élő emberek segítenek</i>	0,494	0,482	0,158		
<i>sokan költöznek be, ami jó a falunak</i>	0,382	0,237		0,300	0,296
<i>csendes nyugodt környék</i>	0,152	0,731	-0,152	-0,108	0,142
<i>több itt a fiatal, mint máshol a környéken</i>	-0,271	0,652	0,204	0,397	-0,268
<i>az itt élő emberek barátságosak, kedvesek</i>	0,307	0,639	0,298		
<i>van elég munka a környéken</i>		0,137	0,802		0,138
<i>az emberek, akik itt élnek büszkéek a hagyományaikra</i>	0,380		0,667	0,255	
<i>sok ügyes vállalkozó van a faluban</i>		-0,248	0,135	0,733	
<i>az önkormányzat sokat tesz a faluért</i>	0,201	0,192		0,728	
<i>szép fekvés, természeti környezet, táj</i>					0,917

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Természetesen, egyes vélemény típusok gondolati síkon nem ütnek el az ipolyhídvégiek előnytérképétől, de vannak látható különbségek.

36. táblázat: Melyek az előnyök a drégelypalánki lakosok szemszögéből – rotációs mátrix komponensei

Komponens faktor	Rotáció utáni saját érték	Rotáció után a faktorok súlya (%) (variancia)	Kumulatív százalék (%)
<i>1. Szolidaritás és összetartozás</i>	2,365	18,193	18,193
<i>2. Élhető falu képe</i>	1,816	13,973	32,166
<i>3. Egzisztenciálisan stabil szilárd identitású közösség</i>	1,630	12,539	44,706
<i>4. Tevékeny helyi elit</i>	1,423	10,943	55,649
<i>5. Előnyös környezeti adottság</i>	1,074	8,260	63,908

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Elsősorban a struktúrát tekintve érdemes különbségeket felfedezni. Drégelypalánki előnytérkép esetében egy faktor, vagyis az első véleményítípus az erősen kiemelkedik a többi közül. Másodsorban a hangsúlyok máshová tevődnek át legalábbis a változók tekintetében, amelyek több faktornál meghatározó szerepet töltenek be. A drégelypalánkiaknál a változók tekintetében fontos az előnytérképen az egzisztenciális stabil helyzetük (*Élhető falu képe, Egzisztenciálisan stabil szilárd identitású közösség*). Ugyanakkor mind az ipolyhídvégiek, mind pedig a drégelypalánkiak az egységesülési folyamatok tükrében kiemelik pozitív tulajdonságként, hogy a helyi közösség szolidáris, nyitott, kedves és pozitív mentalitású, illetve összetartók, akár az Ipoly folyó másik felén élőkkel (és ezt a drégelypalánkiak is megerősítik). Tehát a társadalmi folyamatok pozitív hozadékait főleg a kapcsolódásokban, interakciókban, társadalmi hálóokban tüntetik fel. Vagyis a drégelypalánki kiemelt véleményítípus (*Szolidaritás és összetartozás*) pozitívuma, valamint az ipolyhídvégieknél szintén hangsúlyos második gondolkodási típus (*Egységesülést pozitívan erősítő közösség*) erősíti a reintegrációs folyamatok tendenciáját. Ez azt is jelenti a megnevezett gondolkodási típusokból következően, hogy bizonyos pozitív társadalmi, gazdasági folyamatokhoz – így az egységesülési folyamatokhoz is – támogató, de minimum nyitott tendenciákkal viseltetik mindkét falu társadalma. Azonban a 36. táblázatból az is kiolvasható, milyen társadalom-szerkezeti különbség bújjik meg a két település között, ha a faktorok elnevezésére, sorrendjére tekintünk. Drégelypalánk esetében egy nagyon fontos, de nem elhanyagolható információra is fény derül, mégpedig, hogy a „*Sokan költöznek be, ami jó a falunak*” változó egyik faktorhoz sem kapcsolódik szignifikánsan. Nem illeszkedik az előnyfaktorok egyikébe sem, vagyis a drégelypalánkiak ezt még véletlenül sem tekintik előnynek. Amennyiben tehát

az interjúk konklúzióiból és a drégelypalánki problématerkép elemzését segítségül hívjuk, akkor felismerhetővé válik az ok-okozati összefüggés, vagyis az, hogy a roma/cigány betelepülés az, ami Drégelypalánkon a beköltözés szinonimája, illetve ezt a helyiek nem tartják előnynek, mert ez a társadalmi szerkezetben és gazdasági mintázatban is okoz hátrányokat, de főleg a falu kohéziójában.

37. táblázat: A vizsgált két település előnytérképének összehasonlítása

Faktorok sorrendje magyarázó értékük súlya alapján	Ipolyhídvég	Drégelypalánk
1.	Pozitív mentalitású emberek 2,289	Szolidaritás és összetartozás 2,365
2.	Egységesülést pozitívan erősítő közösség 2,112	Élhető falu képe 1,816
3.	Pozitív demográfiai trendek 1,573	Egzisztenciálisan stabil szilárd identitású közösség 1,630
4.	Pozitív megtartó képesség 1,395	Tevékeny helyi elit 1,423
5.	Idillikus falusi környezet 1,265	Előnyös környezeti adottság 1,074

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A következő elemzésben a Pearson-féle korreláció segítségével (38. és 39. táblázat) arra a kérdésre kerestem a választ, hogy van-e kapcsolat a település problémáinak, véleménytípusainak és előnytérképének gondolkodási típusai között, és ha igen, az mennyire „szoros”, vagy egyáltalán milyen minőségű. A Pearson-i korreláció kétirányú, vagyis, ha összefügg, akkor mindkét irányból értelmezhető. A korrelációs együttható előjele a kapcsolat viszonyára utal, vagyis valami probléma a településen az vajon szignifikánsan negatív összefüggésben van-e ugyanennek a gondolattípusnak az ellentét pozitív megjelenésével, mint előnnyel a településen? Természetesen ott, ahol ilyen vagy olyan előjelű összefüggést prezentál az eredmény, ott fontos, hogy szignifikánsnak kell lennie a mutatónak. Ahol erős az összefüggés, azt két x-szel (xx) jelöltem, ahol 0,05-nél kisebb vagy egyenlő, tehát még összefüggés van, azt pedig egy x-szel.

38. táblázat: Pearson-i korrelációk, a település hátrányainak és előnytérképének összehasonlítása Ipolyhídvég vonatkozásában

Település előnytérképe	Település hátrányai				
	1. A helyi közösség identitásának, hagyományainak meggyengülése	2. Megtartó- képesség hiánya	3. Társadalmi és demográfiai változásokat negatívan megítélők	4. Kohéziós kötődések megkopása	5. A helyi „elit” gyenge teljesítménye
<i>1. Pozitív mentalitású emberek</i>	ns	ns	ns	-0.323 ^{xx}	-0.328 ^{xx}
<i>2. Egységesülést pozitívan erősítő közösség</i>	ns	ns	-0.273 ^{xx}	ns	-0.217 ^x
<i>3. Pozitív demográfiai trendek</i>	-0.209 ^x	-0.196 ^x	-0.224 ^x	-0.214 ^x	ns
<i>4. Pozitív megtartó képesség</i>	ns	-0.340 ^{xx}	ns	ns	ns
<i>5. Idillikus falusi környezet</i>	-0.211 ^x	ns	ns	ns	ns

Megjegyzés: szignifikancia: xx 0.01, x 0.05

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A 38. táblázatban láthatóak a szignifikáns összefüggések, a korrelációs együtthatók értékei és azok irányai is az előjelek révén. Az integrációs és reintegrációs kutatás jegyében egyet kiragadnék az ipolyhídvégieknél ábrázolt Pearson-i korreláció értelmezéséből, mégpedig az összehasonlítások közül „Társadalmi és demográfiai változásokat negatívan megítélők” faktora és az „Egységesülést pozitívan erősítő közösség” faktora közötti szignifikáns összefüggést. A két vélemény típus korrelációs együtthatójának értéke -0,273. A vizsgálatban a korrelációs együttható értéke negatív előjelű, amely azt jelenti, hogy aki azt állítja a megkérdezettek közül Ipolyhídvégen, hogy a „társadalmi és demográfiai változások negatívak”, azok nem gondolják (és nem vallják) azt, ami az előnytérképnél megjelenik véleményként az ipolyhídvégieknél, hogy „Egységesülést pozitívan erősítő közösség” van. Ugyanakkor ez fordítva is igaz, mivel a Pearson-féle korreláció kétirányú. Ez a fajta elemzési megközelítés a többi adatra is érvényes a táblázatban, ahol szignifikánsak a Pearson-i korrelációs elemzés adatai. Visszatérve a kiragadott elemzési példához, amely az

egységesülési vizsgálatok miatt nagyobb jelentőséggel is bír, konklúzióként levonható, hogy akik Ipolyhídvégen a társadalmi és demográfiai változásokat negatívan ítélik meg, azok – ezen elemzésből kiindulva – nem látják, nem gondolják azt, hogy a reintegrációs folyamatokat egy pozitív helyi közösség erősítené meg.

A drégelypalánki Pearson-i korrelációs vizsgálatok esetében is igaz, hogy kétirányú, visszafelé is olvasható (39. táblázat).

39. táblázat: Pearson-i korrelációk, a település hátrányainak és előnytérképének összehasonlítása Drégelypalánk vonatkozásában

Település előnytérképe	Település hátrányai				
	1. A helyi társadalmi szerkezet változását negatívan megítélők	2. A kohéziós kötődések megkopása	3. A helyi identitás meggyengülése és mentalitás megváltozása	4. Negatív foglalkoztatottság	5. Demográfiai változásokat negatívan megítélők
1. Szolidaritás és összetartozás	ns	-0.276 ^{xx}	-0.364 ^{xx}	ns	ns
2. Élhető falu képe	-0.339 ^{xx}	ns	ns	ns	ns
3. Egzisztenciálisan stabil szilárd identitású közösség	ns	-0.176 ^x	ns	-0.366 ^{xx}	ns
4. Tevékeny helyi elit	-0.259 ^{xx}	ns	ns	-0.274 ^{xx}	ns
5. Előnyös környezeti adottság	ns	ns	-0.222 ^x	ns	-0.251 ^{xx}

Megjegyzés: szignifikancia: xx 0.01, x 0.05

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Az elemzésből igyekszem kiragadni olyan összehasonlító példát a táblázatból, amely az egységesülési folyamatok vizsgálatában nyújthat információt. Éppen azért a hármas probléma faktort „A helyi identitás meggyengülése és mentalitás megváltozása”, valamint a település előnyeiből a kettes faktort a „Szolidaritás és összetartozás” korrelációs együttthatóinak értékét elemzem, mivel ez szorosabban összefügg az egységesülési folyamatok összetevőivel. A korrelációs együtttható értéke -0.364, szignifikáns és negatív előjelű. Vagyis, akik azt vallják, hogy a település pozitív előnyei között van az, hogy a helyi közösség szolidáris és összetartozást erősítő, azok nem gondolják azt, hogy gyengülne a helyi identitás, vagy változna a mentalitás. Ugyanez természetesen fordítva is igaz. Nyilván ez a korrelációs együtttható érték, mint ahogy a többi is életszerű, hiszen, ha egy közösség kohéziós erejéről úgy gondolják, hogy összetartó, annak általában a helyi identitása is szilárdabb. Viszont az mindenképpen fontos, hogy akik azt gondolják, hogy a helyi identitás

meggyengült, illetve a mentalitás is változott, azok nem mondják azt, hogy szolidáris és összetartó lenne a drégelypalánki közösség. A korrelációs együttható értéke bár nem feltételez szoros kapcsolatot a két faktor között, hiszen a nullához áll közelebb, mint az egy egészhez, negatív előjellel, mégis mivel szignifikánsan összefügg, így ez nem zárja ki a következtetést. Vagyis, ha például az előnytérképből indulok ki, amennyiben megvan az összefogás társadalmi jelensége, az feltételezhető egy szilárd helyi identitást, amin alapul a kohézió, ezáltal egy stabil társadalmi szerkezetet is, amely nem zárja ki, hogy a falu mentalitása nem változott. Természetesen ennek mélyebb kutatási vizsgálódásai szükségesek.

A kutatás számára az Ipoly mentén lévő két vizsgált település esetében az összefogás jelentése azért is fontos, mivel – az elemzés, interjúk alapján – nem korlátozódik csak a faluhatáráig, hanem hagyományosan az Ipoly folyón keresztül is átnyúlik. *„Az volt, hogy teljesen összefolyt az egész, hogy összeházasodtak, úgyhogy szét se lehetett választani. Legalább húszan nőültek be Hídvégrű, hídvégi legények meg innen vitték haza az asszonyt, összekeveredett teljesen az egész, úgyhogy azt mai napig is nem lehet szétválasztani.”* – egy 90 éves drégelypalánki lakossal 2016-ban készített interjúból részlet. Az elemzés gondolatmenetét támasztja alá a Pearson-i korrelációs együttható értéke a település második vélemény típusaként ismert *„A kohéziós kötődések megkopása”* és az előnytérképen első gondolkodási típusként számon tartott *„Szolidaritás és összetartozás”*.

A következő vizsgálat a helyi közösség saját településéről alkotott képében az, hogy ha vajon úgy döntenének (vagy döntenek), hogy elköltöznek, azt milyen okok, vagy körülmények miatt tennék (vagy teszik) (40. és 41. táblázat), mert az is sok mindent elárul a település és közvetlen régió helyzetéről, amely megint csak információval szolgálhat a reintegrációs folyamatokkal kapcsolatban. Hiszen az elköltözés a helyi településről olyan okok miatt is felmerülhet, amely a helyi társadalom számára az egységesülési folyamatok esetleges negatív hozadéka. Ilyen például, ha a drégelypalánki cigányság esetleg interakciókba kerül az ipolyhídvégi társadalommal (ahogy az interjúkban sokszor magam is hallottam, amikor az egységesülési folyamatok esetleges negatív hozadékairól beszélgettünk). Ugyanakkor fordítva is előfordulhat, hogy a drégelypalánkiak esetleg nem kívánják az ipolyhídvégiekkel a szorosabb gazdasági interakciókat, mert számukra nem jó helyzetet teremthet a munkahelyek piacán. Ezen felhozott példák alapján arra voltam kíváncsi, hogy ha gondolkodnak az elköltözésen, annak milyen okai vannak, milyen gondolkodási típusokba sorolhatók azok, akiknél a költözés felmerül. Erre a kérdésre kevesen válaszoltak, de eleve

úgy adtuk meg, hogy csak az válaszoljon erre, aki gondolkodik rajta, vagy el fog költözni. A megkérdezettek 15,1%-a válaszolt erre a kérdésre, ezért nem bontottam szét két településre, mert nagyon kevesen lettek volna e kérdés adatközlői. Három nagyobb gondolkodási típus rajzolódott ki azok közül, akik azon gondolkodnak, hogy elhagynák a települést. Az elköltözés első motívuma, hogy *elmaradott a térség*, a második a *családi és egészségügyi ellátási problémák* miatt, a harmadik pedig a helyi közösségen belüli széthúzás, rossz viszony és esetleges összeférhetlenség az új lakosok (cigányok) beköltözése miatt. Ez *negatív társadalmi kohézióként* („sok itt az idegen, akik nem ide valók”) aposztrofálható, vagyis ez a harmadik gondolkodási típus, amely motívuma annak, hogy elköltöznének (40. táblázat).

40. táblázat: Miért gondolkodnak az elköltözésen, a két települést együttvéve

Válaszok - magyarázatok	1. faktor Elmaradott térség	2. faktor Családi és egészségügyi ellátási problémák	3. faktor Negatív társadalmi kohézió
<i>a fiatalok nem tudnak boldogulni</i>	0,865		
<i>rossz a közlekedés</i>	0,842	-0,100	0,181
<i>nincs jó iskola</i>	0,814		
<i>nem fejlődik a falu eléggé</i>	0,661	0,407	0,437
<i>nincs munkalehetőség</i>	0,501		-0,246
<i>nincs jó orvosi szolgáltatás</i>	0,174	0,801	-0,133
<i>családi okok miatt</i>	-0,151	0,733	
<i>sok itt az idegen, akik nem ide valók</i>			0,829
<i>az emberek között sok a viszály</i>		-0,194	0,627

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Még ha nem is választottam szét település szerint az adatközlőket, ebben az esetben az előző kutatási eredményeim elemzése alapján megállapíthatom, hogy bizonyára az első faktor indítéka, vagyis, hogy elmaradott a térség, az főleg az ipolyhídvégiekre jellemző domináns gondolkodás, hiszen náluk köszön vissza az előző kutatási eredmények elemzésekor a munkahelyek hiánya, egzisztenciális lehetőségek problémája. Ez főleg a

fiatalabbak között érzékelhető, míg a negatív társadalmi kohézió a sok idegen beköltöző miatt, akik nem oda valók, valószínűleg drégelypalánki vélemény típus, mivel a cigányok betelepülésének folyamatait, tényét nem fogadták olyan jól a helyiek, valamint az együttélésben is vannak problémák, amíg Ipolyhídvégen a szlovákok betelepülése nem olyan jelentős, és az együttélésben sem jeleztek a helyiek problémákat. Ám ez nem jelenti azt, hogy a hídvégi helyi társadalmat esetleg ne zavarná a falu erőteljesebb „elszlovákosodása”, ha lenne ilyen tendencia, de erről nem kaptam információt a helyiektől.

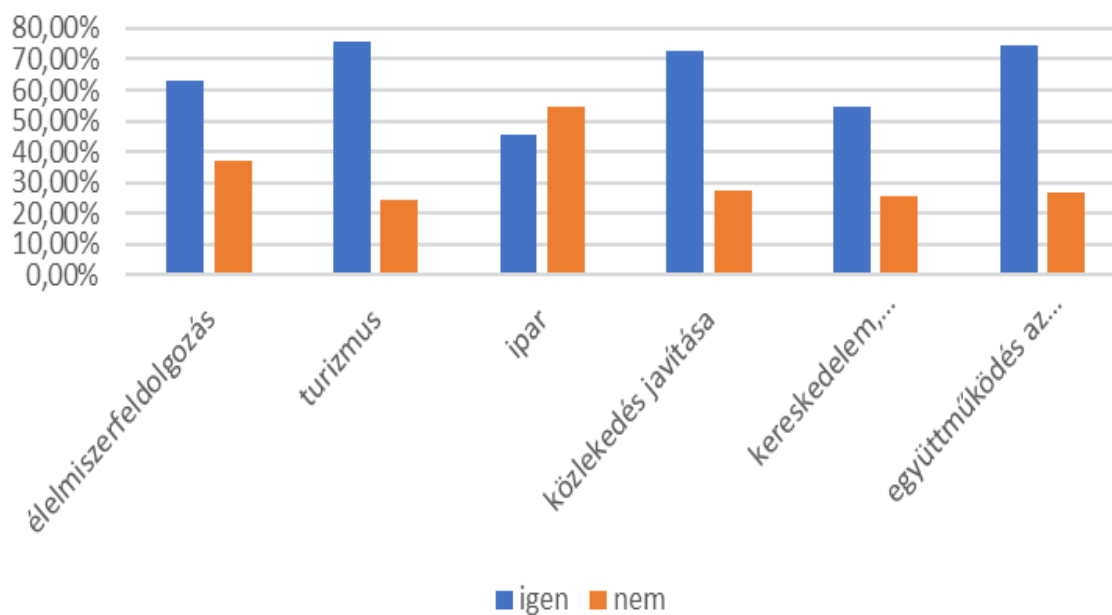
A reintegráció szempontjából az mindenképpen érdekes, hogy „*a sok itten az idegen, akik nem ide valók*” azt mutatja, hogy két társadalom – ezzel a megállapítással kapcsolatosan inkább a drégelypalánki – a hagyományos társadalmi szerkezetét jobban szeretné megőrizni, vagyis egy esetleges további betelepülésnek valószínűleg nem örülne, ha az nem magyar jellegű. Ugyanakkor a reintegráció az ipolyhídvégiek szempontjából, akiknél feltehetően visszaköszön a térség elmaradottsága, mint ok az elköltözésre, arra megoldást kínálhat egy szervesen újra-egységesülő térség Drégelypalánkkal a munkahelyek nagyobb választási lehetőségének kapcsán. Vagyis az elvándorlással kapcsolatosan nem mondhatjuk egyértelműen azt, hogy a reintegráció erre akár pozitívan vagy negatívan hat. Ugyanakkor az elemzésből kikristályosodó gondolkodási típusok alapján segítségére lehet a két település lakosságának, vezetőinek, hogy mi az, amire a reintegrációs folyamatok esetében oda kell figyelni, hogy esetlegesen erősödjének. A harmadik gondolkodási típus, amely felmerült okként az elköltözés lehetőségére, az *a társadalmi kohézió gyengülése*. Ebben az esetben a reintegráció pont, hogy ezt a folyamatot ellensúlyozhatja a két településen belül azáltal, hogy a másik településen rokoni, baráti, intézményi kapcsolatok jó együttműködési példával szolgálnak a társadalmi folyamatok közepette.

41. táblázat: Miért gondolkodnak az elköltözésen, a két települést együttvéve – rotációs mátrix komponensei

Komponens faktor	Rotáció utáni saját érték	Rotáció után a faktorok súlya (%) (variancia)	Kumulatív százalék (%)
1. Elmaradott térség	2,865	31,830	31,830
2. Családi és egészségügyi ellátási problémák	1,413	15,697	47,527
3. Negatív társadalmi kohézió	1,392	15,470	62,997

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Végül az ott lakók saját településük megítélése kapcsán kíváncsi voltam arra is, hogy gazdasági értelemben hogyan látják a településük fejlődésének lehetőségeit. Természetesen ennél a felmérésnél is fontosnak tartottam, hogy vajon gazdasági, fejlesztési értelemben az egységesülési folyamatok milyen szerepben, minőségben járulhatnak hozzá a gazdasági fejlődéshez a két faluban és a két település közvetlen térségében (28. ábra).

28. ábra: A gazdaság melyik területe erősítheti a fejlődést a faluban

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A kérdés arra irányult, hogy a drégelypalánkiak és az ipolyhídvégiek hogyan látják, vajon a saját településükön melyik az a gazdasági szektor, vagy az a gazdasági terület, amely tudná a fejlődést erősíteni? A kétdimenziós vizsgálat alapján, ha ránézünk a 28. ábrára, akkor kitűnik, hogy három olyan 70% feletti határozott, erős válasz van, amely kiemelkedik. Mindkét faluban a megkérdezettek válaszából az derül ki, hogy az *együttműködést az Ipoly másik felén élőkkel* (74,2%), mint a határon átívelő kooperációt gazdaság élénkítő, fejlődést biztosító területnek minősítik. A másik és harmadik kimagasló gazdasági terület, amely 70% feletti megerősítő választ kapott az a *közlekedés fejlesztése és a turizmus*. Ha belegondolunk, mindkét település térségi fejlesztésben és összehangolt fejlesztésben lehet csak eredményes, tehát itt megint csak visszaköszön, hogy van összekapcsoló szerepük az egymásra utaltság miatt.

Ennek az elemzési résznek az összefoglalása végett nagyon fontos leszögezni, hogy a két település lakosainak élethelyzete, társadalmi szerkezetében az eltérések kimutakoztak a kemény változók kapcsolataiban a faktorokhoz képest, nem véletlenszerű különbségeket is produkáltak a két település közötti elemzésnél a reintegrációval kapcsolatban. Az elemzésekből immáron a két településre vonatkozóan kiderült, hogy mennyire hasonlóan, vagy éppen különbözően látnak különféle perspektívákat, illetve hátrányokat a saját településükre nézve, valamint az integrációs folyamatokra vajon lehetőségként vagy hátrányként tekintenek-e. Összegezve megállapítható, hogy a reintegrációra az élethelyzetük javításaként tekintenek és még a néhány különbség is az integrációs folyamatok meglétét erősíti. Ezen belül a kutatási témát illetően, leginkább a kimagasló együttműködési szándéknak, mint gazdaság élénkítő területnek a két településen élők véleménye alapján az a konklúzió vonható le, hogy a reintegrációnak gazdaság élénkítő hatást is tulajdonítanak, a válaszadók többsége nagyon határozottan gondolja ezt így. Ez megint egy fontos információ, hogy mennyire összetetten, sokrétűen tekintenek a reintegrációra az ott élők. Mindezek mellett ez azt is jelenti, hogy az ipolyhídvégiek és drégelypalánkiak a múlt átörökített tapasztalataiból ugyan, de nem „csak múltba révedően” tekintenek az integrációs és reintegrációs folyamatokra, hanem tudatosan egymás irányába mutató újra-egységesülési irányt a jövőbeni fejlődésük zálogának is tekintik. Ez azt is jelenti, hogy a száz évvel ezelőtt történt mesterséges, államhatárral történt szétszabdálása a térségnek, nem tudta elfeledtetni a mostani társadalommal sem, hogy ne gondolkodjon szerves gazdasági egységben.

Végezetül ebben az elemzési részben még egy összefüggésre lehetünk figyelmesek (28. ábra), amikor a gazdasági fejlődés mentén a közlekedés fejlesztését is nagyon fontos szempontnak jelölték meg a helyiek. Ez olyan olvasatban is érdekes, hogy a legnagyobb probléma a két település közti átjárhatóság esetében merül fel az interjúk, megfigyelések és a kérdőív kiértékelése alapján. Ez egyszerre lehet egy gazdasági fejlődést akadályozó probléma, illetve a reintegráció által nyújtott gazdasági fejlesztési lehetőség hiányossága, de egyben a szimbolikus összetartozás reintegrációját megnehezítő probléma is. Vagyis elérkezünk oda, hogy ezek a problémák összefüggenek, akár a térség egységesülését és összetartozását erősítő, vagy gyengítő problematikával. S ha már összetartozás szimbolikus kifejeződését említem, vajon az összetartozást mi fejezi ki jelképesen a legjobban a mai napig a térben? Egyértelműen a fahíd, amit mindkét falu lakosai önerőből építettek, ha már a kőhidat nem tudták újjáépíteni. Erre viszont a gazdasági reintegrációnak lenne szüksége, hogy a fejlődést tudja biztosítani a két település között. A következő alfejezetben az újra-egységesülési folyamatok funkcionális megjelenéséről fogok elemzést készíteni.

Összegzés: Az elemzés következő szakaszában a demográfiai és gazdasági problémák vizsgálata két település szintjén szignifikáns különbségeket is mutatott. Drégelypalánk esetében a demográfiai változásokat a cigány közösség befogadásával azonosították, míg az ipolyhídvégiek inkább más térségekben keresik a munkalehetőségeket, erősítve a térség gazdasági elmaradottságát. Az összehasonlító vizsgálat alapján megállapítható, hogy mindkét településen más-más prioritások érvényesülnek az egységesülési folyamatokkal kapcsolatban. A Drégelypalánkban élők érzékelik a cigány közösség beáramlását és annak hatásait, míg az ipolyhídvégiek inkább más térségek felé fordulnak munkalehetőségek után kutatva. A két település közötti munkalehetőségek hiányának szignifikáns különbségeit a faktorra való viszonyulások és interjúk is megerősítik, tovább erősítve az északi rész gazdasági elmaradottságát. A településekre lebontott elvégzett elemzés azt mutatja, hogy az ipolyhídvégiek számára kiemelten fontos a helyi identitás és hagyományok megőrzése, míg Drégelypalánkon a cigány közösség befogadása és az ezzel járó demográfiai változások dominálnak. Az eredmények hangsúlyozzák a települések különbségeit és azt, hogy az integrációs folyamatokat mindkét helyen más nézőpontok alapján értékelik. Az összehasonlító elemzés azt mutatja, hogy Ipolyhídvég és Drégelypalánk lakói eltérő módon értékelik a reintegrációs folyamatokat. A különbségek hátterében a társadalom szerkezetében, a gazdasági helyzetben és a történelmi környezetben rejlő eltérések állnak. Ezen különbségek alapján hangsúlyozzuk a településekre szétbontott faktoranalízis jelentőségét, mivel ezek a különbségek befolyásolják a reintegrációs folyamatok motivációit és súlypontjait mindkét településen.

4.4.3. Mit jelent a fahíd a reintegráció szempontjából

Az empirikus kutatásban fontos szerepet kapott a híd, ahogyan az a múltat ábrázoló képeken is látható (1. és 2. kép), amely a történelem évszázadai folyamán mindig is létezett, és a két település, vagy kistérség integrációjának funkcionális dimenziójaként szolgált.

1. kép: Ipolyhídvég és Drégelypalánk (Palánka), 1617

Forrás: Houfnagel 1617-es metszete (Fotó: Csáky Károly repr.)³

A kutatott területen az Ipoly folyó és a rajta lévő híd (volt kőhíd, illetve mai fahíd) rendkívüli szimbolikával bír.

„Igen, de Ipolyhídvégre visszatérve, volt itt egy szép hidunk, ami összekötötte Drégelypalánkot Hídvéggel, úgy mondták, hogy háború után azt nem tudom, kik felrobbantották. Most nagyon beszélnek, hogy megint lesz egy, újjáépítik, hogy mikor érnek ide nem tudom, jó lenne már...” – egy 60 éves drégelypalánki asszonnyal 2018-ban készített interjúból részlet.

³ <https://felvidek.ma/wp-content/uploads/2022/04/Ipolyhidveg-es-Dregelypalank-Houfnagel-1617-es-metszeten.-Csaky-K.-repr..jpg> (letöltve: 2022.10.10)

2. kép: A régi híd, ami összekötötte a két települést (1930-as években készült)

Forrás: A kép az ipolyhídvégi önkormányzat tulajdona

Drégelypalánkot és Ipolyhídvéget nem csak akkor „kötötte össze”, amikor még államhatárként „nem funkcionált”, hanem 1920 után is, mivel gazdasági cselekedetek, társadalmi találkozók helyszínéül szolgált. A jelenség, hogy a víz felszínét információhordozóként használták, azzal nyer újabb dimenziókat, hogy éppen a vízfelületnek, pontosabban az országhatárként meghatározott természeti objektumnak bármennyire is elválasztás az elsődleges funkciója, egyben a kapcsolatfelvételnek ezt a sajátos formáját is biztosítja a kommunikációs folyamat részeként, valamint közvetítő csatornaként funkcionálva (Frühauf–Frühauf, 2015).

Az Ipoly folyót teljes mértékben, mint mediális tényezőt kell elképzelni a kilenc évtized alatt. Határfolyóként kívánták 1920-tól funkcióját a politikusok meghatározni, de az évszázados történelmi, kulturális, társadalmi és természetföldrajzi küldetése ennek ellentmondott.

2004 óta az átjárás adminisztratív tekintetben gyakorlatilag akadálytalan. Az ott élő drégelypalánkiak és ipolyhídvégiek a híd nélküli korszakban is a folyón keresztül tartották a kapcsolatot, szó szerint. Szimbolikus tere lett az összetartozásnak és a határtérség frontier zónájává alakult. Az európai uniós csatlakozás után a helyiek saját kezűleg építettek egy hidat, hogy összekössék azt, ami számukra összetartozik.

Az Ipoly felszíne, valamint az ideiglenes fahíd saját kommunikációs csatornaként funkcionált. Az ideiglenes fahíddal való összeköttetés megvalósulása során a folyó és az azon átívelő híd válik egyfajta viszonyítási alappá.

Véleményem szerint a *híd a reintegráció „funkcionális” dimenziója*. Azt is hozzá kell rögtön tennem, hogy emberi kezdeményezés, tervezés és kezek munkája, tehát éppen úgy lehetne az emberi dimenziója is a reintegrációnak. Valójában a kettő nem zárja ki egymást, vagyis, hogy melyik dimenziónak tekintjük. Azonban a hídnak magában összekötő funkciója van. Tehát az egységesülési folyamatokban funkcionális szerepe az Ipoly mentén, az Ipoly folyón. Összekötötte és ma is összeköti az ideiglenes fahíd Ipolyhídvéget és Drégelypalánkot. A második világháborúban felrobbantott és azóta újjá nem épített híd igen komoly tényezőt jelentett a két falu kapcsolatában. A második világháború után a megszokott érintkezések a folyó országhatárrá válásával, és a híd újjá nem építésének következtében nem csak Hídvég és Drégelypalánk között, hanem az Ipoly mentén a hosszú évek, évszázadok alatt organikusan kialakult kapcsolati hálókat bizonyos minőségében gyengítettek, némely esetekben egy bizonyos időre szét is szakítottak, amely hátrányosan

érintette a személyi kapcsolatokon kívül a gazdaságot, s rövid idő alatt perifériává minősítette a térséget.

A schengeni szabályozás életbelépése után a két falu közössége az önkormányzatok támogatásával önállóan megteremtette a kapcsolatok újraéledésének az egyik talán a leglényegesebb feltételét, azaz a két falu lakosai maguk, minden államigazgatási, vagy határrendészeti engedély nélkül fahidat építettek. Ezzel megteremtve tehát azt a lehetőséget, hogy a két falu lakossága szabadon, sok kilométer kerülő út nélkül átjárjon egymáshoz. Ez a cselekmény jogilag legalábbis kétséges volt, de szociológiai és antropológiai szempontból különleges jelentőségű. A híd az összetartás jelképe lett a két falu számára. Egyes ünnepeket (karácsony, szilveszter stb.) közösen ünnepelnek a hídon és környékén (3. kép). Ez az időszak a harmadik Martinezi típusnak felel meg, közelítve a 4. típushoz. Egyben azt is jelzi, hogy ez a tipológia nem nélkülözi a dinamikát.

3. kép: Szilveszteri ünnepi találkozó a „szeretet hídon”

Forrás: A kép az ipolyhídvégi önkormányzat tulajdona

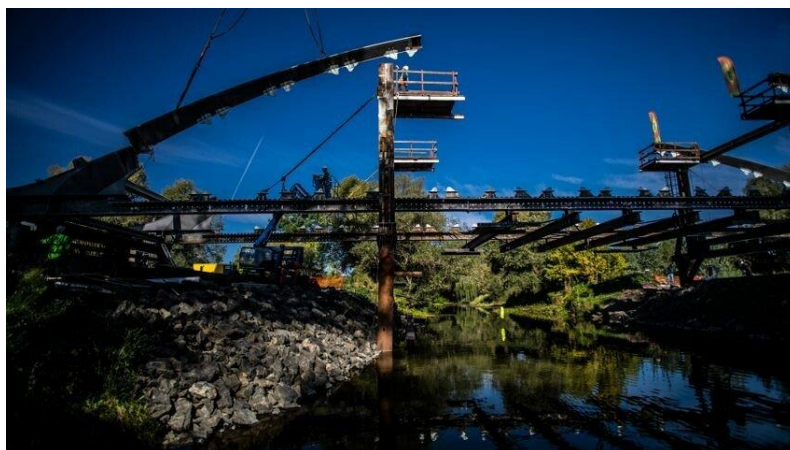
A jövő dönti majd el, hogy hogyan fejlődik tovább a negyedik típus felé a két település kapcsolata. A hivatalos, új közúti híd felépítése az elkövetkező 1-2 év alatt megvalósul a két ország közös finanszírozásában és az Európai Unió támogatásával (4. és 5. kép), átadása 2023 végén várható. Az emberek nagy többsége (Drégelypalánk 92,8%, Ipolyhídvég 79%) az empirikus adatok (kérdőíves felmérés) alapján úgy nyilatkozott, hogy szerintük az új, hivatalos közúti híd felépítésének nem lennének hátrányos következményei.

4. kép: A híd előkészületei Ipolyhídvég és Drégelypalánk között

(Ipolyhídvég felől nézve)

Forrás: Lestyánszki Viktor – Ipolyhídvég polgármesterének képei (2022)

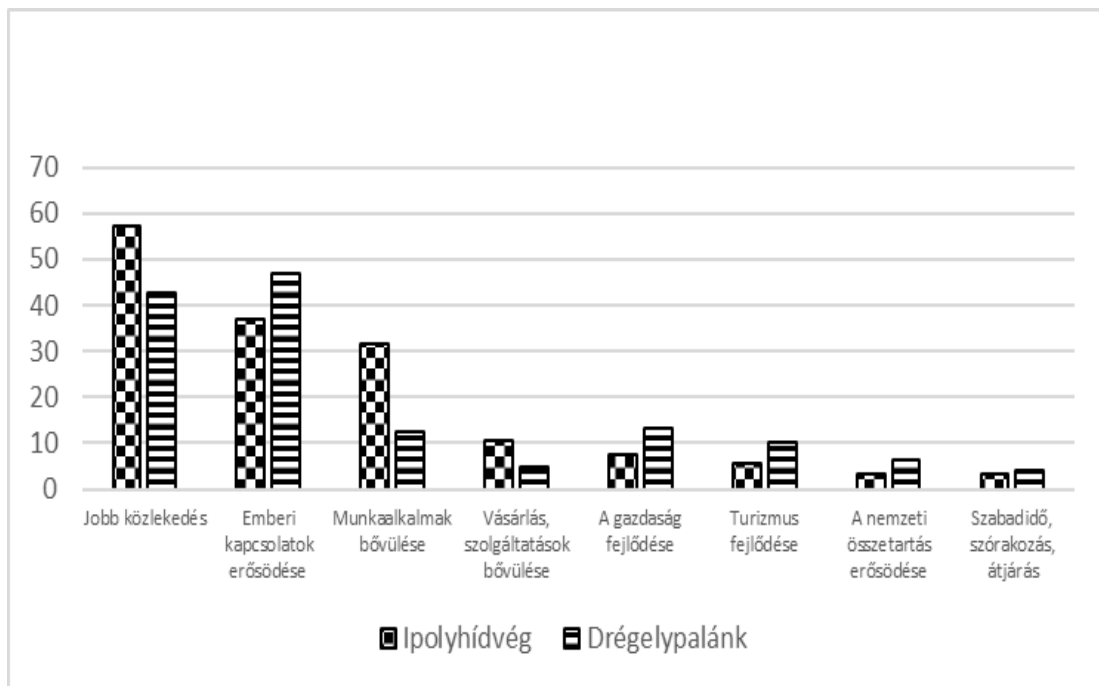

5. kép: Az épülő új beton–vaskonstruációs személyforgalmat összekötő híd

Forrás: Colas Hungária Zrt. honlapjáról (2022)⁴

Akik hátrányokat is jeleztek, azok többsége a megnövekedett forgalom negatívumait (pl. zaj, zsúfoltság, „büdösség”) említették, de sokan mondták a bűnözés, lopás valószínű növekedését is, elsősorban a cigányok könnyű átjárása miatt. De vajon mi lenne a haszna az emberek szerint a híd helyreállításának? Erre a kérdésre a 29. ábra adja meg a választ.

⁴ <https://colas.hu/wp-content/uploads/2022/10/f96e58bba6c0411db032490ba1282d9f.jpg> (letöltve: 2022.11.05.)

29. ábra: Milyen haszonnal jár a híd helyreállítása Ipolyhídvég és Drégelypalánk között

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Mindkét településen megkérdezett emberek ugyanazt a két szempontot emelték ki, mégpedig a közlekedés változását és az emberi kapcsolatok fejlődését. Az ipolyhídvégiek közül sokan még a munkaalkalmak lehetőségének bővülését is várják, ezt a terepen töltött beszélgetések és az interjúk is megerősítik. Annak ellenére, hogy a 2000-es évek vége felé az európai (elsősorban német nyelvterületen) munkalehetőségek megnyíltak az ipolyhídvégiek számára, mint száz évvel ezelőtt, az orientáció most is Magyarország felé mutat, főleg a társadalmi, személyi és kulturális kapcsolatokat tekintve.

Látható, hogy a két település lakossága igen nagy fontosságot tulajdonít minden olyan változásnak, amely újraéleszti korábbi családi, baráti kapcsolatrendszerüket, természetesen figyelembe véve a társadalom és a gazdaság változásait.

A grafikon információi is megerősítik azt a korábbi feltételezést, hogy a híd reintegrációs funkciójában különböző emberi, gazdasági interakcióknak alapul szolgálhat, amelyeket felsoroltak a helyiek. Viszont a kétdimenziós adatok elemzéséből nem derül ki, hogy a híd kapcsán milyen gondolkodási, vagy vélemény típusok vannak a két falu társadalmában, azzal kapcsolatban, hogy a híd melyik integrációs folyamatot és milyen minőségben erősítheti. Az is fontos lehet, milyen erősséggel vannak jelen a helyi társadalomban (külön-külön is településre lebontva), illetve egyes gondolkodási típusok

esetében a jelenlegi (fa)híd mit jelenthet a reintegráció szempontjából. Ahogyan az eddigi elemzések alapján, ebben a részben is elkészítettem a településekre szétbontva is a többváltozós elemzést a híd összefüggésében, hogy vajon az ipolyhídvégiek és drégelypalánkiak számára mit jelenthet a híd a reintegráció szempontjából. Létezik-e szemléletbeli különbség a két település között, a híd miben szolgálhatja az egységesülési folyamatokat.

42. táblázat: Mit jelent a (fa)híd a reintegráció szempontjából a drégelypalánkiak számára

Válaszok - magyarázatok	1. faktor Szorosabb emberi interakciók lehetővé tétele	2. faktor Gazdasági és közlekedési fejlődés lehetősége	3. faktor Közös kulturális, hagyományokon alapuló kapcsolatok lehetőségének erősítése	4. faktor A jobb információ áramlásának lehetősége	5. faktor Vásárlás lehetősége
<i>barát, házasság</i>	0,738	-0,196			0,144
<i>szórakozás</i>	0,566		-0,300	0,269	-0,291
<i>munka</i>	-0,458	-0,315	-0,246	0,102	-0,401
<i>turizmus</i>	-0,437		-0,258		0,125
<i>gazdasági fejlődés általában</i>		0,909			
<i>nemzeti összetartás</i>	0,138	0,141	0,758	-0,126	
<i>kapcsolatok általában</i>	-0,111	-0,249	0,642	0,273	-0,105
<i>információ áramlás, egymás ismerete</i>	0,111	0,192		0,846	0,133
<i>közlekedés</i>		0,425	-0,188	-0,587	
<i>vásárlás</i>			-0,128	0,110	0,879

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

A 42. táblázatban látható, hogy öt, szinte azonos súlyértékű faktort elemezhetünk. A faktorok absztrakciós elnevezései a bennük található változók alapján önmagukért beszélnek. Az, hogy magyarázó értékük szinte azonos, mutatja azt is, hogy egyformán hangsúlyos vélemények. A többváltozós elemzést településre lebontva érdemes volt

megcsinálni, ugyanis a híd kapcsán a *munkalehetőségek bővülése*, mint változó, amíg a kétdimenziós adatok alapján készült grafikonban meghatározó helyen van, mint lehetőség, addig a reintegráció szempontjából elkészített többváltozós elemzésnél a drégelypalánkiak esetében, mint változó egyik faktor csoportban sem jelenik meg pozitív magyarázó értékkel, sőt negatív taszító értékkel bír egyes faktorokban, ugyanígy a turizmus is. Tehát nagyon fontos az, hogy a drégelypalánkiak véleménye a reintegráció tükrében azt mutatja, hogy a híd az egységesülés kapcsán elsősorban emberi, közösségi és kulturális kapcsolatok interakcióinak funkcionális dimenziójaként szolgálhat, valamint a közös gazdasági, valamint információs áramlás fejlődésének lehetőségét erősítheti. Ők a híd összefüggésében Ipolyhídvég irányába a *munkalehetőség bővülését vagy a turizmust*, mint az integráció egyik mozgatóját, nem tekintik meghatározó lehetőségnek. Ez nem jelenti azt, hogy ez nem jár vele együtt, mint pozitív hozadék, mivel a korábbi 29. ábrából kiolvasható, hogy a kérdőív empirikus válaszaiban is megjelenik, csak éppen nem tudni, vajon a hídvégiek vagy a drégelypalánkiak szempontjából értelmezhető-e. Tehát csak annyit kell ebből kiolvasni, hogy a drégelypalánkiak szemszögéből mit jelenthet a híd a reintegráció szempontjából.

Az elemzés alapján az is megerősítést nyert, hogy az egységesülési folyamatok motívumai és jellemzői, ha összetettek is egy földrajzi kistérségben, de nem egysíkúak, még ha a két település közös történelmi múltja másra is engedne következtetni.

43. táblázat: Mit jelent a (fa)híd a reintegráció szempontjából az ipolyhídvégiek számára

Válaszok - magyarázatok	1. faktor Együvé tartozás erősítésének lehetősége és információ áramlás	2. faktor Szórakozás, kapcsolatok és turizmus fejlődésének lehetősége	3. faktor Egzisztenciális lehetőség és egymás könnyebb megközelíthetősége	4. faktor Vásárlás lehetősége
<i>információ áramlás, egymás ismerete</i>	0,787			
<i>kapcsolatok általában</i>	0,732		0,101	
<i>nemzeti összetartozás</i>	0,495			-0,167
<i>szórakozás</i>	-0,131	0,666	0,122	-0,210

<i>barátság, házasság</i>	0,148	0,647	0,145	
<i>turizmus</i>		0,606	-0,254	0,384
<i>munkahely lehetőség</i>		0,201	0,740	0,221
<i>közlekedés</i>	-0,222	-0,205	0,695	-0,101
<i>gazdasági fejlődés általában</i>	-0,190	-0,158	-0,452	0,103
<i>vásárlás</i>		-0,103		0,872

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Az ipolyhídvégiek számára (43. táblázat) a híd az egységesülési folyamatok szempontjából egyrészt hasonló motívumokat is mutat, mint a drégelypalánkiaknál (44. táblázat), de van eltérés is.

44. táblázat: Mit jelent a (fa)híd a reintegráció szempontjából a drégelypalánkiak számára – rotációs mátrix komponensei

Komponens faktor	Rotáció utáni saját érték	Rotáció után a faktorok súlya (%) (variancia)	Kumulatív százalék (%)
<i>1. Szorosabb emberi interakciók lehetővé tétele</i>	1,322	13,218	13,218
<i>2. Gazdasági és közlekedési fejlődés lehetősége</i>	1,280	12,802	26,020
<i>3. Közös kulturális, hagyományokon alapuló kapcsolatok lehetőségének erősítése</i>	1,262	12,624	38,644
<i>4. A jobb információ áramlásának lehetősége</i>	1,255	12,550	51,194
<i>5. Vásárlás lehetősége</i>	1,092	10,916	62,110

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Az ipolyhídvégieknél a magyarázó értékkel bíró faktorok száma négy lett a drégelypalánkiakhoz képest. A gondolkodási típusok közötti súlyérték itt sem olyan nagy, mint a drégelypalánkiak esetében, azonban azért az első faktor az „Együvé tartozás erősítésének lehetősége és információáramlás” különbsége látható a többi faktorhoz képest.

Viszont az eltérés a két település között nem a faktorok számának különbségében érhető tetten, hanem abban, hogy az ipolyhídvégieknek a híd reintegrációs jelentőségének megnyilvánulásakor meghatározó az egzisztenciális lehetőségek kiszélesedése az Ipoly folyó másik felére. Ez a drégelypalánkiaknál nem csak, hogy nem volt meghatározó, hanem nem is alkotott külön gondolkodási típust a híddal kapcsolatosan.

45. táblázat: Mit jelent a (fa)híd a reintegráció szempontjából az ipolyhídvégiek számára – rotációs mátrix komponensei

Komponens faktor	Rotáció utáni saját érték	Rotáció után a faktorok súlya (%) (variancia)	Kumulatív százalék (%)
<i>1. Együvé tartozás erősítésének lehetősége és információáramlás</i>	1,543	15,427	15,427
<i>2. Szórakozás, kapcsolatok és turizmus fejlődésének lehetősége</i>	1,352	13,520	28,947
<i>3. Egzisztenciális lehetőség és egymás könnyebb megközelíthetősége</i>	1,349	13,488	42,435
<i>4. Vásárlás lehetősége</i>	1,053	10,529	52,963

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

Tehát itt is megnyilvánul a reintegrációnak a sokrétűsége (45. táblázat), valamint érvényesül még mindig az a múltból öröklött tendencia, hogy inkább az északi oldalról tekintenek a déli oldalra nézve egzisztenciális lehetőségként, amely magában hordozza, vagy dokumentálja a két oldal közötti gazdasági különbségeket is, ha esetleg mondjuk ez a két ország makrogazdasági vagy regionális gazdasági mutatóiban már a jelenben nem olyan jellegzetes különbségeket mutatna. Ugyanakkor az ipolyhídvégieknél mindegyik faktorból kiérezni az emberi kapcsolódások erősödésének lehetőségét, fontosságának hangsúlyozását a híd létrejötte által. Sőt, az első és második meghatározó gondolkodási típusok szinte megegyeznek a reintegráció motivációinak lehetőségében a drégelypalánkiak első három gondolkodási típusával (46. táblázat), amely viszont azt erősíti, hogy az 1920 előtti közös múltja, a történelmi öröksége, azonos kulturális világa a két településnek nem tűnik el a társadalomban nyomtalanul, még ha évtizedek telnek is el államhatárral elválasztva, vagy esetleg a társadalmi szerkezetben történnek változások egyik, vagy másik oldalon.

46. táblázat: Mit jelent a (fa)híd a reintegráció szempontjából a drégelypalánkiak és ipolyhídvégiek számára

Faktorok sorrendje magyarázó értékük súlya alapján	Ipolyhídvég	Drégelypalánk
1.	Szorosabb emberi interakciók lehetővé tétele 1,322	Együvé tartozás erősítésének lehetősége és információ áramlás 1,543
2.	Gazdasági és közlekedési fejlődés lehetősége 1,280	Szórakozás, kapcsolatok és turizmus fejlődésének lehetősége 1,352
3.	Közös kulturális, hagyományokon alapuló kapcsolatok lehetőségének erősítése 1,349	Egzisztenciális lehetőség és egymás könnyebb megközelíthetősége 1, 349
4.	A jobb információ áramlásának lehetősége 1,053	Vásárlás lehetősége 1,053
5.	Vásárlás lehetősége 1,092	

Forrás: Saját kutatás alapján (2020)

4.8. A kutatás céljainak, kérdéseinek, eredményeinek kiértékelése

A vizsgált határtérségi területen ilyen jellegű kutatási vizsgálat még nem zajlott, főleg a reintegrációnak az emberi dimenzióján keresztül, amely egyébként a többi egyesülési dimenzió inputja is. A kutatás folyamán meggyőződésemé vált, hogy ennek a dimenziónak az alkotó elemei mozgatják az integrációt. Eddig a szlovák–magyar határon történt határtérségi kutatások leginkább intézményi jellegűek voltak, vagy ha kimondottan integrációs folyamatokat vizsgáló kutatások voltak, akkor strukturális összehasonlító vizsgálatokat végeztek. Emellett a statisztikai (társadalmi-gazdasági) adatok összevetése alapján próbálták az integrációs (reintegrációs) folyamatokat kutatni és felmérni. A kutatások több esetben nem is beszéltek „újraegyesülési”, reintegrációs folyamatokról. Ezen kutatás esetében ez is fontos különbség.

Ahhoz, hogy a tudományos újdonságokat szemléltethessem, az értekezésből végig kell haladnom, hogy vajon a kutatási célokat, a vizsgálódás fő kérdéseire, illetve alapkérdéseire,

milyen válaszokat kaptam, amelyek konkrét ismertetése alapján meg tudom ítélni, vajon bírnak-e további tudományos újdonsággal.

- *A határtípusa befolyásolja-e a vizsgált határtérség integrációs-reintegrációs folyamatait?*

A válasz az, hogy igen. A Martinezi határtípus Ipoly-menti átalakulásának a folyamatában, vagyis a fentebb említett harmadik határtípusból a negyedik határtípusba való módosulásával az egységesülési folyamatok is intenzívebbé váltak. Megállapíthatjuk, hogy a határtípus megváltozása a vizsgált térség reintegrációs folyamataira hatással van. Azt mindenképpen leszögezhetjük, hogy kölcsönhatásban vannak, mert bizonyos területeken hiába tűntek el a szlovák–magyar határtérségben a határok 2004 után fizikai értelemben, attól még az ott élők más körülmények, vagy helyzetük miatt (különböző etnikum él a határ egyik és másik oldalán például a Bódva, Aggteleki-karszt vidékén) a határtípusra nem írhatjuk le, hogy módosult volna a Martinezi határtípusa az ismert szakirodalmi terminológiai jellemzések alapján.

- *A vizsgált határ menti térséget milyen társadalmi, gazdasági, kulturális és történelmi tényezők segítik abban, hogy integrált téregységgé alakuljon ki?*

A kérdés összetettsége miatt erre a választ az értekezés több fejezetében fejtettem ki. A téregységet befolyásoló társadalmi, gazdasági hatásokat a statisztikai és többváltozós elemzési részben vizsgáltam és értékeltem ki, a kulturális és történelmi tényezőket pedig a térség történelmi háttéréből is megismerhettük, így ezekre részleteiben már nem térnék ki ebben a fejezetben. A kulturális és történelmi tényezők általi hatások a reintegrációra tudományos újdonságként tűnő választ, eredményt nem hoztak. Csak megerősítették, hogy a kulturális és történelmi kötődések szervesen egészen a társadalom mélyebb struktúráiba épülnek be, és ezek hatással vannak a határ menti térségek reintegrációs folyamataira. Az integráció mértékét, vagy egyes területeken az integráció irányát, esetleg az integrációt meg-megállító intézményi tényezőket és ezen belül is azok működési mechanizmusait nem a tényezők számítják fel, hanem a strukturális összehasonlító vizsgálatok mutatták be az értekezésben.

Az értekezés feldolgozta, elemzésekkel igazolta, hogy a térség integrációja eltérő mértékű és irányú. Az integráció 2004 utáni eredményeit a statisztikai és többváltozós elemzések megerősítették és bemutatták a háttérben meghúzódó tényezőket. Az összehasonlító elemzések igazolták, hogy mely térségekben milyen mértékű az integráció, illetve melyekben alakult ki negatív irányú, azaz reintegrációs folyamat. Az adatok alapján bemutattam az egyes térségekben az integrációt és reintegrációt meghatározó tényezőket.

4.5. A hipotézisek értékelése

Az eredmények megismerésével, valamint az empirikus adatok (kérdőív, interjúk, megfigyelések, statisztikai adatok, kétdimenziós és több változós faktoranalízis elemzésének) ismerete után, azok együttes összegzésével következhet a hipotézisek vizsgálata.

- *H1: A vizsgált térségben az egy évszázaddal ezelőtt keletkezett új politikai (állam)határok, a Haggett-féle határtípusok közül az „erőltetett határtípus” a két szomszédos határ menti térségében nem töltötte be az elválasztó funkcióját az ott élő helyi társadalmi kapcsolatokban.*

A H1 hipotézis beigazolódott, ugyanis a reintegráció emberi és társadalmi dimenziói, az emberi kapcsolatok nagyon is élők a két település között. Ezt az empirikus adatok és statisztikai számítások rendkívüli módon alátámasztják az eredmények elemzésének fejezetében. 1989 után, de főleg a 2004-ben (EU bővítése) és közvetlenül a schengeni csatlakozást követően a Martinezi „*egyenrangú határvidékké*” módosult át teljesen a terület, a munkakapcsolatok felerősödtek, az intézményi együttműködések rendszeressé váltak. Ráadásul a jelenben nagyon sok valamikori rokoni kapcsolat baráti kapcsolattá transzformálódott. Tehát az emberi dimenziója a reintegrációnak módosul is az interakciók területén, szinteket tud lépni és kapcsolati formát tud változtatni. Az állam politikai berendezkedése a múltban (1945 és 1989 között) hol gyengébben, hol erőteljesebben próbálta az erőltetett határtípus funkcióját kikényszeríteni.

- *H2: A térség Martinezi határtípusaiból – a határtérségben élők interakciói alapján – az „együttműködő határvidékből” (1990 és 2004 között) 2004 után „egyenrangú határvidék” határ típusú alakulása pozitív és felerősítő hatással bír a meglévő reintegrációs folyamatokra.*

A H2 hipotézis beigazolódott. A történelmi és az empirikus források alapján a vizsgált határtérségről megállapítható, hogy 2004-ig a Martinezi – interakciók intenzitása alapján meghatározott – határtípusok közül a harmadik jellemezte az Ipolyhídvég–Drégelypalánk határövezetet, azonban 2007 után schengeni határok életbe lépésével az addig is meglévő integrációs folyamatok intenzívebbé váltak. Elsősorban az intézményi együttműködések, közös vállalkozások, munkakapcsolatok szaporodtak meg. Valamint az, hogy eltűnt az államhatár egy jogi formája, felerősítette és megnövelte az ott élők gondolkodását az interjúk és beszámolók alapján. Az is igaz, hogy valószínűleg a határtípus változása kölcsönhatásban

erősíti a reintegrációs folyamatokat. A híd, amely összeköti az Ipolyon keresztül a térséget, a határtípus módosulásával immáron kivitelezhetővé válik, ugyanakkor ez kölcsönösen tovább építi a reintegráció motívumait a két település közösségében, ezt mutatta ki a faktoranalízissel végzett elemzés.

- *H3: A közös kulturális-történelmi múltban gyökerező családi, illetve rokoni kapcsolatok a kölcsönös bizalom megléte miatt a száz éve meglévő határok ellenére is tovább élnek baráti, gazdasági és intézményi együttműködésekben.*

A H3 hipotézis beigazolódott. Az eredményeik, mind az emberi kapcsolatokra vonatkozó, mind a társadalmi érintkezéseket bemutató felméréseink, a bizalom kapcsán pedig az egymásról alkotott kép többváltozós faktoranalíziseinek eredményei a hipotézist megerősítették. Vagyis a múltban gyökerező családi, illetve rokoni kapcsolatok a kölcsönös bizalom megléte miatt, a száz éve meglévő határok ellenére is tovább élnek baráti, gazdasági és intézményi együttműködésekben. Több esetben a rokoni kapcsolatok nagyon jó és erős baráti kötelékekké alakultak át az évtizedek alatt, és majd megint egy házasság révén újra termelődő rokoni szálak keletkeztek, de számtalan példa van arra is, hogy munkakapcsolatokból lettek családi kapcsolatok stb. az utóbbi évtizedekben. Az egymásról alkotott képben pedig a nyitottság egymás irányába, a kapcsolatépítés keresése, amely a kölcsönös bizalmon kifejeződik, erősíti a harmadik hipotézist.

- *H4: Az Ipoly mentén – Ipolyhídvég és Drégelypalánk között – száz éve kialakított államhatár kizárólag politikai határzónává vált és nem vált ún. „mentális határrá”, amely akadály lehet az integrációs folyamatoknak a két település között.*

A H4 hipotézis beigazolódott. Az empirikus adatok, az interjúk, kétdimenziós elemzések és a faktoranalízis alapján a kapcsolatok hálójának területi elhelyezkedését és irányvonalát tekintve az Ipoly északi oldalán élők, de a déli oldalán élők sem tekintették mentálisan idegen területnek a másik oldalt. A folyamatos emberi kapcsolatok, személyes kapcsolattartás, munkakapcsolatok, mozgások, az Ipoly északi területén élők ingatlanvásárlása Drégelypalánkon és környékén, a munkahelyek keresése, stb., a magyarországi oldalon azt mutatta, hogy az államhatár nem alakult át mentális határrá.

- *H5: A két település társadalmában meglévő különbségek (akár a lakhely, az életkor, iskolai végzettség) különbségeket mutatnak a két település integrációs folyamatainak motivációjában.*

A H5 feltételezés beigazolódott. Ennek visszaigazolására a vizsgálatom során főleg a többváltozós faktoranalízis alapján végzett elemzésből kaphattam meg a választ. A faktoranalízisnél a reintegrációt befolyásoló társadalmi dimenzióknál, főleg a

kapcsolattartás motívumaiban, az egymásról alkotott képben, a látogatások motivációi iskolai végzettségek szerint (alsófokú–szakmunkás végzettségűek és a többi iskolai végzettségű között szignifikáns eltérés mutatkozott a kapcsolattartás motívumainak esetében), egymáshoz viszonyítva a vizsgált két település előny- és problématerképének összehasonlításánál bontakozott ki szignifikáns különbség, főleg a társadalmi szerkezet eltérései miatt. Az elemzés részben érzékelhető, hogy a végzettség és a településről való hovatarozás termelt szignifikáns különbségeket.

- *H6: A két falu lakosai különbözően viszonyulnak az emberi, személyes kapcsolattartás lehetőségeihez.*

A H6 feltételezés beigazolódott. Az elemzés a reintegráció kapcsán igazolta, hogy a kapcsolattartás motívumai szerteágazóak lehetnek egy ugyanolyan kultúrájú és közös történelmi gyökerekkel rendelkező egymás mellett élő két társadalmi közösségnél. Az egzisztenciális lehetőségek és szórakozási lehetőségek faktora között nem volt összefüggés (nem volt szignifikancia) valamint aközött, hogy ki melyik településen él. Vagyis ebben az esetben a kemény változóknak (ki honnan van) nem volt jelentősége a motívumokkal kapcsolatosan. Ugyanakkor a szórakozás esetében az, hogy valaki drégelypalánki, vagy ipolyhídvégi, vagyis a kemény változók itt kapcsolatban álltak a szignifikáns különbséget mutató faktoranalízis eredménnyel. Szignifikanciát a személyi kapcsolódások fontossága mutatott azzal kapcsolatosan, hogy valaki ipolyhídvégi vagy drégelypalánki. Ez jelenti, hogy van összefüggés a vizsgált település és aközött, hogy milyen motivációk vezérlik a másik településsel való kapcsolattartásban. Tehát a két településnél itt különbség van a viszonyulás tekintetében. A társadalom-szerkezeti különbség miatt eltérés van a kapcsolattartásban. A drégelypalánkiak inkább a szórakozás motívumát helyezik előnybe a kapcsolattartás, vagyis az átjárás kapcsán, a hídvégiek a személyes kapcsolattartást is fontosnak tartják a drégelypalánkiakhoz képest. Mivel a faktoranalízis révén megtudhattuk, hogy itt szignifikáns a különbség, ebben az esetben nem véletlenszerű a különbség a drégelypalánkiak és az ipolyhídvégiek között. A „személyi kapcsolatok” motívumára vonatkozó átlagok is mutatják a különbséget a két település között. Ezen kívül az ipolyhídvégiek egzisztenciális lehetőségként is viszonyulnak az átjáráshoz, ami jelenős motiváció a reintegráció esetében.

- *H7: A két falu lakosainak különböző emberi kapcsolatai nem gyengítik a reintegrációs folyamatokat.*

A H7 hipotézis beigazolódott. A felmérések, főleg a kétfaktoros elemzések rámutattak, hogy a reintegráció motívumai a két település között eltérőek, de végül a reintegrációs

folyamatokat szolgálják. Vagyis bár a motívumok szerteágazóak, mégis az integrációt erősítik a két falu között, mert a különböző motívumok erősítik a kapcsolódásokat.

- *H8: Ipolyhídvég és Drégelypalánk települések reintegrációs folyamatait – tekintve a több százéves közös történelmi, kulturális, gazdasági múltat – egységes motívumok erősítik.*

A H8 feltételezés nem igazolódott be. Az elmúlt száz évben a két település között az egységesülési folyamatokkal kapcsolatosan mások a motívumok, mivel száz év alatt a társadalom szerkezete az egyik faluban jobban változott, mint a másikban. Valószínűleg a később betelepülteket például Drégelypalánkon más motiválja az egységesülési folyamatok terén, mint az ipolyhídvégieket, akik hagyományosabb közösséget alkotnak.

Összefoglalva elmondható, hogy a többségében beigazolódott hipotézisek eredményei tükrözik az Ipolyhídvég és Drégelypalánk közötti integrációs folyamatok valóságát és bonyolultságát. Az empirikus adatok és elemzések segítségével megérthetjük, hogy a két település közötti kapcsolatokat számos tényező befolyásolja, a múltbéli közös történelem és kultúra mellett a társadalmi, gazdasági és egyéb tényezők is szerepet játszanak ebben a folyamatban.

5. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

- Az értekezés kiemelkedő tudományos eredménye abban nyilvánul meg, hogy az egységesülési folyamatokat a reintegráció emberi (humán) dimenziójának megközelítése alapján elemzi, és olyan információkat közöl, amelyeket a térség kapcsán eddig nem álltak rendelkezésre.
- Az eredmények alapján megállapítható, hogy az emberi kapcsolatok (humán tényezők) soha nem szűntek meg teljesen, még a legkeményebb politikai diktatúrák időszakában sem. A kapcsolatok legfeljebb le redukálódtak 1945 és 1989 között. Ebben az időszakban is fennmaradtak a személyes interakciók, és bizonyos szinten a családi kötelékekből származó rokoni szálak, amelyek erősen fenntartották a kötődéseket a múlt örökségén alapulva.
- Az eredmények tükrében láthatóvá vált, hogy 2004 és 2007 után a határok eltűnésével a térség (Martinezi) határtípusa kölcsönösen pozitív hatással van a meglévő reintegrációs folyamatokra. A reintegráció felgyorsult az együttműködő határvidék Martinezi határtípusának (1990-2004) külső politikai hatások miatti jogi átalakulásával (2004-es EU-csatlakozás és 2007-ben a schengeni határok életbe lépése).
- A határtípus Martinezi változása jelentős mértékben függ az ott élők interakcióitól (emberi tényezőktől), és nem attól változik meg a típus besorolása, hogy eltűnnek a fizikai elválasztó akadályok.
- Az egyik legfontosabb újszerű tudományos eredmény az, hogy a reintegrációs folyamatoknak különböző motivációi vannak, még olyan közösségeknél is, akiknek azonos kulturális és történelmi örökségük, valamint közös kötődéseik vannak. Ugyanakkor ezek a különbségek nem akadályozzák az integrációt.
- A kutatás újdonsága egy határtérségi híd az egységesülési folyamatok emberi és funkcionális dimenziójának egyszerre történő megközelítésében.
- Az egységesülési folyamatok intézményi dimenziói önmagukban nem elegendőek az integráció és reintegráció teljes körű kibontakozásához. Az emberi és társadalmi dimenziókat is támogatni kell. A személyes interakciók nélkül nem valósulhat meg a határtérségek teljes körű reintegrációja, még ha közősek a történelmi és kulturális kötődések.
- A gazdasági és politikai változások nem szakítják meg a reintegrációt, azonban erős társadalmi szerkezetbeli változások – például migráció a határtérség egyik vagy másik oldalán – akadályozhatják az egységesülési folyamatokat.

6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Az értekezés során számos fontos következtetés merült fel, amelyek mélyebb betekintést nyújtanak az Ipoly mente határtérségében zajló integrációs folyamatokba. Ezek a *következtetések* a következők:

- Az Ipoly mente határtérségében az integrációs folyamatok nem csak intézményi szinten, hanem az emberi kapcsolatok szintjén is valóságosak és élők. Az emberi kapcsolatok erőteljesebb hatást gyakorolnak az egységesülési folyamatokra, mint az intézményi kapcsolatok.
- Az integrációs folyamatok inkább reintegrációs folyamatoknak tekinthetők, mivel a közös történelmi és kulturális múlt még mindig jelen van a térségben. Ezt a tényt alátámasztják a két település közötti interakciók, egymásról alkotott kép és gondolkodásmód.
- A több mint százéves államhatárok nem szakították meg az Ipoly mentén élők közötti kapcsolatokat, és a mai napig folyamatosan alakulnak újabb kötődések, munkakapcsolatok, rokoni kapcsolatok, barátságok és közös gazdasági tevékenységek.
- Az emberek képesek közösen gondolkodni egy közös térségben, legyen az gazdasági vagy intézményi szinten, és ezzel megelőzhetik a politikai vagy állami intézmények esetleges korlátait.
- Az egységesülési folyamatok összetettek lehetnek a két település számára, és nem minden esetben egyformák. Ennek ellenére mindig szolgálják a reintegrációt.

Az értekezés kutatási eredményei alapján a következő *javaslatokat* teszem:

- Szükséges folytatni a kutatást az egész magyar–szlovák határtérségben, sőt, akár a Kárpát-medence egész területén. Ez a munka egy pilótakutatás lehetne, amely során feltérképezhetjük, hogy az I. világháború utáni mesterséges határok hogyan befolyásolták az ott élőket, a térséget és a régiót. Meg kell vizsgálni, hogy milyen relevanciája van az egységesülési folyamatoknak azokban a szétszakított térségekben, vagy az Ipoly mente határtérsége valóban egyedi helyzetben van-e.
- Az intézményi kutatások mellett és a strukturális összehasonlító vizsgálatokkal párhuzamosan folytatni kell az egységesülési folyamatok emberi–társadalmi vizsgálatát több határ menti térségben (magyar–román, magyar–szerb, magyar–

horvát, ukrán–magyar–szlovák, magyar–osztrák). A kutatást határ menti településekre kell összpontosítani.

- Meg kell vizsgálni, hogy milyen humán tényezők játszanak szerepet, akár a kutatott térségben, akár a fent említett határtérségekben. Jövőbeni kutatásaink középpontjában az állhat, hogy elemezzük, milyen mértékben alakultak ki kötődések az elmúlt közel húsz év során (2007-től, amikor a határok fizikailag is megszűntek, és a kapcsolattartás jóval könnyebbé vált) a határtérségek lakossága között. Az ilyen kötődések, legyenek azok házasságok vagy más kapcsolatok, képesek lehetnek elősegíteni a reintegrációs folyamatokat.

Ezen javaslatok segítségével további mélyreható kutatásokat és elemzéseket végezhetünk az Ipoly mente határtérségében zajló folyamatokkal kapcsolatban, valamint a határtérségek integrációjának számos aspektusát érthetjük meg jobban a jövőben.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

A doktori értekezésben az Ipolyhídvég és Drégelypalánk közötti határtérség társadalmi-gazdasági reintegrációját vizsgáltam. Ez a kutatás egyfajta kezdet (pilot), amelyet feltétlenül folytatni kellene. Ugyanazokkal a kutatási módszerekkel és célokkal lenne érdemes megközelíteni más határtérségeket is a szlovák–magyar határ mentén, sőt akár Kárpát-medence szerte. Ezzel olyan hiányzó képet kaphatnánk, amely az elmúlt száz évben eltelt időszakot tükrözi a magyar–szlovák határtérségben, különös tekintettel az emberi dimenziókra, ami bizonyos határtérségek reintegrációs folyamataiban meghatározó tényező.

Az értekezésben sikerült válaszokat találni a kutatási célkitűzésekre és kérdésekre, valamint kiértékeltem a hipotéziseket. A legfontosabb következtetés az, hogy az emberi dimenziókra épülő vizsgálatok sokrétű képet adtak a vizsgált határtérség egységesülési folyamatairól. Az Ipoly folyó északi és déli partján más-más motívumok domináltak, amelyek befolyásolták az integrációs és reintegrációs folyamatokat. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a települések szintjén az integráció intézményi dimenziói nem olyan fejlettek, mint nagyobb területi egységek esetében. Mégis, mindez pozitív hatással van az egységesülési folyamatokra, mivel a reintegrációs folyamatok emberi dimenziói erőteljesek a két település között, és a híd megépítésével a funkcionális dimenziók is erősödhetnek. Az is befolyásolja a reintegrációs folyamatok motívumait, hogy hogyan alakul a társadalmi szerkezet, demográfiai és gazdasági mintázat az Ipoly folyó mentén, mind az északi, mind a déli oldalon (járási és települési szinten). Ezért nem volt mindegy, hogy melyik település, Ipolyhídvég vagy Drégelypalánk motivációit vizsgáltam. Bizonyos esetekben az iskolai végzettség különbségeket mutatott az egységesülési folyamatok motivációi terén.

Végül, fontos megjegyezni, hogy mind a kutatás során, mind a határtérségi kutatások szempontjából, jelentős szerepe volt annak a ténynek, hogy a folyó mindkét oldalán azonos nyelvet beszélő és ugyanazon kulturális közösség tagjai élnek. A mentális határ fogalma ebben az esetben különösen érdekes, mivel a szlovák–magyar államhatár nem vált mentális határrá a két település között, éppen az emberi, kulturális és nyelvi kötődések erőteljes jelenléte miatt.

Összefoglalva, bár az Ipolyhídvég és Drégelypalánk közötti terület eltérő történelmi, politikai, jogi és gazdasági környezetbe került az elmúlt száz év során az államhatárral való elválasztás miatt, az egységesülési folyamatok jelenléte nem egységes. Ugyanakkor nem csak integrációs folyamatokról van szó, hanem reintegrációs folyamatokról, amelyek tetten érhetők a két település közötti interakciókban.

8. SUMMARY

In my doctoral dissertation, I examined the socio-economic reintegration of the border region between Ipolyhídvég and Drégelypalánk. This research represents a pilot initiative that should undoubtedly be continued. It would be worthwhile to approach other border regions along the Slovak-Hungarian border, and even across the entire Carpathian Basin, using the same research methods and objectives. This could provide a comprehensive picture of the developments in border regions over the past century, focusing on the human dimension, which plays a crucial role in the reintegration processes of certain border regions.

In the dissertation, I hope to have found answers to the research objectives and questions while evaluating the hypotheses. The most important conclusion is that studies based on the human dimension have provided a multifaceted understanding of the unification processes within the examined border region. Different motivations dominated the northern and southern banks of the Ipoly River, influencing the processes of integration and reintegration. It is worth noting, however, that at the municipal level, the institutional dimensions of integration are not as developed as in larger territorial units. Nevertheless, this has a positive impact on the reintegration processes, as the human dimensions of these processes are strong between the two settlements, and the bridge's construction could strengthen the functional dimension as well. Another factor influencing the motivations of reintegration processes is how the social structure, demographic patterns, and economic patterns develop along the Ipoly River, both on the northern and southern sides (at the district and municipal levels). Therefore, it was not inconsequential whether I examined the motivations of Ipolyhídvég or Drégelypalánk. In some cases, differences in educational attainment were evident in terms of motivations for the unification process.

Finally, it is important to note that throughout the research and from the perspective of border region studies, people on both sides of the river speak the same language and belong to the same cultural community played a significant role. The concept of a mental border is particularly interesting in this case because the Slovak-Hungarian state border did not become a mental border between the two settlements due to the strong presence of human, cultural, and linguistic connections.

In summary, although the area between Ipolyhídvég and Drégelypalánk has entered different historical, political, legal, and economic environments over the past century due to the state border separation, the presence of unification processes is not uniform. Moreover, it is not just about integration processes but also reintegration processes evident in interactions between the two settlements.

MELLÉKLETEK

M1. FELHASZNÁLT IRODALOM

- Anderson, J. & O'Dowd, L. (1999). Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance. *Regional Studies*, 33(7), pp. 593–604. <https://doi.org/10.1080/00343409950078648>
- Bown, D. L. (2014). Rural Population Change in Social Context. In: Conner, B., Jensen, L. & Ranson, E. (eds.): *Rural America in Globalizing World. Problems and Prospects for the 2010s*. West Virginia University Press, pp. 299–310. ISBN: 978-1-940425-10-8
- Davis, H. C. (1995): *Demographic Projection Techniques for Regions and Smaller Areas: A Primer*. University of British Columbia Press, Vancouver, 125 p. ISBN: 978-0774805018
- De Boe, C., Grasland, C. & Healy, A. (1999). Spatial Integration. Elérhető: [http://www.mcrit.com/SPESP/SPESP_REPORT/1.4.%20Final%20Report%20\(23-05-2000\).pdf](http://www.mcrit.com/SPESP/SPESP_REPORT/1.4.%20Final%20Report%20(23-05-2000).pdf) (Hozzáférés ideje: 2015. április 16.)
- Decoville, A. Durand, F., Sohn, C. & Walther, O. (2010). Spatial Integration in European Cross-Border Metropolitan Regions: A Comparative Approach. Working Paper No 2010-40. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1803992>
- Duleba, A. et al. (2017). *Hranice a cezhraničná spolupráca: Úvod do výskumu hraníc*. (Borders and Cross-Border Cooperation. Introduction to Border Studies). ADIN, s.r.o. a Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n.o. és a Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 156 p. ISBN: 978-80-89540-89-1
- Durand, F. (2015). Theoretical framework of the cross-border space production - the case of the Eurometropolis Lille-Kortrijk-Tournai. *Journal of Borderlands Studies*, 30(3), pp. 309–328. <https://doi.org/10.1080/08865655.2015.1066701>
- Enyedi, Gy. (1996). *Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában. Ember, település, régió*. Budapest: Hirschler Rezső Szociálpolitikai Alapítvány, 138 p.
- Erdősi, F. (1988). A határ menti térségek kutatásáról. In: Erdősi, F. & Tóth, J. (szerk.): *A sajátos helyzetű térségek terület- és településfejlesztési problémái*. Az 1986. november 4–5-én Szombathelyen tartott tudományos tanácskozás anyaga. MTA Regionális Kutatások Központja-TS2/2 Programiroda, Pécs–Budapest, pp. 18–30.
- Frühauf, K. & Frühauf, H. (2015). *AquaPhone (Štúrovo - Esztergom 2006-2015)*. Bratislava: Marenčin PT. ISBN: 978-80-8114-518-6
- Golobics, P. & Tóth, J. (1996). Régiók és interregionális kapcsolatok a Kárpát-medencében. In: Frisnyák, S. (szerk.): *A Kárpát-medence történeti földrajza*. Nyíregyháza: Bessenyei György Tanárképző Főiskola, pp. 107–119.

- Gulyás, L. (2010). Trianon hatása a Kárpát-medence régióinak fejlődésére. *Közép-Európai Közlemények*, 2010/4, pp. 140–147.
- Hahne, U. (1985). *Regionalentwicklung durch Aktivierung intraregionaler Potentiale*. München: Florentz.
- Haggett, P. (1979). *Geography: A Modern Synthesis*. Harper International Edition, New York, 627 p.
- Hansen, N. (1977). The Economic Development of Border Regions. *Growth and Change, Journal of Urban and Regional Policy*, 8(4), pp. 2–8. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2257.1977.tb00343.x>
- Hardi, T. (2001a). *Az egységes határrégiók kialakulásának feltételei - lehetséges határrégiók a Kárpát-medencében*. Doktori értekezés. PTE Egyetemi Könyvtár, Győr–Pécs. Elérhető: <https://pea.lib.pte.hu/handle/pea/14823> (Hozzáférés ideje: 2020. május 16.)
- Hardi, T. (2001b). Néhány földrajzi elmélet alkalmazása a Kárpát-medence határtérségeire és határ menti együttműködéseire. In: Dormány, G., Kovács F., Péti M. & Rakonczai, J. (szerk.): *A földrajz eredményei az új évezred küszöbén: A Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem TTK Természeti Földrajzi Tanszék, CD-ROM, pp. 1-15.
- Hardi, T. (2009). Városhálózat, vonzáskörzet és a határ. In: Hardi, T., Hajdú, Z. & Mezei, I. (szerk.): *Határok és városok a Kárpát-medencében*. Győr–Pécs: MTA Regionális Kutatások Központja, pp. 39–51.
- Hardi, T., Hajdú, Z. & Mezei, I. (2009). *Határok és városok a Kárpát-medencében*. MTA Regionális Kutatások Központja, Győr–Pécs, 374 p.
- Ilyés, Z. (2004). A határ paradigmája a társadalomtudományokban: A határfogalom változó tartalmi a geográfiától az empirikus kultúrakutatásig. In: *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből III*. Budapest: Akadémiai Kiadó, pp. 9–15.
- Juhász, J. (1989). *Magyar Értelmező Kéziszótár I. kötet*. Akadémia Kiadó, Budapest. 1550 p.
- Kapitány, B. (szerk.) (2015). *Demográfia Fogalomtár*. Budapest: KSH Népszégtudományi Kutatóintézet, 78 p. ISBN: 978-963-9597-36-5
- Kerekeš, J. (2007). Regionálne disparity a ich vyrovnávanie (material na diskusie) – EUREK, Slovak Spatial Development Perspective 2011. Ministry of Transport, Construction and Regional Development of the Slovak Republic, Bratislava.
- Kiss, É. (2005). *Az Európai Unió a XXI. század elején*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 462 p.
- Kocsis, K. (2004) 'A politikai és az etnikai földrajz határértelmezései', in Kovács, N., Osvát, A., és Szarka, L. (szerk.), *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből III*. Budapest: Akadémiai Kiadó, pp. 23–28.
- Kolossov, V. (2005). Border Studies: Changing Perspectives and Theoretical Approaches. *Geopolitics*, 10(4), pp. 606–632. <https://doi.org/10.1080/14650040500318415>

- Kolossov, V. & Scott, J. (2013). Selected conceptual issues in border studies. *Belgeo*, 1., pp. 1–19. <https://doi.org/10.4000/belgeo.10532>
- KSH – TeiR (2020). Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer. Elérhető: <https://www.teir.hu/> (Hozzáférés ideje: 2020.10.05.)
- Kulcsár L. & Obádovics Cs. (2016). Népszámszámdinamika és társadalmi szerkezet. *Területi Statisztika*, 56(4), pp. 390–414. <https://doi.org/10.15196/TS560403>
- Kulcsár, Zs. & Rostás, S. (szerk.) (1989). *Akadémiai Kislexikon I. Első kötet A-K*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Losoncz, M. (2005): *Az Európai Unió Rómától Budapestig*. TRI-MESTER, Tatabánya, 238 p.
- Markova, V. (2014). *Cross-Border Integration: Case of the Russian Far East and North-East of China*. Master thesis. Lund University.
- Martinez, O. J. (1994a). The Dynamics of Border Interaction: New Approaches to Border Analysis. In: Schofield, C. H. (ed.): *Global Boundaries (World Boundaries Series 1)*. London–New York: Routledge, pp. 1–15.
- Martinez, O. J. (1994b). *Border People – Life and Society in the U.S.-Mexico Borderlands*. Tucson–London: The University of Arizona Press, 352 p.
- Metrolux (2013): How can cross-border integration be measured? Elérhető: http://metrolux.ceps.lu/wa_cross_border_integration.cfm?m5=1 (Hozzáférés ideje: 2019. március 4.)
- Nárai, M. & Rechnitzer, J. (1999). *Elválaszt és összeköt - a határ: Társadalmi-gazdasági változások az osztrák-magyar határ menti térségben*. Pécs: MTA Regionális Kutatások Központja (MTA RKK), 307 p.
- Nemes, Nagy J. (1998). *A tér a társadalomkutatásban*. Ember-Település-Régió sorozat. Budapest: Hirschler Rezső Szociálpolitikai Egyesület, 261 p.
- Newman, D. (2006a). Borders and bordering, towards an interdisciplinary dialogue. *European Journal of Social Theory*, 9(2), pp. 171–186. <https://doi.org/10.1177/1368431006063331>
- Newman, D. (2006b). The lines that continue to separate us, borders in our ‘borderless’ world. *Progress in Human Geography*, 30, pp. 143–160. <https://doi.org/10.1191/0309132506ph599xx>
- Paasi, A. (1996). *Territories, Boundaries, and Consciousness: The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd., 376 p. ISBN: 978-0-471-96119-2
- Paasi, A. (1998). Boundaries as Social Processes: Territoriality in the World of Flows. *Geopolitics*, 3(1), pp. 69–88. <https://doi.org/10.1080/14650049808407608>
- Prescott, J. R. V. (1987). *Political Frontiers and Boundaries*. London: Routledge, 332 p. <https://doi.org/10.4324/9781315747651>

- Ratti, R. & Reichman, S. (eds.) (1993): *Theory and Practice of Transborder Cooperation*. Basel and Frankfurt am Main: Helbing & Lichtenhahn, 241 p.
- Rechnitzer, J. (1990). *A nyitott határ: A gazdasági és szellemi erőforrások innovációorientált fejlesztése az osztrák-magyar határ menti régiókban*. Győr: MTA RKK Észak-dunántúli Osztály, 196 p.
- Rechnitzer, J. et al. (2003). *A gazdasági térszerkezet vizsgálatát elősegítő új dimenziók, illetve az ezzel kapcsolatos módszerek kutatása*. Budapest: VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Kht. Területfejlesztési Igazgatóság - Elemző és értékelő iroda, Törzsszám: 2514/2002-1.4.1.
- Risse, T. (2004). European Institutions and Identity Change: What have we Learned? In: Herrmann, R., Risse, T. & Brewer, M. (eds.): *Transnational Identities: Becoming European in the EU*. Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, pp. 248–253.
- Ruggie, J.G. (1993). Territoriality and beyond: problematizing modernity in international relations. *International Organization*, 47(1), pp. 139–174. <https://doi.org/10.1017/S0020818300004732>
- Ruttkay, É. (1995). Határok, határ mentiség, regionális politika. *COMITATUS: ÖNKORMÁNYZATI SZEMLE*, 5(12), pp. 23–35.
- Samu, I. (2021). Mentális határ az Ipoly-mentén. *Autonómia & Társadalom*, 1(1), pp. 84–106.
- Scott, J. W. (2006). Wider Europe: Geopolitics of Inclusion and Exclusion at the EU's new External Boundaries. In: Scott, J. W. (ed.): *EU Enlargement, Region-building and Shifting Borders of Inclusion and Exclusion*. Aldershot: Ashgate, pp. 17–34.
- Sohn, Ch. (2014). The Border as a Resource in the Global Urban Space: A Contribution to the Cross-Border Metropolis Hypothesis. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(5), pp. 1697–1711. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12071>
- Stöhr, W. B. & Barta, G. (1987). A területfejlesztési stratégiák változó külső feltételei és új koncepció. *Tér és Társadalom*, 1(1), pp. 96–112. <https://doi.org/10.17649/TET.1.1.9>
- Szónokyné, A. G. (1999). *Határok és régiók Magyarországon*. Szeged: SZTE Természettudományi és Informatikai Kar Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék.
- Szlovák Statisztikai Hivatal honlapja (2020). Štatistický úrad SR - Úvodná stránka Elérhető: <https://www.statistics.sk/> (Hozzáférés ideje: 2020.11.05.)
- Szlovákiai Magyar Adatbank (2020). Elérhető: <https://adatbank.sk/lexikon/nagykurtosi-jaras/> (Hozzáférés ideje: 2020.10.05.)
- Tóth, J. & Csatári, B. (1983). *Az Alföld határ menti területeinek vizsgálata*. Területi Kutatások 6. Budapest: MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, pp. 78–93.
- Uszkai, A. (2013). A gazdasági integráció szintjei a centropé térségben. In: Rechnitzer, J., Somlyódyne Pfeil, E. & Kovács, G. (szerk.): *A hely szelleme - a területi fejlesztések lokális dimenziói: A Fiatal Regionalisták VIII. Konferenciáján elhangzott előadások*.

Győr: Széchenyi István Egyetem Regionális és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, pp. 620-633.

- Uszkai, A. (2014a). Az integráció fogalmi rendszere, különös tekintettel a regionális gazdasági integrációra. In: Csiszár, I. & Kőmíves, P. M. (szerk.): *Tavaszi Szél 2014 Konferencia = Spring Wind 2014: Konferenciakötet I.* Debrecen: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), pp. 513–522.
- Uszkai, A. (2014b). A regionális gazdasági integráció mérhetősége, különös tekintettel a közép-európai térségre. In: Karlovitz, J. T. (szerk.): *Kulturális és társadalmi sokszínűség a változó gazdasági környezetben.* Komárno, Szlovákia: International Research Institute, pp. 44–51. ISBN 978-80-89691-10-4
- Uszkai, A. (2018). Határon átnyúló területi integrációs folyamatok elemzése strukturális szempontból egy kelet-közép-európai térségben. *Comitatus*, 28(227), pp. 21–36.
- Yndigegn, C. (2011). Between Debordering and Rebordering Europe: Cross-Border Cooperation in the Øresund Region or the Danish-Swedish Border Region. *Eurasia Border Review*, 2(1), pp. 47–59. Elérhető: <http://hdl.handle.net/2115/50851> (Hozzáférés ideje: 2019. május 14.)
- Van Houtum, H. & Van Naerssen, H. (2002). Bordering, Ordering and Othering. *Journal of Economic and Human Geography*, 93(2), pp. 125–136. <https://doi.org/10.1111/1467-9663.00189>
- Varsádi, Zs. (1987). *Közgazdasági Kislexikon.* Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 541 p. ISBN: 963-09-3063-3.

M2. IPOLYHÍDVÉGI – DRÉGELYPALÁNKI KÉRDŐÍV

IPOLYHÍDVÉG - DRÉGELYPALÁNK

Összenő, ami összetartozik?

KÉRDŐÍV

Ipolyhídvég – Drégelypalánk

Falu:	Ipolyhídvég - 1	Drégelypalánk - 2
Cím: <i>(az ismétlések megelőzésére)</i>		
Kérdező:		
Időpont:		

Szeretnék néhány kérdést feltenni arról, hogyan élnek itt a faluban? A soproni egyetem számára készítünk felmérést a hídvégi és a palánki emberek körében. A polgármester úr tud a felmérésről.

1. Mit tud a falu történetéről? Milyen volt a kapcsolat a két falu (Ipolyhídvég és Drégelypalánk) között régen és milyen mostanában?

Régen?	Manapság, mostanában?	Mi fog változni a jövőben?

2. A családja idevalósi?

- igen
- nem
- részben

HA NEM, VAGY CSAK RÉSZBEN:

3. Honnan költöztek/költözött a faluba? Mikor?

Település neve: Éve (kb.):

4. Mi volt a beköltözés oka?

5. Vannak, vagy voltak rokonai Ipolyhídvégen/ Drégelypalánkon?

- igen, rokonok voltak és ma is vannak
- igen, rokonok csak voltak, de ma már nincsenek
- igen, rokonok csak most vannak
- nincsenek

6. És barátok?

- igen, régen is voltak és ma is vannak
- igen, csak régebben voltak ott lakó barátok, de ma már nincsenek
- igen, barátok csak mostanában vannak
- nincsenek

7. Vannak olyanok, akikkel munkája során kapcsolatban vannak?

- igen
- nem

8. Havonta körülbelül hány alkalommal mennek át Hídvégre/Palánkra?

..... az alkalmak száma

9. Milyen okból szoktak átmenni? **TÖBBET is említhet!**

- barátok, ismerősök, rokonok meglátogatása
- vásárlás, szolgáltatás igénybevétele
- dolgozni
- szórakozni
- részt venni valamilyen rendezvényen, fesztiválon, ünnepen
- eladni valamit

10. A hídvégiek/palánkiak miért szoktak átjönni ide? **TÖBBET is említhet!**

- ismerősök, rokonok meglátogatása
- vásárlás, szolgáltatás igénybevétele
- dolgozni
- szórakozni
- részt venni valamilyen rendezvényen, fesztiválon, ünnepen
- eladni valamit

11. Véleménye szerint kik, milyen emberek költöznek be általában a faluba?

12. Honnan, milyen vidékről, településekről?

13. Milyen okok miatt költöznek be?

14. Kik, milyen emberek azok, akik, ha lehet, elköltöznek a faluból?

15. Hová költöznek általában, milyen településekre?

16. Volt a családból valaki, aki már elköltözött?

- igen Ki, milyen okból?
- nem

17. Tervezik-e, vagy gondoltak arra, hogy a család, vagy valaki a családjukból, elköltözik a faluból?

- igen, komolyan tervezzük az elköltözést
- gyakran szoktunk erről beszélgetni
- néha szóba kerül, de nem komolyan
- nem gondolunk arra, hogy elköltözzünk

18. Ha van ilyen tervük, vagy gondolkodnak erről, mi ennek az oka?

Osztályozza kérem 1-től 5-ig külön-külön. 5 = nagyon fontos ok, 1 = nem számít

Okok	Osztályozás				
családi okok miatt	1	2	3	4	5
nincs munkalehetőség	1	2	3	4	5
rossz a közlekedés	1	2	3	4	5
nem fejlődik a falu eléggé	1	2	3	4	5
az emberek között sok a viszálykodás	1	2	3	4	5
a fiatalok nem tudnak boldogulni	1	2	3	4	5
nincs jó iskola	1	2	3	4	5
nincs jó orvosi szolgáltatás	1	2	3	4	5
sok itt az idegen, akik nem ide valók	1	2	3	4	5

19. Régen mivel foglalkoztak itt a faluban az emberek? Milyen hagyományos szakmák léteztek?

20. Mi változott meg, milyen szakmák, foglalkozások tűntek el és milyen szakmák, foglalkozások vannak most a faluban, ami régen nem, vagy csak alig volt?

21. Milyen bolt, szolgáltatás hiányzik maga szerint legjobban a faluból?

22. Véleménye szerint melyek a legnagyobb problémák itt a faluban? **Osztályozza kérem 1-től 5-ig külön-külön.** Ötös a legnagyobb probléma, egyes a legkisebb probléma.

messze vannak a munkahelyek, a nagyobb városok	1	2	3	4	5
itt a legtöbb ember csak magával törődik	1	2	3	4	5
az önkormányzat sokkal többet tehetne a faluért	1	2	3	4	5
az itt élő emberek nem szeretik az idegeneket	1	2	3	4	5
az itt élő emberek többsége nem szeret dolgozni	1	2	3	4	5
sokan elköltöznek a faluból, főként a fiatalok	1	2	3	4	5
nincs elég munka a környéken	1	2	3	4	5
az itteni vállalkozóknak nincsenek jó kapcsolataik, nem működnek együtt	1	2	3	4	5
az emberek, akik itt élnek, nem törődnek a hagyományaikkal	1	2	3	4	5
öregszik a falu, egyre több az idős ember	1	2	3	4	5
az itt élő emberek nagy részének mindegy, hogy magyar, vagy szlovák	1	2	3	4	5
olyan emberek költöznek be a faluba, akiknek nem kellene	1	2	3	4	5
nincs sok kapcsolat az Ipoly másik oldalán élőkkel	1	2	3	4	5
már nem az a szép, csendes falu, ami régen volt	1	2	3	4	5

23. Véleménye szerint melyek ennek a falunak a legnagyobb előnyei? **Osztályozza kérem 1-től 5-ig külön-külön.** Ötös a legnagyobb előny, egyes a legkisebb.

szép fekvés, természeti környezet, a táj	1	2	3	4	5
az itt élő emberek segítenek egymásnak	1	2	3	4	5
az önkormányzat sokat tesz a faluért	1	2	3	4	5
az itt élő emberek kedvesek, barátságosak	1	2	3	4	5
az itt élő emberek szorgalmasok	1	2	3	4	5
sokan költöznek be, ami jó a falunak	1	2	3	4	5
van elég munka a környéken	1	2	3	4	5
sok ügyes vállalkozó van itt a faluban	1	2	3	4	5
az emberek, akik itt élnek, nagyon büszkék a hagyományaikra	1	2	3	4	5
az itt élő emberek nagy része őrzi a magyarságát	1	2	3	4	5
jó a kapcsolat az Ipoly másik oldalán élőkkel	1	2	3	4	5
csendes, nyugodt környezet	1	2	3	4	5
több itt a fiatal, mint máshol a környéken	1	2	3	4	5

24. Véleménye szerint a gazdaság melyik területe hozná a legtöbb fejlődést a faluban?

TÖBBET IS EMLÍTHET!

	igen	nem
a mezőgazdaság	1	2
az élelmiszer-feldolgozás	1	2
a turizmus	1	2
az ipar	1	2
a közlekedés javítása	1	2
kereskedelem, szolgáltatások	1	2
együttműködés az Ipoly másik partján lévőkkel	1	2

25. Véleménye szerint miben kellene együttműködni jobban az Ipoly másik partján lévő településekkel?

26. Ha helyreállítják az Ipoly hidat Drégelypalánk és Ipolyhídvég között, milyen haszonnal járna ez az itt élő emberek számára?

27. Lenne ennek hátrányos következménye az itt élők számára?

- igen
- nem

HA IGENNEL VÁLASZOLT:

28. Milyen hátrányai lennének?

VÉGEZETÜL NÉHÁNY KÉRDÉS MAGÁRÓL ÉS A CSALÁDJÁRÓL:

29. Neme: **(NE KÉRDEZD, CSAK JELÖLD!)**

- férfi
- nő

30. Mi a foglalkozása?

31. Iskolai végzettsége?

- alapkú
- szakmunkás
- középfokú
- felsőfokú

32. Életkora: év

33. Családi állapota?

- nőtlen, hajadon
- házas
- özvegy
- elvált

34. Vannak gyermekei?

- igen - Hány?
- nem

35. Itt élnek ők is faluban?

- igen
- csak részben
- nem

Köszönöm szépen, hogy válaszolt a kérdésekre!

M3. INTERJÚ VÁZLAT

Kevert típusú interjú és életút interjúkat készítünk

Bemutakozó kör, kevés átadott információval.

A beszélgetés kérdései:

- Az interjú alany családja, felmenői, rokonsága vajon helyi-e, vannak-e kapcsolatai a szomszédos településsel Ipolyhídvéggel/Drégelypalánkkal?
- Meséljen gyermekkoráról, a települése múltjáról (amiről esetleg hallott), helyi fontosabb történésekről?
- Mivel foglalkozik?
- Milyen a (gazdasági, kulturális, társadalmi) élet a településen a közelmúltban, illetve a jelenben?
- Milyen kapcsolatok voltak, vannak a jelenben a két település (Ipolyhídvég és Drégelypalánk) között? Vajon vannak-e kapcsolódási pontok a jelenben?
- Hogyan látja a két település helyzetét a jövőben? Mit gondol mire kéne odafigyelni a két település jobb együttműködése kapcsán, vagy egyáltalán szükség van-e erre? Melyek a kihívások, problémák, esetleg közös szándékok?
- Vajon a két település komfortosabb összekapcsolása közlekedésügyileg (a híddal való összekapcsolása az Ipoly folyón átívelve) milyen jövőképet kínálhat a két település számára? Fontos-e ez Ön számára?
- Mitől lehetne élhetőbb a településük?

FÜGGELÉK**EGYEZŐSÉGI NYILATKOZAT**

Alulírott Samu István nyilatkozom, hogy az értekezés és a tézisfüzet leadott **nyomtatott példányai és azok elektronikus változatai mindenben megegyeznek.**

Kelt: Gúta (Szlovákia), 2024. március 1.

doktorandusz aláírása

JOGI NYILATKOZAT

Alulírott Samu István, jelen nyilatkozat aláírásával kijelentem, hogy a(z) IPOLYHÍDVÉG ÉS DRÉGELYPALÁNK HATÁR MENTI TELEPÜLÉSEK TÁRSADALMI REINTEGRÁCIÓS VIZSGÁLATA című PhD értekezésem önálló munkám, az értekezés készítése során betartottam a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény szabályait, valamint a Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola által előírt, a doktori értekezés készítésére vonatkozó szabályokat, különösen a hivatkozások és idézések tekintetében.⁵

Kijelentem továbbá, hogy az értekezés készítése során az önálló kutatómunka kitétel tekintetében témavezető(i)met, illetve a programvezetőt nem tévesztettem meg.

Jelen nyilatkozat aláírásával tudomásul veszem, hogy amennyiben bizonyítható, hogy az értekezést nem magam készítettem, vagy az értekezéssel kapcsolatban szerzői jogsértés ténye merül fel, a Soproni Egyetem megtagadja az értekezés befogadását.

Kijelentem továbbá, hogy nincs folyamatban ugyanezen tudományágban általam kezdeményezett doktori fokozatszerzési eljárás, továbbá nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve 5 éven belül nem vontak vissza tőle korábban odaítélt doktori fokozatot.

Az értekezés befogadásának megtagadása nem érinti a szerzői jogsértés miatti egyéb (polgári jogi, szabálysértési jogi, büntetőjogi) jogkövetkezményeket.

Kelt: Gúta (Szlovákia), 2024. március 1.

doktorandusz aláírása

¹ 1999. évi LXXVI. tv. 34. § (1) A mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.

36. § (1) Nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.